

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK TİYATROSUNUN GELİŞİMİNE KÜLTÜR
POLİTİKALARININ ETKİSİ**

Deniz TEZUÇAN

**SBE Sanat ve Tasarım AnaSanat Dalı Sanat ve Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Zehra ERKÜN, (YTÜ)

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	iii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
1. GİRİŞ	1
2. KÜLTÜR POLİTİKALARI ve TİYATRO.....	3
2.1 Tiyatronun Gelenekselliği.....	3
2.2 Kültür Politikaları Kavramının II. Dünya Savaşı Sonrası Şekillenmesi	4
2.3 Dünya'dan Kültür Politikaları Örnekleri ve Gösteri Sanatlarına Müdahaleleri.....	7
2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri	8
2.3.2 Japonya.....	9
2.3.3 İngiltere	11
2.3.4 Fransa	14
2.3.5 Türkiye Modeli.....	15
3. TÜRKİYE'DE TİYATRO	17
3.1 Türkiye'deki Tiyatro Oluşumları ve Genel Duruma Bakış.....	17
3.2 Devlet Tiyatroları'nın Kuruluşu ve Örgüt Yapısı	21
3.3 Şehir Tiyatroları'nın Kuruluşu ve Örgüt Yapısı	26
3.4 Özel Tiyatroların Kuruluşu ve Örgüt Yapısı.....	32
3.4.1 Özel Tiyatrolara Yapılan Devlet Destekleri	32
3.5 Bölge Tiyatrolarının Kuruluşu ve Yaşanan Problemler	34
3.6 Yerel Yönetim Anlayışı Çerçevesinde İzmit Şehir Tiyatrosu.....	38
3.7 Tiyatrolarda Sansür.....	40
3.8 Devlet Belgelerinde Tiyatro	43
4. SANAT KURUMLARININ DESTEKLENME GEREKLİLİĞİ ve TÜRKİYE'DEKİ DEVLET DESTEKLERİ	
4.1 İktisadi Bakış Açısıyla Sanat Kurumlarının Desteklenmesi	
Gerekliliği ve Yönetişim Kavramı	45
4.2 Türkiye'de Kültür Bakanlığı'nın Kuruluşu.....	49
4.3 Devlet Kalkınma Planlarında Kültürün Yeri.....	51
4.3.1 Devlet Kalkınma Planlarında Tiyatronun Yeri	53
5. SONUÇ	57
KAYNAKLAR.....	60
EKLER	63
ÖZGEÇMİŞ.....	91

KISALTMA LİSTESİ

ACA:	Agency for Cultural Affairs- Kültürel İlişkiler Dairesi
BBC:	The British Broadcasting Corporation- İngiliz Yayın şirketi
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eēitim, Bilim ve Kültürel Teşkilatı
IMF:	International Monetary Fund-Uluslararası Para Fonu
BM:	Birleşmiş Milletler
CEMA:	Council for the Encouragement of Music and Arts- M�zik ve Sanatı Destekleme Konseyi
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DCMS:	Department for Culture, Media and Sport- Kültür, Medya ve Spor Daire Bařkanlıēı
D.D.T.:	Diyarbakır Devlet Tiyatrosu
DSM:	Diyarbakır Sanat Merkezi
D.T:	Devlet Tiyatrosu
ENSA:	Entertainment of National Services Assosiation- Ulusal Eēlence Birliēı
FAP:	Federal Art Project- Federal Sanat Projesi
GLC:	Great London Council- Büyük Londra Konseyi
İKSV:	İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı
İ.ř.T:	İzmit şehir Tiyatroları
NCA:	The Natinal Campaign for the Arts- Ulusal Sanat Seferberliēı
NEA:	National Endowment for Arts- Sanat İçin Ulusal Sermaye
QUANGO:	Quasi-Autonomus Non Govermental Organization- Yarı �zerk Hükümet Dışı �rg�tlenme
SPS:	Section of Painting and Sculpture- Resim ve Heykel Bölümü
T.C:	Türkiye Cumhuriyeti
TÜYAP:	Tiyatro Yapımcılar Derneēi

ÇİZELGE LİSTESİ

TABLO 3.1.1: 1971-1976 Yılları Arası Devlet Tiyatroları Oyun, Seans ve İzleyici Sayıları

TABLO 3.1.2: Devlet Tiyatroları Örgüt Şeması

TABLO 3.2.1: İstanbul Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Sahneleri, Personel ve Seyirci Sayıları

TABLO 3.2.2: İstanbul Şehir Tiyatroları Örgüt Şeması

ÖNSÖZ

Köklü bir geçmişı olan Türk tiyatrosu Cumhuriyet döneminde batılılaşma fikri çerçevesinde büyük değişimlere uğramıştır. Tiyatronun örgütlenme biçimleri halen sorgulanmaktadır.

Tez çalışması boyunca kültür politikalarının tiyatronun gelişimine etki ve müdahalesinin hangi boyutlarda olduğu irdelenmiştir.

Bu tez çalışmasında öncelikle danışmanım Sayın Öğr. Gör. Zehra Erkün'e, çalışma gün ve saatlerimde her türlü kolaylığı sağlayan Sayın Öğr. Gör. Levent Çalıkoğlu'na, kaynak konusunda yardımları için Sayın Öğr. Gör. Burçak Madran'a, bilgi birikimini ve tiyatro camiasından tanıdıklarını benimle paylaşan Sayın Zafer Diper'e, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Evren Daldal'a, her türlü konuda olduğu gibi tez için de bana destek olan bütün aileme özellikle sevgili annem Sezen Tezuçan'a ve tez sancılarima ortak olan bütün arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Ekim 2006

Deniz TEZUÇAN

ÖZET

TÜRK TİYATROSUNUN GELİŞİMİNE KÜLTÜR POLİTİKALARININ ETKİSİ

Deniz TEZUÇAN

Kurumsal Türk Tiyatrosu devlet desteği sayesinde oluşturulmuş bir yapıdır. Bugün tiyatro alanında devlet tarafından desteklenen iki temel birim bulunmaktadır; Devlet Tiyatroları ve Şehir Tiyatroları. Devlet, her iki kurumun da, sanatçıların maaşlarının ödenmesinden, gerekli sahnelerin bulunmasına kadar yönetim ve işletmesinden sorumludur.

Tezin amacı bu yapının doğurduğu problemleri tespit edip, çözüm önerileri getirebilmektir. Konuyla ilgili kitaplar, süreli yayınlar, panel ve bildiriler taranmış ve sanatçılarla bireysel görüşmeler yapılmıştır. Diğer ülkelerin kültür politikaları ve sanatı destekleme modelleri incelenmiştir. Ayrıca Devlet Planlama Teşkilatı tarafından her beş yılda bir yayınlanan “5 Yıllık Devlet Kalkınma Planları” taranmış, bu belgelerdeki kültürün ve tiyatronun yeri analiz edilmeye çalışılmıştır. Endüstriyel bir şehir olan İzmit’te kurulan “İzmit Şehir Tiyatroları”nın yerel yönetim anlayışı çerçevesinde doğru bir yapı sergilediği saptanmış ve bu tiyatro tezde incelenmiştir. Tezde bu kurumlar için yönetim modeli önerilmektedir.

Ülkedeki gelişimini ortaya çıkarabilmek için Türk Tiyatrosunun tarihi araştırılmıştır. Devletin müdahale oranını anlayabilmek için özel tiyatroların, devlet ve şehir tiyatrolarının örgüt şemaları çıkarılmıştır. Bölge tiyatrolarının, tiyatroyu yaymadaki rolü ve kuruluş aşamalarında yaşadıkları problemler ortaya çıkarılmıştır. Devletin sansürdeki rolü tartışılmıştır.

Tezin bulguları sonucunda devlet ve şehir yapılanmalarında yönetim ve ademi merkeziyetçiliğin esas alınacağı yeni bir modelin inşa edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Sanat birliklerinin İngiltere’deki ‘Sanat Konseyi’ yapısında bir örgütlenme amaçlarının aksine yeni bir modelin yaratılması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tiyatro, kültür politikaları, yönetim, sanat yönetimi, sanat kurumlarına devlet desteği.

ABSTRACT

THE IMPACT OF CULTURAL POLICIES ON THE DEVELOPMENT OF TURKISH THEATRE

Deniz TEZUÇAN
Art and Design Faculty, M.A. Thesis

Throughout the development of institutional Turkish Theatre, state funding has been its main provider. Today there are two main bodies which are supported by the government; the state theatres and the city theatres. In both cases the government provides stages, pays the salaries of the artists and runs the institutions.

The thesis aims to figure out the problems that have been faced because of this system. As a method, books, periodicals, panels and discussions about the field have been scanned. Cultural policies and state funding systems in other countries have been examined. Culture's part in the Government's 'Five Year Development Programmes' has also been analyzed. İzmit Municipality Theatre, which was established in an industrial city, has been shown as a satisfactory model. The concept of governance has been claimed as a good model for these institutions. The historical roots of Turkish Theatre have been examined in order to understand the development phase of the theatre within the country. The organizational structures of the state, city and private theatres have been researched in order to outline the state's intervention. The role of the regional theatres to disseminate theatres and the problems that were faced during the establishment of regional theatres have been investigated. The state's role in the act of censorship has been argued.

In relation to the findings of this thesis, the need to build a new structure has been concluded. De-centralization and governance would be the key elements. The idea within the artist unions is to establish an autonomous body which is quite the same as the 'Art Council' in Great Britain. Rather than adopting a foreign model, creating a new model is proposed.

Key words: Theatre, cultural policies, governance, state subsidy to art institutions.

1. GİRİŞ

Kökleri Osmanlı Devleti'ne dayanan Şehir Tiyatroları (Darülbedayi), Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan Devlet Tiyatroları ve tiyatronun yaygınlaştırılması amacıyla kurulan Belediye Tiyatroları devlet eliyle oluşturulmuş ve halen yürütülmekte olan ödenekli sanat kurumlarıdır. Kurulduğu günden beri tartışmalara yol açan ve halen bu tartışmaların sürdürüldüğü Şehir Tiyatroları her sezon açılışında yeni bir problemle gündeme gelmektedir. Tezin amacı Devlet eliyle yürütülen tiyatroların kuruluşundan günümüze nasıl bir dönüşüm geçirdiğini, belirli dönemlerdeki iktidar ve sanat ilişkilerini, Kültür Bakanlığı'na ayrılan bütçe ve bütçelerin dağılımını, özel tiyatroların Türk tiyatrosu'ndaki yerini incelemek ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür politikalarını tiyatro kanalıyla ortaya çıkarabilmektir. Ancak tek bir söylem olarak kültür politikalarından ve bu politikaların sürekliliğinden söz etmek mümkün değildir.

Sanatın iktidarla ilişkileri bağlamında küresel ve ulusal kültür politikalarının tiyatroyu nasıl yönlendirdiğini irdelemek olduğu için, dünyadaki kültür politikalarının durumu, geçmişten günümüze nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve bu dönüşümün hangi kanallar üzerinden gerçekleştirildiği incelenmiştir. Türkiye'deki genel kültür politikalarının ortamı incelendikten sonra, gösteri sanatları alanındaki kültür politikalarının seyri izlenmiştir. Tiyatronun seçilme nedeni ise bu alandaki çalışmaların Cumhuriyet'ten günümüze ağırlıklı olarak devlet desteğiyle ayakta durabilmesidir. Özel tiyatrolarda genel olarak maddi problemlerden dolayı bir süreksizlik olması nedeniyle, tiyatro neredeyse sadece devlet tarafından yönetilen, programları belirlenen bir yapı haline dönüşmüştür. Yurtdışı örneklerinde olduğu gibi, sanata belli nedenlerden dolayı ulaşamayan insanları dahil etme amacı daha az görülmektedir.

Devlet ve şehir tiyatroları niye sorgulanmak istenmekte ve neden böyle bir tezin konusu olmuşlardır? Devletin Batı ideolojisi içerisinde kurulan bu merkezler gerekli dönüşümü gerçekleştirememiştir. Kendilerini birer kültür merkezi olarak konuşturamaktan da çok uzak olan bu tiyatroları yeniden ele almak mümkün müdür? sorularından yola çıkılan tezde bazı sonuçlara varılmıştır.

Yöntem olarak öncelikle konuyla ilgili Türkiye'de yayınlanan kitaplar, dönem dergileri ve Tiyatro Kurultayları incelenmiştir. Ayrıca sanatçılarla yapılan birebir görüşmeler de tezin

önemli bir parçasını oluşturmuştur. Yurtdışı kaynaklara diğer modelleri incelemek için başvurulmuştur.

İkinci bölümde kültür politikalarının dünyadaki durumu ve Türkiye’deki tiyatro oluşumlarına değinilmektedir. Model önerisi olarak İzmit Şehir Tiyatroları seçilmiş ve bu tiyatronun kuruluş ve gelişim evreleri incelenmiştir. Yönetişim kavramının, kültürün ve tiyatronun kamuya sunulmasında doğru bir yöntem olabileceği sonucuna varılmıştır. Aynı bölümde ‘Beş Yıllık Devlet Kalkınma Planlarında’ kültür ve tiyatronun yeri incelenmiştir. Bu planlarda kültürün tanımlanması ve hedeflenen kültürel destek projeleriyle ilgili eleştiriler getirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde devlet, şehir ve özel tiyatroların örgüt yapıları incelenmiştir. Özel tiyatrolara yapılan devlet desteğinin yıllar içerisindeki değişimi ve diğer ödenekli tiyatro kurumlarına göre oranlarına bakılmıştır. Bölge tiyatrolarının gerekliliği ve yönetim modeli çerçevesinde incelenmeleri üzerinde durulmuştur. Seyirci ve sanatçı arasındaki mesafenin azaltılması gerekliliği konusu üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde tiyatrolar üzerinde uygulanan baskılara ve siyasi belgelerde tiyatro ve kültürün nasıl kısıtlandığı konularına değinilmiştir. Oto sansür problemi ,tiyatrolara sansür bölümünde araştırılmıştır.

Konu ile ilgili meslek birlikleri ve vakıfların düzenledikleri paneller en çok başvuru alan kaynaklar arasında yer almıştır. Bu panel ve seminerlerde alınan kararların uygulamaya geçmemesi kulis faaliyetlerinin yeterli boyutlara ulaşmadığının kanıtı olduğu düşünülmektedir.

2. KÜLTÜR POLİTİKALARI ve TİYATRO

2.1 Tiyatronun Gelenekselliği

Tiyatronun kökenine inebilmek için insanlığın en eski ve karanlık çağlarına doğru bakmak gerekmektedir. Tiyatronun özü taklitle dayanmaktadır. Taklit deneyimlerinin de avlanmakla beraber doğduğunu düşünürsek, eldeki veriler bizi insanlığın başına götürmektedir. ‘Tiyatro, oyun sanatı, dinden de eskidir’ (Fuat, 2003, s.9)sözleriyle tiyatronun başlangıcına işaret eden Fuat, bilinen ilk sanat dalının dans olduğu görüşünün aksine, av dönemlerinde hayvanların taklit edilmesiyle zaten tiyatronun başladığını belirtmektedir.

İnsanlığın gelişim sürecinde çok büyük bir yeri olan tiyatro çok farklı evrelerden geçmiştir. Her kültürün ve toplumun kendine özgü tiyatrosundan söz etmek mümkündür. Günümüzde tiyatro klasik, deneysel veya özgün biçimlerde sunulmaktadır.

Yüzyıllardan beri süregelen bu gelenek bazı toplumlarda sosyal yaşamla o kadar iç içe geçmiştir ki, bu toplumları tanımlarken tiyatroyu ayrı düşünmek neredeyse imkansız gibi gözükmemektedir. Tiyatro öneminin azaldığının düşünüldüğü dönemlerde bile evrilerek yeniden varolabilme kapasitesini içinde barındırır. Gelenekselliği çoğu zaman yadsınsa da Türk tarihinde, tiyatro oldukça önemlidir.

Konularını aşk, devlet, kamu ve politika gibi çeşitli alanlardan seçen tiyatro, çeşitli politikaların da gündeminde yer almış ve almaya devam etmektedir. Bu politikalar kimi zaman tiyatronun sürekliliğini sağlamak üzere kimi zaman da onu yok etmek üzerinden şekillense de bu ikili ‘oyun’un bitmesi neredeyse imkansız gibi gözükmemektedir.

Fransızların uygarlığın tanımını tiyatro ile bağdaştırmaları, Japonların gündelik hayatın her evresine tiyatroyu katmaları, İngilizlerin sanat denince ilk örnek olarak tiyatroyu vermeleri bu sanatın sadece bilinen ilk sanat dalı olmasında yatmamaktadır. Sözü geçen ve örneği verilmemiş birçok ülke için tiyatro hayatın özü olma niteliğini hala korumaktadır. Bu kadar köklü bir sanat dalının devlet ve bireylerin kendilerini tanımlamalarında anahtar kelime olması kaçınılmaz bir sonuçtur.

2.2 Kültür Politikaları Kavramının II. Dünya Savaşı Sonrası Şekillenmesi

Tarih boyunca kültür ve politika kavramları bir araya gelse de bugün sözünü ettiğimiz anlamda “kültür politikaları”nın ortaya çıkması II. Dünya Savaşı’ndan sonradır. “Kültürel demokrasi”, “kültür politikaları” ve “ kültürün demokratikleşmesi” kavramlarının tam da bu zamanda ortaya çıkması şüphesiz rastlantısal değildir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da hem maddi hem manevi onarılması g   problemler oluşmuştur. Kıtada ve dünyada bir daha bu tarz yıkımların yaşanmaması için 1945 yılında UNESCO (Birleşmiş Milletler EĞitim, Bilim ve Kültürel Teşkilatı) kurulmuş, 1946 yılında faaliyetlerine başlamıştır. İlk  yeler arasında göze çarpan  lkeler Avusturya,  in, Meksika, İngiltere, Suudi Arabistan ve Türkiye’dir. Günümüzde UNESCO kültürün sürdürülebilirliği ve kültürel miras konularında yüzlerce çalışmaya  onayak olmaktadır.

Bu bölümde Türkiye’de kurumsal anlamda tiyatro çalışmalarına başlanması ve uygulanan kültür politikaları arasındaki bağlantı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Kültür Bakanlığının kuruluşu ve geçirdiği evreler incelenecek ve yurtdışı örnekleriyle desteklenecektir. Kültür politikaları kavramına her ülkenin farklı yaklaşımları olsa da, özellikle Avrupa’da temel kültür konuları üzerinde belirli fikir birliği sağlanabilmiştir.

Kültür politikalarının terim olarak dağarcığımıza yeni kazandırılmış olmasına karşın, tarih boyunca mahkemeler, dini kurumlar, yasa koyucular ve patronlar, sanat kurumlarının neden ve nasıl desteklenmesi veya desteklenmemesi konularında fikirlerini ortaya koymuşlardır. (Adams, 2002, s.1-6) “Kültür politikaları” teriminden ortaya çıkan kültürel demokrasi, bakanlıklar tarafından da ilgiyle izlenmiştir. Bu terimlerin son yüzyılda kullanılır olmasının başlıca sebeplerinden biri yukarıda da belirtildiği gibi İkinci Dünya Savaşı’nda yaşanan insanlık dışı eylemlerin bir daha yaşanmaması fikrinden kaynaklanır. Yaşanan trajedilerin kültür ve eğitimle aşılacağı fikri hakimdir. Diğer etkenler kitle iletişim araçlarının hızla artması, şehirleşme ve modernizasyon olarak görülebilir.

Bir ülkede kültürlerin ve kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için kültürle ilgilenen devlet kuruluşlarının, bakanlıkların, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin ve üniversitelerin kültür alanlarında izledikleri politikalara kültür politikaları denir. Kültür politikaları devletin kültürlere yön vermesi ve kültür alanında birtakım yasak ve zorunluluklar getirmesi değildir. (Topuz, 1998, s.1-2)

IMF (International Monetary Fund-Uluslar arası Para Fonu) ve Dünya Bankası İkinci Dünya Savaşı daha sona ermeden 1944 yılının Temmuz ayında A.B.D'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kasabasında Doğu Bloku ülkeleri dışında kalan müteffik 44 ülke ve tarafsız olan Arjantin'in katılımı ile gerçekleşen BM (Birleşmiş Milletler) Para ve Maliye Konferansının sonucunda, İkinci Dünya Savaşının yol açtığı yıkımın ardından Avrupa'yı yeniden kurabilmek ve dünyayı ekonomik bunalımlardan korumak için finans sağlama çabasının bir parçası olarak ortaya çıktı. Dünya Bankası'nın gerçek adı "Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası" asıl misyonunu yansıtıyor; "kalkınma" bölümü sonradan düşünülüp eklenmiş sayılır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu o zaman sömürgeydi ve ekonomik kalkınma için hangi yetersiz çabaların harcanabileceği ya da harcanacağı kararı Avrupalı efendilerinin sorumluluğu olarak görülüyordu (Stiglitz, 2002, s. 32-33).

Daha zor bir görev olan küresel ekonomik istikrarı sağlama görevi IMF'ye verilmişti. 1930'lardaki küresel bunalımlar, Bretton Woods'ta toplananların aklından hiç çıkmıyordu. [1930'larda ABD ve tüm dünyada yaşanan krizlerde işsizlik görülmemiş boyutlara ulaştı; ABD'de çalışabilir nüfusun $\frac{1}{4}$ 'i işsizdi] Bretton Woods'daki önemli katılımcılardan biri olan İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes, basit bir açıklama ve yine basit bir reçete öne sürdü: Toplam talep yetersizliği ekonomik çöküşleri açıklıyordu, devlet politikaları toplam talebi teşvik edebilirdi. Para politikasının yetersiz olduğu durumlarda devletler maliye politikalarına yönelebilirler; bunu da harcamaları artırarak ya da vergileri azaltarak yapabilirlerdi (Stiglitz, 2002).

Avrupa'da 1960'lı yıllara kadar devletin sanata desteğine ve sanatın bireyselleşmesi ve kültürel demokrasinin yaygınlaştırılabilmesi konularına önem veriliyordu. 1980 ve 1990'lı yıllarda ise kültürel gelişim kavramının ortaya çıkmasıyla devletin uyguladığı politikalarda bazı değişiklikler oldu (Matarasso ve Landry, 1999, s.15-16). Bu durumu meydana getiren temel etkenlerden biri 1980'li yıllarda özellikle sanatçıların kültüre yatırım konusuyla ilgilenmeleriyle başlamıştır. 1996 yılında UNESCO tarafından yayınlanan rapora göre kültürel etkinliklerin, Fransa ve İngiltere'de ekonomik ve sosyal alanlara canlılık getirdiğine vurgu yapılmaktadır. (UNESCO Raporu, 1996). Bu durum kültür ve sanat etkinliklerinin 'gelişme' için kullanılmasında öncü olmuştur. Örneğin tiyatro grupları, toplumda sağlık konusunda farkındalık yaratılması için kullanılmaya başlanmıştır. Kültürün bu anlamda algılanmaya başlanması sivil toplum ve sosyal birleşme kavramlarını da beraberinde getirmiştir. Birçok sanatçı, sahne sanatçısı ve yöneticiye göre sanat kamu yararınadır ve yaygınlaştırılması gerekir (Matarasso ve Landry, s.18).

Devletlerin belirlediği kültür politikaları genellikle ‘milli’ ve geleneksel değerler üzerine inşa edilir. Goethe Enstitüsü, Fransız Kültür Merkezi ve İngiliz Konsoloslugu gibi kurumlar aracılığıyla bu ülkeler, kendi kültürel miraslarının diğer toplumlara tanıtıp yayarlar. Ancak bu tarz girişimlerde bulunulurken, diğer ülkelerin kültürlerine gerekli değerin verilmesi gerekir. Avrupa çok kültürlüğe gerekli önemi vermek durumundadır çünkü Asya, Afrika, Amerika’dan gelen göçmenlerin güçlü kültürel ifade biçimleri kültürel yaşamının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Avrupa’da savaş sonrası oluşan göçmen halklar günümüzde önemli bir sanatsal potansiyel taşımaktadır. Savaş sonrası Avrupa kendisini yeniden inşa etmek durumunda kalmıştır. Fakat bir önemli farkla; taşrada konumlanan göçmen halkıyla. (Matarasso ve Landry, s. 31-5).

Ülkelerin Kültür Bakanlıkları’nın olmaması o devletin kültür politikasının olmadığı anlamına gelmemelidir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nin halen bir Kültür Bakanlığı yoktur ancak devletin sanat ve kültür politikaları üretmede söz sahibi olmadığı iddia edilemez. Birleşik Devletlerde uygulanan sistem biraz riskli olarak da adlandırabilecek teşvik sistemi üzerine kuruludur. Sistemde sanat kurumları desteklendiği takdirde %100’e varan vergi indiriminden yararlanmak mümkündür. Ülkemizde de benzer bir “Sponsorluk Yasası” çıkmıştır. Yasa kapsamında sanat ve kültür etkinliklerine sponsor olan kurumlara eskiden %5 oranında olan vergi indiriminin %100 oranına çıkması öngörülmektedir. Ancak “Sponsorluk Yasası” ile ilgili tüm yönetmelikler henüz çıkarılmadığı için yasa işlememektedir.

Farklı dönemlerde hükümetler değişik programlar uygulamışlardır. 2003 yılında Turizm Bakanlığı ile birleştirilen Kültür Bakanlığı’nın misyonu şöyle tanımlanmaktadır;

“Kültür ve Turizm Bakanlığı 16.4.2003 tarih ve 4848 sayılı kanun ile kurulmuştur. Bu Kanunun amacı; kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığının kurulmasına, teşkilât ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir.

İlgili bakanlıkların birleştirilmelerinden de anlaşılabilceği gibi Türkiye’de kültür ve turizm bir bütün olarak algılanma eğilimindedir. Kültür ve Turizm Bakanlıklarının çeşitli ülkelerde bir arada anılmaları olağandışı bir durum olmamakla beraber, Türkiye’de bugüne kadar planlı bir kültür politikası oluşturulamazken bunun turizm gibi çok büyük bir alanla birleştirilmesi uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Turizm Avrupa’da taşıma araçlarının gelişmesi ve yabancı ülkeler hakkında artan bilgi ve merak sonucu ortaya çıkmıştır. Turizm, sanayileşmenin sonucu ortaya çıkan, ticari kaygılarla yapılan, sosyal bir olgudur (Bendixen, 1997, s.45). Günümüzde turizmin birçok çeşidi bulunmaktadır, kültür turizmi de bunlardan bir tanesidir. Ancak turizm ve kültür bir arada ele alınmaya başlandığında, kültürü turizm gibi ‘ticari’ bir meta olarak görme durumu ortaya çıkabilir. Türkiye’de turizm sektörünü geliştirmek adına birçok yanlış uygulama yapılmaktadır. Kültür politikaları bu noktada devreye girmelidir. Özellikle kültürel miras ve kültürel çeşitliliği koruyucu nitelikte önlemler alınmalıdır. Bu bağlamda antik tiyatrolarda düzenlenen etkinliklerin uluslararası kodların dahilinde yeniden ele alınması gerekmektedir.

2.3 Dünya’dan Kültür Politikaları Örnekleri ve Gösteri Sanatlarına Müdahaleleri

Bu bölümde Amerika, Japonya, Fransa ve İngiltere’deki kültür politikaları incelenecektir. Bu ülkelerdeki yapıların inceleniyor olması, ülkelerin çeşitli söylemlerinin, belirli dönemlerde örtüşmeleri ve hatta kültür politikaları sistemlerinin dönemsel olarak birbirlerine benzemelerindendir.

Kültür politikaları şöyle tanımlanabilir;

- Dıştan gelen tehditlere karşı kültürel koruma
- Kültürel mirasın korunması
- Kültürel çeşitliğin korunması ¹

Avrupa Konseyinin Avrupa ülkelerinde gözlemlediği kültür politikaları ise şu temellere dayanmaktadır;

- Kimliğin korunması
- Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması
- Yaratıcılığın teşviki

¹ www.unesco.org/culture ve Topuz H. Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları,1998

- Sanata katılımın arttırılması²

1960’lardan beri UNESCO çerçevesinde ülkeler genelinde ve uluslararası düzeyde toplumda kültüre dair yeni bir bakışı açısı oluşmasına çalışılmıştır. 1970’lerden itibaren UNESCO kültürel demokrasi, kültürün demokratikleşmesi, ilerlemede kültürün önemi gibi kavramları ortaya atmıştır.

2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika’nın bugünkü Kültür Politikası’nı anlayabilmek için öncelikle tarihini incelemek gerekmektedir. 1930 ve 1940’larda “İnsanlar İçin Sanat” kavramı devlet tarafından benimsenmiştir. Bu doğrultuda sanat herkesin malı olmuştur. Bu dönemde sanatçılar “Amerikan” tarzı resme teşvik edilmişlerdir. Federal Sanat Projesi (FAP) devlet tarafından kurulan ve mali açıdan desteklenen bir kurumdur. 5000 sanatçıyı istihdam eden kuruluşun “Toplum İçin Sanat” görüşü çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir. Bu dönemde geliştirilen bir diğer kuruluş ise “Toplum Sanat Merkezleri”dir. Bu kuruluş eğitim, uygulamalı sanat, görsel sanatlar alanında faaliyetler göstermiştir. 1940’da yaklaşık 8 milyon kişinin bu sanat evlerinden faydalandığı zannedilmektedir. Harlem Halk Sanat Merkezi’nin ilk 16 ay içerisinde 40.000 üyesi olmuştur. Federal Hükümet’in sanat merkezlerini 1937’den itibaren desteklemeyi bırakmasına rağmen bu merkezler hızla çoğalmaya devam etmiştir.

Amerika’nın belirli bir kültür politikasının olmamasının sebepleri şöyle sıralanabilir; bir devlet politikası ile ilişkilendirilmiş sanat anlayışı bireysel çalışan sanatçıları olumsuz etkileyecektir, devletin kültür politikası geliştirmesi kültürel gelişmeye yakışmayacak bir müdahale olarak algılanacaktır. En son ve en önemli olan kısmı ise devletin özel sektörü her ne koşulda olursa olsun destekleme amacıdır. Avrupa’daki avant-garde ve politik eleştiri gücü yüksek eserleri destekleme fikrinin aksine A.B.D’de geniş kitlelere ulaşan sanatı destekleyen bir uygulama hakimdir. (Adams ve Goldbard, 1986, s. 7)

Amerika bütün kültürlerin buluştuğu “*melting pot*” adı verilen çok uluslu bir devlettir. Bu açıdan kültürel zenginliği kaçınılmazdır. Demokrasi ve insan haklarının anavatanı olarak kendini dünyaya tanıtan bir ulusun hangi sınırlar çerçevesinde bir kültür politikası

² www.unesco.org/culture ve Topuz H. Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları, 1998, s. 16-20

oluşturabileceği tartışma konusudur. Yukarıda da belirtildiği gibi sanat özel sektörün denetimi altındadır. 1930 ve 1940'lardaki büyük kriz ve savaş sonrası ülkede oluşan bunalımlı havayı yok etmek için oluşturulan kurumlarla ülke çapında "Amerikanlaşma" çalışmaları başlamış ve daha sonra bu tüm dünyaya yayılmıştır. Avrupa merkezli geliştirilen kültür politikaları II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. Amerika'nın bu akımın bir parçası haline gelmemesinin sebebi ise aslında kültürel politikaların Amerikanlaşan dünyaya bir başkaldırı olmasında yatar. (Adams ve Goldbard, 1986, s. 4)

Özel sektörün yanı sıra üçüncü sektör alanında sanatı destekleyen kuruluşlar bir diğer önemli etmendir. Bunlardan en önemlisi National Endowment for Arts'dır (NEA). Kongre tarafından 1965 yılında hayata getirilen kurum federal hükümetten bağımsız olarak çalışmaktadır. Kurum çeşitli sanatçılara ödüller ve burslar vermiştir. NEA'nın kuruluş misyonu yeni ve kurumsallaşmış sanatı Amerikan halkına ulaştırabilmektir. Sanata, coğrafi veya ekonomik nedenlerden ötürü ulaşamayan insanları dahil edebilmek bir diğer önemli hedefidir. Aynı zamanda bölge tiyatro, opera, müze ve dans aktivitelerini desteklemektedir. NEA'nın 1965 yılında kuruluş bütçesi 2,5 milyon dolarken, 2006 yılı bütçesi 100 milyon dolar olarak belirlenmiştir³.

1930'lar Amerikası'nda New York'u modern sanatın yeni merkezi olarak sunma/pazarlama fikri doğmuştur, yine bu dönemde "Radio Marti" ve "Voice of America" gibi radyo kanallarıyla Birleşik Devletlerin kültürel ve politik bakış açıları dünyaya duyurulmuştur. Amerikan tarihinde kilise ve devlet işlerinin ayrılması kültürlerinin önemli bir parçasını oluşturur.

2.3.2 Japonya

Japonya'da 1868 yılına kadar diğer ülkelerle hiçbir kültürel alışveriş yapılmamaktaydı. 1868 yılındaki hükümetteki değişikliklerle beraber çok hızlı, Türkiye'dekine benzeyen 'batılılaşma' politikası geliştirilmiştir. Japonya'nın kültürel haritası incelendiğinde bugün üç farklı modelle karşılaşmaktayız. Birincisi Avrupa'dan kopya edilerek gelişen sanat türü, ikincisi Japon geleneksel sanatları, üçüncüsü de yine geleneksel değerlere dayanan fakat kendisine yeni formlar arayan bir modeldir. Kültür ve sanat alanlarında devlet eliyle yapılan desteklerin üç

³ <http://www.nea.gov/grants/apply/Partnership/mission.html>

ana hedefi bulunmaktaydı. Bunlar; kültürel kalitenin gelişmesi, sanat ve kültürün yaygınlaştırılması ve korunması olarak sıralanmaktadır (Shikaumi,1970, s.9)⁴. Japonya’da Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak çalışan ‘Kültürel İlişkiler Birimi’ bulunmaktadır. Birim, iki üniteden oluşmaktadır. Birinci üniteye yurtdışıyla temas ve dışarı gidişler ayarlanırken, ikinci birimde yurtdışından ülkeye gelişler ve kültürel işbirlikleri konuları ayarlanmaktadır.

Japonya’nın incelenme nedenlerinden biri Amerika gibi çeşitli dönemlerde, ülkede kültür politikalarının olmadığını iddia edilmiş olmasıdır. Amerika’da 1965 yılında kurulan NEA’nın sanat üzerindeki olumlu etkilerinden esinlenerek 1968 yılında Japon hükümeti Agency for Cultural Affairs ACA’yı kurmuştur. ACA’nın temel hedefi şunlardır;

- Sanatta yaratıcılığın ve yeniliğin desteklenmesi
- Sanata ulaşım kolaylığının sağlanması
- Yeni müze, gösteri sanatları ve kültür merkezlerinin kurulması

1968 yılında ACA kurulana kadar Japonya’da tüm sanat alanlarını yöneten özerk bir yapı bulunmamaktaydı. Kültürel yönetim, Eğitim Bakanlığı ve Kültürel Varlıkları Koruma Bakanlıklarının sorumluluğu altındaydı. Merkezi bir yapı olan ACA, kültürün yayılması ve duyurulmasını sağlamak, kültür varlıklarının korunmasına yardımcı olmak ve de dini işleri yürütmektedir (Shikaumi,1970, s. 10)⁵. Japonlar kültürel yaşantılarının her alanına dini dahil ederler. ACA’nın kurulması kültür alanındaki ‘değişikliği’ desteklemesi ve yerel yerleşimlere sanatı götürebilmesi açılarından önemlidir. 1971 yılında ikinci kültür kurumu olan ve yurtdışındaki ilişkileri düzenleyen Japan Foundation (Japonya Vakfı) kurulmuştur.

Savaş sonrasında Amerika ve Japonya’da politikanın sanatla iç içe geçmesi tedbirli kültür politikalarının doğmasına neden olmuştur. Bundan dolayı sanatta özel sektör sorumluluğu fikri doğmuştur. XX. Yüzyılın başında Amerika federal vergi teşviki yasasını sunmuştur. NEA’nın şu ana kadar en görünür politikası Johnsons döneminde, İngiltere’deki Art Council yapısına benzer bir yapıda ortaya çıkmıştır.(Wyszomirski ve Watanabe, 1999, s.19-32)

⁴<http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000011/001170eo.pdf#search=%22cultural%20policyin%20japan%20filetype%3Apdf%22>

⁵<http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000011/001170eo.pdf#search=%22cultural%20policyin%20japan%20filetype%3Apdf%22>

20. yüzyıl başı itibariyle hükümetin “kültür politikası üretmiyoruz” söylemine rağmen batılılaşma ekseninde Japon bedenlerine baleyi dayatmasıyla 60’ların ortasında Butoh adı verilen bir dans türü doğmuştur. Kitlelerce iğrenç bulunan bu yeni tarz tam olarak karşı gelmenin ve dönemdeki isyankâr gençlerin dansıydı. “Karanlığın dansı” olan butoh bir hareket arayışını da sembolize ediyordu. Butoh bedeninin bir *araç* değil de *varlık* olduğuna dair inanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Tüm vücutları beyaza boyanmış genellikle kafaları traşlı ve yüzlerin de bir gülümseme olan dansçıların hedefi yeni bir hareket bulabilmektir. Bunu da ancak yıkıcı bir tarzla yapmaları mümkündür.

Japonya açısından bedenlerini kullanarak iktidara veya doğaya isyan etmek ilk kez olan bir şey değildi. Çünkü Japon bedeni genel bir bütünlük teşkil etse de aslında hiçbir Batı toplumunda görülmeyen bireyselliğin vücut bulduğu bedenlere sahipti (Barthes, 1993). Zaten ancak böyle bir bireysellikten, bu kadar özgün bir form/hareket çıkabilirdi.

2.3.3 İngiltere

İngiltere’de 1946 yılında güzel sanatları geliştirmek ve yaymak amacıyla Arts Council of Great Britain (Büyük Britanya Sanat Konseyi) kurulmuştur. Devletin sanata ayırdığı ödeneği doğrudan bir şekilde finanse etmek yerine bu kurum aracılığıyla desteklemesi özerk yapılanma bakımından önemli bir tutumdur. İngiltere’de National Theatre (Ulusal Tiyatro) 1976 yılında kurulmuştur (Konur, 2001, s. 68). Ulusal Tiyatro’nun 1976 yılında kurulmasına rağmen 1848 yılında, W. Wilson ulusal tiyatrodan bahseden ilk kişidir. Altı maddelik bir rapor hazırlayan Wilson’ın Ulusal Tiyatro kavramı Shakespeare üzerinden inşa edilmiştir. (Konur, 2001, 68).

Aşağıda Phil Wood’un “Kültürel Politikanın İngiltere’de Ademi Merkeziyetleşmesi” üzerine verdiği konferans notlarına dayanarak bazı örneklerle yer verilecektir. Wood, W. B. Yeats’in “*Her şey dağılıyor; merkez tutunamıyor*” sözleriyle başlıyor. Çok da yerinde çünkü İngiltere’nin kültürel politikaları açısından son 25 yılı birçok gelgitte dolu. Öncelikle İngiltere’nin anayasal bir monarşi olduğu ve resmi bir kültür politikasının olmadığı ve olamayacağının altı çiziliyor ve sırasıyla Thatcher, Major ve Blair dönemlerindeki değişimlere değiniliyor. Eğitim ve sağlık konularında her zaman politikaların geliştirilebileceği ancak sanat/kültür gibi çok kırılgan bir konunun politika gibi acımasız çağrışımları olan bir kelimeyle yan yana gelmesinin az da olsa bir grup insan tarafından çok

da istenmeyen bir durum olduğu düşünölmektedir. Bunu⁶ idealizm ve materyalizmin çatışması olarak okuyabiliriz şöyle ki; idealist kişi kültürü günlük yaşantılarımızın üzerinde, kendimizi kaybedebileceğimiz ve bizi etkileyebilecek aşkın bir fenomen olarak görürken, materyalist için kültür sosyal ve ekonomik deneyimlerin ürünüdür. Aşkın olmak yerine kültür kendimizi tanımamızı ve sosyal, ekonomik, bölgesel, tarihsel bir sınıfa dahil olmamızı sağlar. Bu iki teorideki çelişkiler son yirmi yılın İngiliz kültür politikalarının temel öğeleri olmuştur.

Thatcher kendi içinde büyük çelişkiler taşıyordu, özellikle de kültür ve kimlik konularında tutucu bir politikacıdır. Post-endüstriyel İngiliz ekonomisinde de radikal değişimlere yol açmıştır. Sol kanadın mihenk taşlarından ticaret birlikleri ve diğer güçleri yok ederek başladığı işlerine, kamu çalışanları, öğretmenler, doktorlar, avukatlar ve BBC'nin de içinde olduğu bir gruba da saldırarak devam etmiştir. Ayrıca yerel yönetimleri de muhalif güç olarak görüp onların da gücünü zayıflatmak görüşündeydi. Bu da üç şekilde sağlandı, yerel yönetim bölgelerinin yetkilerini azaltmak, merkezi yasaların arttırılması ve bazı kurulların kaldırılması. Bu dönemde ne merkeziyetçi ne de ademi merkeziyetçi bir anlayış hüküm sürmekteydi. Çünkü Thatcher eşit bir güçle hem yerel hem de bölgesel güçlere saldırmaktaydı.

1986'da Thatcher tarafından kaldırılana kadar GLC (Büyük Londra Konseyi) 60 ve 70'lerin muhalif fikirlerinin gerçekleştirilebileceği bir alan olarak faaliyet göstermekteydi. Bologna örneğinden hareketle ticari olmayan bir popüler kültür oluşturulmaya başlandı. Bütçe gençlik, etnik azınlıklar, kadınlar, eşcinseller üzerinde yoğunlaşan yüksek profilli popüler kültür konularından geleneksel aktivitelere yönlendirildi. GLC kapanmasına rağmen kuzey ve orta İngiltere'de belediyelerin modernleşme fikri hala hakimdi. Hatta bu düşünceden kültürel bölgeler, kültür merkezleri ve "24 saatlik şehir" kavramları türemiştir. Bu akımın en önemli meyvesinin 1990'da Galsgow'un Avrupa Başkenti olması söylenebilir.

1990–97 dönemi kültürün desteklenmesi konusunda büyük bir yapılanma dönemidir. Üç yeni kategori eklenmiştir.

- Ticari gelir
- Şehircilik için sağlanan gelirler
- Ulusal Piyango'dan kesilen %75 bazen de %90'lara varan vergiler

⁶ http://www.policiesforculture.org/administration/upload/Wood_decentralisation_cult_pol_UK.pdf

Bu dönem ademi merkeziyetçi olarak da anılabilir. Fakat piyangoya getirilen bu vergilerin daha sonraları alt ve orta tabakaya getirilmiş vergiler olduğu tartışılmaya başlandı. Ne de olsa en çok onlar piyango oynuyorlardı. İngiliz ekonomisi patlamak üzereydi, ‘Britpop’ uluslararası arenada yok satıyordu. İşçi Partisi’nden Tony Blair seçilmişti. Yeni hükümetin ilk icraatı Kültür, Medya ve Spor Daire Başkanlığını (DCMS) kurmak oldu. Fakat bu oluşumun ardından uzun süreli bir bekleyiş geldi ve sonunda hükümet İngiltere’nin global ekonomi düzeninde olduğunu ve bu nedenle İngiltere’nin pazarlayacağı kültür ürünlerinin geliştirilmesi gerektiğini duyurdu. Hükümet sekreteri Chris Smith kültür politikasını temel vizyonu olarak belirledi ve tüm belediyelerden 2002 yılına kadar kamuoyuna ve onların değerlendirmelerine açık birer eylem planı, hedefler ve kültürel strateji planı ⁷ yazılması istendi. Daha önce de ülkede bu tarz girişimler olmuştu fakat birçok belediye stratejik planlarının sonunu getirmeyi başaramamıştı. İngiltere’deki bu büyük çaplı kültür girişimi aslında Rotterdam’ın küçük bir kasabasındaki stratejik kültürel planlamadan esinlenerek oluşturulmuştu. Hedefler ise şöyleydi;

- Yerel halkın kültürel kimlik ve yaratıcılıklarının güçlendirilmesi için kaynak oluşturma
- Bireysel teşviklerle yerel yatırımcıları yerel bölgelere çekmek
- Kasabanın ve halkının kültürel farklılığını belirlemek ve geliştirmek
- Kasabanın kültürel mirasının korunması, geliştirilmesi, yorumlanması ve ulaşılabilirliğinin teşviki
- Yerel yerleşimlerdeki kültürel ve spor etkinliklerine ulaşılabilirliğin artırılması
- Profesyonel, amatör ve gönüllü örgütlenmelerin ve yapıların gelişmesi için bir dizi kültürel aktivitenin düzenlenmesi
- Sanatsal, yaratıcı ve entelektüel yeteneklerden en iyi derecede verim sağlanabilmesi için olanakların yaratılması

Art Council of Britain’ın kökleri NCA (The National Campaign for the Arts) , ENSA (Entertainment of National Services Assosiation)ve CEMA (Council for the Encouragement of Music and Arts)’ya dayanmaktadır. NCA ulusal ve bölgesel belediyeler tarafından desteklenmiş ve insanların hayat standartlarının geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. 1939 yılında savaş nedeniyle ülke genelindeki tüm tiyatro, sinema ve eğlence merkezleri kapatılmıştır. I. Dünya savaşı sırasında ENSA bölükleri eğlendirmek üzere kurulmuştur. CEMA daha çok yüksek kültür sanat ürünlerine yönelmiştir. (Freakley ve Sutton, 2000, s.13-

⁷ The decentralization of cultural policy in the United Kingdom: An Evolving Paradox, WOOD Phil,4-5

21) Arts Council of Britain ENSA'nın hedefleri doğrultusunda kurulmuştur ve hedefleri aşağıdaki gibidir;

- İzleyici sayısını arttırabilmek
- Sanatta katılım standardının yükseltilmesi
- Profesyonel sanat eğitiminin sistemli hale getirilmesi

Herkes İçin Sanat düşüncesi, Art Council'la beraber gelişmeye başlamıştır. Art Council Quango (Quasi-autonomus Non Govermental Organization) diye nitelendirilen yarı bağımsız bir kuruluştur. Devlet birinci elden desteği önlemek için parayı başka bir organizasyonuna verip para dağılımını böyle sağlıyordu. Yine de Art Council'ın üyeleri bakanlardan oluştuğu için ne kadar bağımsız olabildiği sorusu her zaman sorulmuştur (Freakley ve Sutton, 2000)

Bahsedilen yapılar savaş döneminde sanatı destekleme düşüncesiyle kurulan ancak savaş sonrasında da varlık gösteren kurumlardır. Bu kurumların çoğu devletin askeri birliklere ve savaşı yaşayan topluma moral verme fikriyle ortaya çıkmıştır. Sanatı hayata geri dönebilmek, normalleşme adına kullandığı rahatça gözlemlenebilir. Bir diğer önemli faktör ise sanata dahil olabilme, içerisinde yer alabilme söyleminin bütün ülkelerde kullanılmasıdır.

2.3.4 Fransa

Avrupa'nın ilk ulusal tiyatrosunun kurucusu ve koruyucusu olan Fransa'dır. Avrupa'nın en eski ulusal tiyatrosu Comédie Française 1680 yılında kurulmuş ve 1812 yılında çıkarılan Moskova Yasası Comédie Française için sürekli bir devlet desteği sağlamaktaydı. Bu dönemde yönetimden oyuncular sorumluydular. Tiyatro ile ilgili her konuda, oyuncular kendileri karar almaktaydılar (Konur, 2001, s. 62-3).

Fransız Tiyatrosu'nun on ikinci yüzyıldan başlayıp günümüze kadar uzanan bir sürekliliği vardır. Saray tiyatroları geleneğinin çok köklü olduğu Fransa'da 16. yy sonlarına doğru, gezici kumpanyaların mekan bulma zorluğunu gidermek üzere tenis kortları tiyatrolara çevrilmiştir. (Fuat, 2003, s. 129) Fransa'da kültürün tiyatro üzerinden tanımlanması ülkedeki önemli tarihine dayanmaktadır.

Fransa’da 1959 yılında Kültür Bakanlığı Malraux ile başlar. Yapılan değişiklikler uyarınca tiyatro yöneticisi ve danışmanlar Kültür Bakanlığı tarafından atanmaya başlandı ve altı kişilik bir kurul oluşturuldu. 1959 yılında alınan bir kararla oyuncuların sahne dışı yetkileri sınırlandırıldı. Comédie Française’in bütçesi son derece geniş tutulmuş bir bütçedir. Hükümet, tiyatroya maddi anlamda herhangi bir baskı uygulamamakta ve gişe gelirlerine dokunmamaktadır. Danışman olarak atanan oyuncular, tiyatro oyuncuları tarafından önerilmekteydi. Oyunları oluşturma yetkisi, onbir kişilik bir kuruldan oluşmaktaydı. (Konur, 2001, 63). Bu dönemde, kültür, “geçmişte yapılan sıradışı işler” diye tanımlanmaktadır. Bu mirası sıradan insanlara ulaştırabilme düşüncesi kültür politikalarını modern yapan ana etkeni. Paris’teki tarihi binaların çoğu bu fikir doğrultusunda temizlendi (Looseley, 1995). Malraux döneminde kültürün demokratikleşmesi kavramı üzerinde durulmaktaydı. Bu doğrultuda Fransız toplumunun eşit bir şekilde sanat eserlerine ulaşmaları için “Kültür Evleri” kurulmaya başlandı. Malraux’nun 1969 yılında görev süresi bitene kadar bu merkezlerden yedi tanesi açılabilmişti.

Günümüzde Fransa’da 15 tane “Kültür Evi” hizmet vermektedir. Sosyal Demokrat Jack Lang’ın Kültür Bakanlığı döneminde ise demokratikleşme kavramı yeniden ele alınmıştır. Lang döneminki kültür politikalarında kitle ve eğlence kültürlerini de kapsayan bir politika geliştirilmiştir. Yine bu dönemde Fransa’da çok yaygın olan yüksek-alçak kültür anlayışından uzaklaşmıştır. Bu bağlamda etnik azınlıklar ve kırsal bölgeler için yeni politikalar geliştirildi. 1982 yılında oluşturulan yeni müzik politikasına göre rock ve pop müziğinin yayılması için konser salonları yapıldı. Bu konser salonlarından ilki Ocak 1984 ‘te açılan Le Zenith’tir (Tomooka, 2005, s. 2-3)⁸.

2.3.5 Türkiye Modeli

Yukarıdaki örneklerden hareketle Türkiye’nin model olarak alabileceği bazı noktalar vardır. Çünkü Türkiye’de sanat sadece metropollerin tekelinde kalmış, bölgelere veya ilçelere yayımında pek de başarılı olunamamıştır. Bu açıdan devletin elinde çok büyük bir koz vardır o da devlet, şehir ve belediye tiyatrolarıdır. Yukarıdaki örneklerde de görülebileceği gibi Rotterdam’ın küçük bir şehrinde başlayan kültürel yapılanma İngiltere’nin stratejik planlamasının temelini oluşturabilmiştir. Ne var ki model almak teoride mümkün gözükse de pratikte coğrafi, kültürel ve tarihi uyumsuzluklar ve imkânsızlıklarla karşılaşabilmektedir.

⁸ http://www.performingarts.jp/E/overview_pre/0502/overview_pre0502e.pdf

Bu yapıyı kırmayı hedefleyen güzel örneklerden bir tanesi de Diyarbakır Sanat Merkezi'dir (DSM). Diyarbakır'da DSM açılana kadar kültürel hareketliliği oldukça sınırlıydı. 2002 yılında DSM açıldığından beri gösteri sanatlarından, sergi ve söyleşilere kadar kültürel etkinlikleri oldukça çeşitlenmiştir. DSM'nin bir diğer ayağı olan Kars Sanat Merkezi de geçtiğimiz sene faaliyetlerine başlayarak bu kentin kültür, sanat hayatına yenilikler katmayı başlamıştır. Türkiye'de bu gibi yapılanmalara pek sık rastlanamadığından kültür ve sanat hayatının çeşitlenmesi ve birçok yere ulaştırılması ve yayılması bakımından çok önemli roller üstlenmektedirler. Bir dönem Halkevleri'nin oluşturmaya çalıştığı rolü devralmaları açısından da önemlidirler. DSM'nin kuruluş vizyon ve misyonlarında yer almamaktadır ancak yıllar önce başlayan ve merkez dışı yerleşim birimlerine sanatı taşıyan Halkevleri ile bazı paralellikleri olduğu gözlemlenebilir. DSM'nin vizyon ve hedefleri şöyle sıralanabilir;

DSM, kültür ve sanatın İstanbul ve Ankara dışındaki şehirlerde üretilmesi ve izlenmesi amacıyla kurulan Anadolu Kültür A.Ş.'nin ilk adımı, ilk şubesi... Kültür-sanat dünyasından insanların ve kuruluşların katılımıyla kurulan Anadolu Kültür A.Ş., Anadolu'nun başka yerlerinde de projeler geliştirmeyi ya da yürüten projelere ortak olmayı hedefliyor.

Diyarbakır Sanat Merkezi (DSM), biri "Doğunun Batısı", diğeri "Batının Doğusu" olan iki kentin, Diyarbakır ve İstanbul'un- insanların, sanatçıların ve yaratıcı enerjilerinin buluşabilmesi ve birlikte üretebilmeleri amacıyla kuruldu

Diyarbakır bir milyona yaklaşan nüfusuyla, zengin tarih mirasına sahip, büyük bir şehir. Ancak Diyarbakırlıların ciddi ilgisine rağmen böyle bir kentte olması gereken kültür ve sanat hareketliliğini Diyarbakır'da görmek mümkün değil. DSM, bu eksikliğin giderilmesine ve Diyarbakır'daki kültür sanat ortamının canlanmasına katkıda bulunmayı hedefliyor.⁹

---

⁹ <http://www.anadolukultur.org/amac.asp>

3. TÜRKİYE'DE TİYATRO

3.1 Türkiye'deki Tiyatro Oluşumları ve Genel Duruma Bakış

Batı tarzında tiyatro anlayışına geçmeden önce geleneksel tarzda tiyatro yapılmaktaydı. Karagöz, ortaoyunu, meddahlık ve köylü tiyatrosu bunlara verilebilecek bazı örneklerdir. Geleneksel tiyatrodaki sahne anlayışı bugün yaygın olarak kullanılan İtalyan sahneden oldukça farklıydı. Genellikle köy meydanlarında yapılan seyirlikler olan köylü tiyatrosu geleneği oyunların çoğu ritüel kalıntılarıdır.

Bunların dramatik niteliği en azından oyuncunun, kendisinden başka bir kişiliği canlandırmasında görülür. Dramatik nitelik, kılık değiştirme, yüzünü boyama, maske ve çeşitli donatımların kullanılması, sözlü oyunlarda sözleşmeye de başvurulması ile sağlanır. (And, 2004, s. 16).

Köylü tiyatrosu geleneğinde ölüp-dirilme, kız kaçırma, çoban oyunları ve hayvan benzetmeceleri gibi alt başlıklar görülmektedir. Yaygın inanışa göre 25 Aralık- 6 Ocak tarihleri arasındaki dönemde zamanın geçmediği varsayılır ve zebaniler damlardan inip kötülük yaparlardı. Bu zebanileri kovmak için evlerde gürültü çıkartılırdı. Herkesin görebileceği yerlerde sahnelenmesi, maske ve boya kullanılması gibi özelliklerinden dolayı köylü tiyatrosu doğu tiyatrosu ile benzerlikler göstermektedir. Özellikle Hint ve Japon geleneksel tiyatrolarında maske ve yüzlerin boyanması vazgeçilmez denebilecek unsurlar arasında yer alırlar (And, 2004).

19. yüzyılda Avrupa tiyatrosunun ülkemize girmesiyle beraber geleneksel Türk Tiyatrosu'nda büyük gerilemeler yaşanmıştır. Hiçbir yerden destek almayan sanatçılar zor şartlar altında mesleklerini devam ettirmeye çalışmışlardır. Cumhuriyetin ilk yılları ile beraber halkevlerinde çalışmalarını sürdüren geleneksel tiyatro sanatçıları ileride bu merkezlerin kapatılmasıyla birçoğu mesleklerine devam edememiştir (Özkan, 1997, s.79). Mersin Kurultayı. Uzun seneler boyunca çalışma yürütülmeyen Geleneksel Tiyatro alanında ilk adım 1970 yılında Kültür Bakanlığının konuyla ilgilenmesiyle başlamış ve Bakanlık bünyesinde topluluk oluşturulmasına karar verilmiştir. Ankara'da Devlet Geleneksel Türk Tiyatrosu Topluluğu kurulmuştur. Topluluk bünyesinde arşiv ve müze oluşturulması, geleneksel tiyatronun çağdaşlaştırılarak günümüz seyircisine seslenebilmesi, tiyatronun iki yönlü olarak yaşatılması ve araştırmalar yapılması gündemdeydi. Ancak 1990 yılından bu yana topluluk kadroları,

çeşitli nedenlerden dolayı verilmediği için topluluk kağıt üzerinde kurulmuş, müdürü olup kadrosu olmayan bir kurum haline dönüşmüştür (Özkan, 1997, s.80).

Batı Tiyatrosu etkisinde gelişen tiyatro üç başlıkta incelenmektedir; Tanzimat Tiyatrosu, Meşrutiyet Tiyatrosu ve Cumhuriyet Tiyatrosu. Tanzimat Tiyatrosunda ana figürler olarak Güllü Agop ve Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosu göze çarpmaktadır. Bu dönemde her ne kadar ortaoyunu geleneğinden gelen köklü bir sahneleme anlayışı olsa da, oyuncu ve telif eser bakımından oldukça güçlük çekiliyordu. Diksiyon bozuklukları ve genellikle eğitimsiz olan oyucular bu dönemde karşılaşılan bir problemdi. Seyirciler yeni ortaya çıkan tiyatro anlayışına çok fazla uyum sağlamasalar da gösterilere gidiyorlardı. Bu nedenle çoğu oyunun başında tiyatro izleyicisinin neler yapması ve yapmamasını açıklayan bildiriler dağıtılıyordu. (And, 2004, 71).

Dönemin önemli tiyatro binaları arasında İstanbul'daki Fransız Tiyatrosu ve Naum Tiyatrosu gösterilebilir. Fransız Tiyatrosu bugünkü Elhamra sinemasının olduğu yerdeydi. Fransız tiyatrosu daha çok Fransız oyun ve oyuncularına öncelik veriyordu ancak Türk toplulukları da gösteriler yapabiliyordu. (And, 2004, s. 71). Galata tiyatro için önemli bir merkezdi Burada daha çok “baloz” adı verilen şarkılı ve danslı eğlence yerler vardı. Gedikpaşa Tiyatrosu az önce de belirtildiği gibi dönemin önemli merkezlerindendir. Tanzimat döneminin sona ermesiyle Meşrutiyet Tiyatrosu kurulmuştur.

Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle beraber halkta belirli bir coşku hakim olmuştur. “Vatan, hürriyet” temalarını işleyen oyunlar oynamak için, tiyatroyla ilgili ilgisiz herkes kendini tiyatro sahnelerine atmış ve bunun sonucu olarak da birçok kalitesiz eser ortaya çıkmıştır. Bu dönemin engellerine örnek olarak kadın ve erkek seyircilerin hala ayrı oturuyor olması verilebilir. Ayrıca bu dönemde bilinçli bir tiyatro izleyicisinden söz etmek pek mümkün değildir; halk, tiyatroyu bir buluşma mekanı olarak görüyor ve sessiz bir ortam yaratmakta güçlük çekiyordu. Dönemin oyuncularını için yapılabilecek eleştirilere gelince, sahne dilleri pek iyi değildi ve bu iş için yeterince zaman ayırmayıp ezberlemeden sahneye çıkıyorlardı. Son olarak da sanatçıların yetiştirilme problemi vardı. Oyuncular usta-çırak ilişkisiyle yetiştiriliyordu ve henüz bu alanda profesyonel bir okul bulunmamaktaydı. André Antoine'ın önderliğinde, 1914'de açılan Darülbeydi-i Osmani ilk konservatuar niteliğindeki okul oldu. Çalışmalarına Şehzadebaşı'ndaki bir apartmanda başladı. Kadro oluşturuldu, derslere başlanacağı sırada Birinci Dünya Savaşı çıktı ve Antoine Fransa'ya döndü. Antoine'ın

dönüşünden sonra çalışmalara ara verildiyse de 1916 yılında “Tepebaşı Tiyatro”sunda ilk oyun sahnelendi. (Fuat, 2003). Dekor, giysi, sahne düzeni gibi öğeler ise parasızlık nedeniyle yeterince iyi uygulanamıyordu. Fakat bunca yetersizliğe rağmen yine de oldukça başarılı adımlar atılabiliyordu. Dönemin yapısı itibariyle Müslüman kadınlar sahneye çıkamıyorlardı, Ermeni kadınlar ise lehçelerinin bozukluğu nedeniyle sıkça eleştiriliyorlardı.

Meşrutiyet Tiyatro’su döneminde Muhsin Ertuğrul’un açtığı Edebi Tiyatro Heyeti önemlidir. “Yeni Sahne” tiyatro ve topluluk olarak iyi bir çizgi tutturmuştu. Meşrutiyet döneminde ayakta kalan binalardan en önemlisi Odeon Tiyatrosu’dur. Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Ali Ekrem Bolayır dönemin önemli oyun yazarlarıdır. Kadın yazarların başını Şair Nigar Hanım çekmekteydi. Dönemin belli başlı türlerine gelince öncelikle içinde her türlü güldürü ögesi barındıran Komedyaları görmekteyiz. Siyasal tercihler, batıl inançlar alaya alınmaktadır. Siyasal ve Belgesel Oyunlar da bir diğer dikkat çeken bölümdür. Hürriyetin ilanından önce ve sonra yazılan oyunlar olarak kendi içlerinde ikiye ayrılabilirler. Hürriyet öncesinde yazılanlar dönemin kötü uygulamaları ve düzen çarpıklıklarına dikkat çekerken hürriyetin ilanından sonra Jön Türkler ve İttihat ve Terakki temalı eserlere daha çok yer verilmiştir. Tarihi Dramların da önem kazanması Osmanlı’nın gerek içeride gerek dışarıda aldığı başarısızlıklar sonucunda halkın umutsuzluğa düşüp geçmişte kazanılan başarıların öne çıkarılması olarak yorumlanabilir. Savaş Oyunları bir diğer konu çeşididir. Fakat en önemli biçim ise Toplumsal ve Evcil Dramlardır. Bu başlık altında aile ilişkileri, cinsel problemler, kadının toplumdaki yeri gibi temalar işlenmiştir. Bu dönemde yazılan “Çıkamaz Sokak” (Şehabettin Süleyman) lezbiyenliği konu alması bakımından cesur bir örnektir. Duygusal dramlar başlığında da komediya, manzum ve toplumsal aile dramları özelliklerini içinde barındırır. Genellikle orta ve alt kesimlerden insanların hayatları anlatılır. Bir diğer önemli bölüm ise Müzikli Tiyatrolardır. Meşrutiyet Tiyatrosunda canlı Karagöz oyunları sergilendiği de kayda geçmiştir (And, 2004, s.87-119).

Cumhuriyet’in ilanıyla beraber tiyatrodaki üçüncü dönem olarak adlandırılacak Cumhuriyet Tiyatrosu devri başlar. Cumhuriyet Tiyatrosu’nun temel özelliği Cumhuriyet’in birimlerini kullanıp Türk ulusunun erdemlerinin yüceltilmesinin sağlanmasıydı. (And, 2004, s.119-159). Oyunlarda genel olarak iyimserlik ve yarınlara duyulan güvenden bahsediliyordu. Çeşitli Yunan guruplarla Cumhuriyetin başlarında yakın ilişkiler kurulması Türk-Yunan dostluğunun sanattaki ilk yansımaları olması açısından önemli bir yeri vardır. Ankara’da 1936 Ekim ayında “Temsil Akademisi” çalışmalarına başlamıştır. 1940 yılında “Devlet Konservatuarı

Yasası” çıkarılır. 1941’den 1948’e Devlet Tiyatrosu’nun kuruluşuna kadar altı opera ve 14 tiyatro oyunu sahnelenmiştir (Fuat, 2003, s. 244). Bu dönemki çalışmaları Prof. Carl Ebert yönetmiştir. 1 Ekim 1949 tarihinde “Devlet Tiyatro ve Balesi” adı altında “Büyük Tiyatro” ve “Küçük Tiyatro” sahnelerinde çalışmalarına başlar. Seyirci yaratmada bazı problemler yaşansa da 1956 yılında eski Halkevi “Üçüncü Tiyatro” olarak açılır aynı yıl Evfak Apartmanı’nın altında “Oda Tiyatro”su kurulur (Fuat, 2003, s. 244). Bu gelişmeler ve 1961 Anayasasının düşünce alanında getirdiği özgürlüklerle tiyatro altın çağını yaşamıştır. Özel tiyatrolar da bu dönemde çok etkili olmuşlardır. 1980 askeri darbesinden sonra Türk Tiyatrosu onarılamayacak yaralar almıştır.

1980’li yılların sonlarına doğru güldürüler ve amatör tiyatroların öne çıktığı gözlemlenmektedir. Güldürülerin bu dönemde yeniden gündeme gelmesi politik konulardan uzaklaşan tiyatronun seyirciye ancak bu mecrayla ulaşabilmesidir. Yine bu dönemde özellikle üniversitelerde amatör tiyatrolar gelişmekte ve seyircisini üniversitelerden bulmaktadır.

Cumhuriyet döneminin başlarında seyircilerden tam sessizlik beklenirdi. Tiyatronun interaktif bir sanat dalı olduğu unutulmuş gibiydi. Bu dönemde seyirci ne verilse kabul etmek durumunda olduğu için çevirileri pek parlak olmayan birçok klasik eser sahnelenmiştir. Muhsin Ertuğrul’un önderliğinde gelişen Cumhuriyet Tiyatrosu, Batılılaşma yolunda önemli yollar kat etmiştir ama ne yazık ki bu dönüşüm Türk geleneğine uygulanmadan yapıldığı için çoğu zaman iğreti durmuştur. (And,1983)

Afife Jale ile başlayan kadın sanatçıların sahnelerde görülmesi Cumhuriyet’in ilanıyla çok daha artmıştır. Oyuncuların yetişmesi bu dönemde hala usta-çırak ilişkisiyle devam etmekteydi, 1936’da Devlet Konservatuarı kurulana kadar bu durum devam etmiştir. Tiyatro’nun üniversiteye girmesini sağlayan kişi Haldun Taner’dir.

Cumhuriyet Dönemi’ndeki tiyatro topluluklarına örnek olarak; Benliyan Operet Kumpanyası, Fransız Tiyatrosu ve Süreyya Opereti sayılabilir. Türk Akademi Tiyatrosu da uzun soluklu olmamasına rağmen başarılı örneklerden bir tanesidir. Döneme damgasını vuran temel karakter Muhsin Ertuğrul ise her türlü tiyatro alanında kendisini göstermiştir. 1951 yılında Küçük Sahne’nin başına getirilmiştir.

İlk dönemin tiyatro binaları incelendiğinde eskiden kalmış ya da, o dönemde yapılmış ve aslen tiyatro binası olmayan fakat tiyatro amacıyla kullanılan birkaç bina göze çarpar. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinden tiyatro binasının günümüze ulaşamaması tiyatro belleğinin oluşturulamamasına sebep olmuştur. Bu noktada değinilmesi gereken bir isim Ferhan Şensoy'dur. Halep Pasajı'nın içinde 1885 yılında kurulan ve çeşitli dönemlerde operetlere ve oyunlu müziklere sahne olan mekanı devraldığında içine girilemeyecek durumdaydı. Ancak Şensoy belediyeye rüsum vergisini de ödeyerek bu mekanı günümüze kadar yaşatabilmiştir. Devletin uyguladığı kültür politikasına belki de verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesidir. 1880'li yıllardan günümüze kadar yaşayabilmiş ender tiyatro binalardan bir tanesini kullanılabilir hale getirmeye çalışan bir sanatçıya Bakanlığın bütçesinden pay ayrılacağı yerde, tadilat dönemlerinde bile vergilendirme devam etmiştir. Kültürün sürdürülebilirliği ve korunması ana ilkeleriyle ne oranda örtüştüğü sorgulanması gereken bir konudur.

Cumhuriyet döneminde yeni yapılan binaların çoğunluğunun İtalyan sahne kullanmış olması büyük bir talihsizlik olmuştur (And, 1983). Deneysel sahnelerin kurulmadığı ve desteklenmediği görülmektedir. Tiyatronun yönetim, lojistik ve maddi kaynaklarına ek olarak fiziksel dokusunun önemi de büyüktür. Deneysel mekanlar, genellikle İstanbul'da festival dönemlerinde ve tarihi mekanlarla sınırlı kalmıştır. Sanatçıların kendilerini geliştirebilecekleri ve yeni form arayışlarında bulunabilecekleri mekanlarının olmaması yaratıcı gelişmeyi engellemektedir.

Kökü şamanizme uzanan geleneksel Türk tiyatro öğeleri, batılı anlamda tiyatro oluştururken gitgide azalmaktadır. Kültür emperyalizminden kurtulabilmek için bilinçli bir halk tiyatrosunun geliştirilmesi gerekmektedir. Halkla bütünleşen bir tiyatro önerisi kültürel kalkınmanın temelini oluşturabilir (Çeçen, 1996, s.291).

3.2 Devlet Tiyatroları'nın Kuruluşu ve Örgüt Yapısı

Devlet Tiyatrosu (D.T), Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi'nin bir aşaması olarak, 1949 yılında "Devlet Tiyatro ve Operası" adıyla kuruldu. 1947 yılında Tatbikat Sahnesi'nin başına Muhsin Ertuğrul getirildi. Sırasıyla Bursa, İzmir ve Adana'da Devlet Tiyatroları kuruldu. 1966 yılında Devlet Opera ve Balesi, Devlet Tiyatrolarından ayrıldı ve Devlet Tiyatroları 1971 yılında yeni kanunla Kültür Bakanlığına bağlandı. 1988 yılında Diyarbakır, 1993 yılında

da Antalya Devlet Tiyatroları kuruldu. Devlet Tiyatroları 13 şehirde faal olarak etkinliklerini sürdürmektedir¹⁰.

Devlet Tiyatroları Kanununa göre D.T Genel Müdür tarafından yönetilir. (Devlet Tiyatrosu Hakkında Kanun Madde 1). Yine madde 1 uyarınca Genel Müdürlük mali, idari ve teknik imkanların el verdiği ölçüde Ankara’da ve memleketin lüzum göreceği yerlerinde tiyatrolar kurabilir, var olanları birleştirebilir ve ya kaldırabilir.

Devlet Tiyatrolarında oynanacak eserler edebi kurul tarafından seçilir. Bu kurul sanat ve edebiyat alanında tanınmış üç kişi ile genel müdür, başrejisör, baş dramaturg ve bir sanatkârdan oluşur. (Madde 2)¹¹

Devlet Tiyatrolarına getirilen en önemli eleştirilerin başını yukarıda geçen madde 2’nin konusu olan edebi kurul çekmektedir. Edebi kurulun sanat ve yaratma özgürlüğünü kısıtlayan ve bu kurumların ‘özerk’ bir yapıdan uzak olmalarının başlıca sebebi olarak gösterilmektedir.

D.T’larına getirilen bir diğer önemli eleştiri de, kurumun gündelik politikalarla yönetilmesi ve tutarlı bir stratejisinin olmamasıdır. Genel Sanat Yönetmenin D.T’larına belirsiz süreler için atanması yapıcı politikalar ve stratejiler geliştirmesinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır (Erten, 2000, s. 48-49).

D.Tlarının merkeziyetçi bir yapıya sahip olmasının başlıca sebeplerinden biri Genel Müdürdür. 12 ilde 36 sahnede faaliyet gösteren kurumun yönetimi, finansal ve sanatsal problemleri tek kişinin sorumluluğundadır. Örgüt yapısında Yönetim Kurulu görülmesine rağmen, Kurul Genel Müdürün hiyerarşik yapıda altında olduğu için genellikle Genel Müdürün tercihleri doğrultusunda karar alırlar (Erten, 2000, s. 93).

Devlet Tiyatrolarının sanat, teknik ve bu kanunda gösterilen işlerine bakmak üzere; edebi Kurul Başkanı, başrejisör, sanat teknik müdürü, müzik işleri yöneticisi ve genel müdürün görevlendireceği bir sanatkardan oluşan “Sanat ve Yönetim Kurulu” vardır. Genel müdür bu kurumun başkanıdır.(Madde 3)¹²e göre D.T.larının disiplin işlerine bakmak üzere başrejisör, hukuk müşaviri, özlük işleri müdürü ve D.T personelinin kendi aralarında seçeceği bir sanatkardan oluşan “Disiplin Kurulu” vardır.

¹⁰ <http://www.devtiyatro.gov.tr/web/tarihce.htm>

¹¹ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/937.html>

¹² <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/937.html>

Genel Müdür, Kùltür ve Turizm Bakanı'nın teklifi üzerine alanlarında ün yapmış en az 15 yıl tecrübesi olan kişileri D.T.'na Genel Sanat Yönetmeni olarak alabilir. Başrejisör alımlarında ters bir prosedür işler. Genel Müdürün teklifi üzerine Kùltür ve Turizm bakanı başrejisörü göreve alır. Edebi Heyetin üç üyesi yine bakan tarafından belirlenirken bir üyesi Genel Müdür tarafından tayin edilir. Diğer bütün sanatçı ve personeli Genel Müdür işe alır. (Madde 4)¹³

Devlet Tiyatrolarının gelirleri şöyle belirlenmiştir; a) Genel bütçenin Kùltür ve Turizm Bakanlığı kısmının "Eğitim kurumları giderleri" tertibinden ayrılan ödenek, b) Temsillerden elde edilecek hasılat, c) Tanıtıcı ve aydınlatıcı yayınlardan temin olunacak gelirler, d) Tiyatro Faaliyetinden yararlanan il özel idare ile belediyelerince yapılabilecek bağışlar, e) Her çeşit bağışlar ve diğer çeşit gelirler, f) Tertiplenecek milli ve milletlerarası festivallerden elde edilecek hasılatıdır. (Madde 12)¹⁴ Devlet Tiyatrosunun bütçesi her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığının olumlu görüşü üzerine Yönetim Kurulunca hazırlanır ve Kùltür Bakanlığınca tasdik edilir. (Madde 15)¹⁵D.T'nın görüldüğü gibi altı farklı kalemden gelir oluşturma imkanı vardır. Sanatçılar ve idari kadroların maaşları devlet tarafından ödenmektedir.

Madde 14'e göre "Devlet Tiyatrosunun hasılat ve muameleleri ve her türlü vergi, harç ve resimlerden muaftır" ibaresi yer almaktadır. Bu konu Özel Tiyatrolar için oldukça tartışılan maddelerden bir tanesidir. Özel Tiyatrolar uzun yıllardır zor şartlarda ayakta kalabildiklerini ifade etmekte ve bir de devlet tarafından anayasal güvence ve hak altında tutulan 'sanat'ı üretirlerken vergilendirilmek durumunda kaldıklarını, bu doğrultuda devam ederse birçok tiyatronun kapanmak zorunda kalacağını defalarca belirtmektedirler.

Aşağıda 1971-1976 yılları arasında Devlet Tiyatrosunda oynan oyun seans ve izleyici sayısı verileri gösterilmektedir.

¹³ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/937.html>

¹⁴ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/937.html>

¹⁵ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/937.html>

TABLO 3.1.1**1971-1976 Yılları Arası Devlet Tiyatroları Oyun, Seans ve İzleyici Sayıları**

YILLAR	OYNAN OYUN SAYISI		
	Telif	Çeviri	Toplam
1971-72	13	18	31
1972-73	12	21	33
1973-74	18	13	31
1974-75	12	22	34
1975-76	7	12	19
TOPLAM	62	86	148

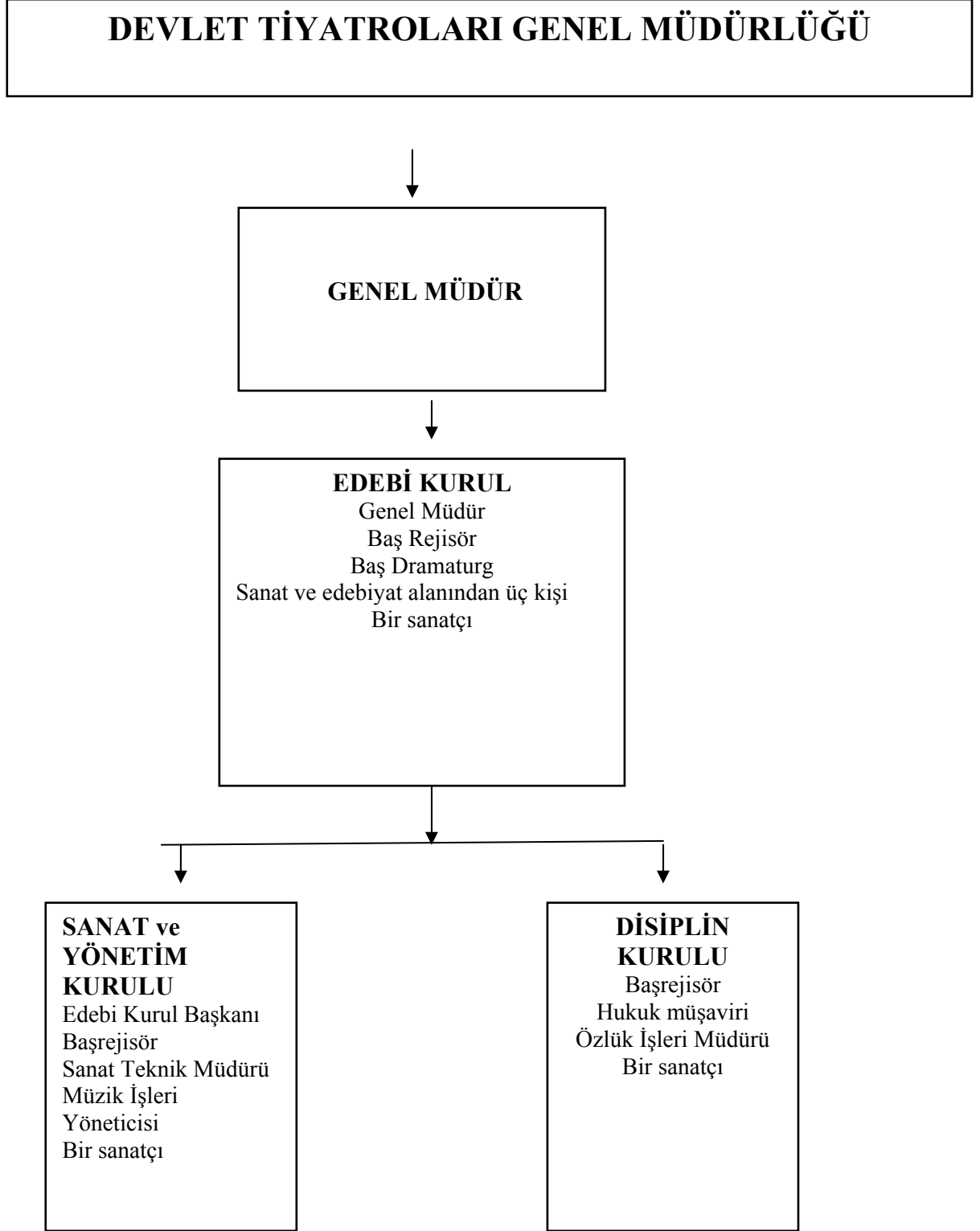
YILLAR	SEANS SAYISI		
	Telif	Çeviri	Toplam
1971-72	939	651	1590
1972-73	774	613	1387
1973-74	1077	455	1532
1974-75	540	936	1476
1975-76	692	854	1546
TOPLAM	4022	3509	7531

YILLAR	İZLEYİCİ		
	Telif	Çeviri	Toplam
1971-72	265.853	167.910	435.593
1972-73	203.879	155.887	359.766
1973-74	265.121	108.479	373.606
1974-75	123.315	187.626	310.940
1975-76	142.128	180.143	322.271
TOPLAM	1.000.132	800.045	1.800.177

2005-2006 tiyatro sezonu verileri şöyledir. 396 idari personel ve 1295 sözleşmeli personel ile 36 adet tiyatro sahnesinde izleyenlerine hizmet vermektedir. 01 Ekim 2005- 30 Eylül 2006 tarihleri arasında 4444 kez perdesini açarak 1.220.149 izleyenine hizmet vermiştir.Tablo 3.2’de Devlet Tiyatroları örgüt yapısı gösterilmektedir.

TABLO 3.1.2¹⁶

Devlet Tiyatrolarının Örgüt Şeması

¹⁶ www.devtiyatro.gov.tr'deki bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

3.3 Şehir Tiyatroları'nın Kuruluşu ve Örgüt Yapısı

Eski adı “Darülbedayi” olan Şehir Tiyatroları İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı çalışan, katma bütçe ile yönetilen bir sanat kurumudur. Darülbedayi, doğrudan devlet tarafından değil bir kamu kurumu tarafından kurumlu bir tiyatro topluluğudur. (Sav, 14)Şehir Tiyatroları'nın amacı şöyledir;

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu, bir temel hak olarak Anayasanın güvence altına aldığı sanatın ve özellikle tiyatronun toplumsal görevine uygun olarak halkın kültürel üretiminin, çağdaş eğitiminin Sanat düzeyi ve bilincinin yükseltilmesine katkıda bulunmak; bu katkıyı gerçekleştirmek için yerli ve yabancı tiyatro eserlerinin seçkin örneklerini seyircisine ulaştırmak, Türk Tiyatrosunun geleceğe yönelik yaratıcı atılımlarına önderlik etmek amacıyla kurulmuştur.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının yönetim basamakları ise şöyledir;

1. Genel Sanat Yönetmeni

2. Organlar

Müdürlük

Yönetim Kurulu

Disiplin Kurulu

3. HİZMET BÖLÜMLER

a) Sanatkar memurlar bölümü:

Genel Sanat Yönetmeni, Rejisörler, Sanatkarlar, Sahne Direktörleri, Dekoratörler ve Kostüm Kreatörleri, Dramaturglar, Sahne Teknik Müdürleri, Stajyer Sanatkarlar, Müzikçiler ve Dansçılar

b) Sahne Direktörlüğü

c) Teknik Kurul

d) Dramaturji Bürosu

e) Kitaplık, Arşiv ve Müze

4. Repertuar Kurulu¹⁷

¹⁷ www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/kurumsal/birim/md_yonetmelik/SehirTiyatro_Md/yonetmelik.doc

Yönetim Kurulu'nda yedi kişi görev almaktadır. Yönetim Kurulu üyelerinin seçilme esasları şöyledir; Genel Sanat Yönetmeni, Şehir Tiyatroları Müdürü, Şehir Tiyatrolarının kadrolu rejisör ve sanatkârları arasından Genel Sanat Yönetmeninin önereceği üç aday arasından Büyükşehir Belediye Başkanının seçeceği bir kişiden, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi üyeleri, Belediye ve Şehir Tiyatroları personeli arasından Büyükşehir Belediye Başkanınca seçilecek iki kişiden, Şehir Tiyatrolarının kadrolu rejisör ve sanatkarları tarafından kendi aralarından seçecekleri iki üyeden oluşur. Üç üyesi Belediye Başkanlığı'nca belirlenmek koşuluyla toplam yedi üyeden oluşmaktadır.

Şehir Tiyatroları'nın¹⁸ bütün sanat çalışmalarından Genel Sanat Yönetmeni ve Yönetim Kurulu sorumludur. Repertuar Kurulu'nun o yıl için belirlediği oyunlar içinden hangilerinin sahneye konacağı, Yönetim Kurulu, oyunların rejisörleri ise Genel Sanat Yönetmeni tarafından belirlenir.

Şehir Tiyatroları'nda oyuncu olmak için konservatuar mezunu olmak veya ortaokulu bitirmiş olmak şartıyla Şehir Tiyatroları'nın çocuk oyunlarında üstün performans göstermiş olmak gerekir.

Kurumun amacı, ikinci maddeye göre, halkın tiyatro gereksinimini karşılamak, tiyatro kültürünü yükseltmek, yerli-yabancı tiyatro oyunlarını tanıtmak, tiyatro sevgisini yaymak ve güzel sanatlara duyulan ilgiyi arttırmak biçiminde açıklanmaktadır. Yönetmeliğin onuncu maddesine göre kurumun sanat ve teknik işleri ile ilgili çalışmaları planlamak; kurumun gelişmesi için araştırmalar yapmak; sanatçı, uzman ve teknik elemanların işe alınmasına karar vermek; dramaturg tarafından seçilmiş oyunların sahnelenmesi için karar almak; rol dağılımını yapmak; genel sanat yönetmeninin hazırlayacağı bütçeyi inceleyerek onaylamak Yürütme Kurulu'nun görev ve yetkileri arasında yer almaktadır. (Konur, 2001,83)

Yönetmeliğin sekizinci maddesine göre Genel Sanat Yönetmeni, bütün sanat üretim ve çalışmalarını idare etmek ve gerekli durumlarda disiplini sağlamaktan yükümlüdür.

Yönetim Kurulu haftada bir toplanmaya mecburdur. Genel Sanat Yönetmeni Yönetim Kurulu'nun başkanıdır. Madde 14'e göre bir sezonda hangi oyunların oynanacağı da Yönetim Kurulunca belirlenir ancak yönetmenler Genel Sanat Yönetmenince tespit edilir. Madde 15 uyarınca Şehir Tiyatroları'nın bütçe taslağını Yönetim Kurulu hazırlar. Tiyatro Müdürü kendi

¹⁸ www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/kurumsal/birim/md_yonetmelik/SehirTiyatro_Md/yonetmelik.doc

hazırladığı idari işler giderlerini de bu bütçeye katarak Belediye Başkanı'na sunar. 1976 yılında Şehir Tiyatroları yönetmeliğinde aşağıdaki değişiklik yapılmıştır,

“.... bu amaca yönelik seçkin örneklerini, ucuz fiyatlı gösterileri düzenleyerek en uzak seyirciye ulaştırmak....”

fakat şu anda yürürlükte olan yönetmelikte bu ibare yer almamaktadır. 1980 yılında da Şehir Tiyatroları Geçici Yönetmeliği devreye girmiş ve aynı yönetmelik Mayıs 1981'de yürürlükten kaldırılmıştır.

1976 yılında yönetmeliğe eklenen en seçkin oyunların en ucuz fiyata seyirciye ulaştırılması konusu her ne kadar yönetmelikte yer almasa da şu anda hem Şehir hem de Devlet Tiyatroları'nda uygulanan en önemli politikalardan bir tanesidir. Ancak sanat ve fiyatlandırma arasında çok ilginç bir gel-git yaşanmaktadır. Örneğin Türkiye'de birçok özel galeri bedava ilkesiyle izleyicilere ulaşmaya çalışmaktadırlar. Birçoğu merkezde bulunan bu kurumların izleyici verileri incelendiğinde beklenin altında çıkabilmektedirler. Bu saptama bizi sanat ve sanat izleyicisinin arasındaki beklenmedik değer ilişkisine götürmektedir. Sahne Sanatları'nda gişeden sağlanan gelir (çok yüksek fiyatlar belirlenmiş olsa dahi) %4-%12 arasında değişmektedir.

Prof. Mehmet Birkiye'ye göre bir tiyatronun kültür politikasını anlayabilmek için repertuarına bakmak gerekir¹⁹.

Şehir Tiyatroları kurulduğu ilk günden itibaren eleştirilerin merkezinde olmaya başladı. Özellikle 1960'lı yıllarda başlayan “Şehir Tiyatroları”nın durumu konusunda sayısız araştırma, yazı ve tartışma yapılmıştır. İktidar partilerinin seçimleriyle özellikle günümüzde sıklıkla değiştirilen Genel Sanat Yönetmenleri ve Devlet Tiyatroları'nda yaşanan aynı problemler son dönemlerin en sık tartışılan konuları olmuştur. Fakat tartışılan konuların sürekli bir kısır döngü içinde olması bir diğer karakteristik özelliğidir. Sözgelimi 1 Mart 1981 tarih ve 19-379 sayı ve sıralı Milliyet Sanat Dergisi'nde “Şehir Tiyatroları Nereye Gidiyor?” konulu bir dosya açılmış ve konuyla ilgili birçok kişinin görüşlerine yer verilmiştir (Milliyet Sanat Dergisi 19/1, Mart 1981). Genco Erkal şöyle bir demeç vermiştir;

“ ‘Şehir Tiyatroları batıyor’... Yaklaşık yirmi yıldır tiyatro üstüne düşünen hemen herkesin sık sık yinelediği bir sözdür bu. Hala batmadığına göre, bayağı sağlam bir yapıymış.... Tiyatroyu tiyatro sanatçıları yapar. Tiyatroyu çağsaş kafalı, toplumsal sorumluluklarının bilincinde, yaratıcı sanatçılar

¹⁹ Prof. Dr. Mehmet Birkiye ile 01.06.2006 tarihli bireysel görüşmeden.

üretir. Yöneticilerin göreviyse, olsa olsa, onlara işlerini rahatça yapabilecekleri özgür ortamı sağlamaktır.” (Milliyet Sanat Dergisi 19/1, Mart 1981).

Aynı sayıda Metin And’ın da fikirlerine yer verilmiş ve And ilginç bir noktaya değinmiştir. Şehir Tiyatroları’nın kurulduğu ilk günden itibaren büyük bir kafa karışıklığının hakim olduğunu vurgulayan And, Darülbeyti döneminde oynan ilk oyun “Çürük Temel”’in simgesel olarak Şehir Tiyatroları’nın durumunu çok iyi temsil ettiği görüşündedir.

Şehir Tiyatroları’nda 1964 yılında yaşanan olay önemli bir yer teşkil etmektedir. Brecht’in “Sezuan’ın İyi İnsanı”, komünist propagandası yaptığı gerekçesiyle bir grup insan tarafından basılmış ve binaya ve sanatçılara zarar verilmiştir. Bu olay üzerine mahkemeye düşen oyun sonuç olarak beraat etmiştir. (Konur, 2001, s.86) Ödenekli tiyatrolarda bütçe konusunda gözle görülür bir dengesizlik bulunmaktadır. Bu problem,ödenğin %95’inin sanatçı ve teknik elemanlara verilirken, oyunların hazırlanmasına bütçenin %5’inin ayrılmasından kaynaklanmaktadır. (Nutku, 1998, s.24)

Işıl Kasapoğlu, ödenekli tiyatrolarda, yönetimlerin repertuarları belirledikten sonra yönetmenlere oyun önermesinin en büyük açmazlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Sanatın doğasına aykırı olduğunu savunduğu bu tutumun yönetmen ve sanatçılarda büyük bir yaratı problemi ortaya çıkardığını belirtir. (Kasapoğlu,1998,s.116) Aynı şekilde yönetmenlerin istedikleri dramaturgla çalışamama durumlarının sanatsal üretime darbe vurduğunu niteler. Aşağıda İstanbul Şehir Tiyatroları’nın sahneleri, mevcut personel sayıları ve yıllara göre seyirci sayıları verilmektedir.

TABLO 3.2.1**İstanbul Şehir Tiyatroları Müdürlüğü Sahneleri, Personel ve Seyirci Sayıları²⁰**

S. No	Tiyatro Adı	Kapasite
1	Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi	588
2	Harbiye Cep Tiyatrosu	54
3	Fatih Reşat Nuri Sahnesi	336
4	Gaziosmanpaşa Sahnesi	262
5	Üsküdar M.Zade Celal Sahnesi	346
6	Üsküdar Kerem Yılmazer Sahnesi	214
7	Ümraniye Sahnesi	404
8	Ümraniye Atakent Sahnesi	430
9	Kadıköy Haldun Taner Sahnesi	292
10	Kağıthane Sadabad Sahnesi	601
TOPLAM		3527
11	Cemil Topuzlu Açık hava Tiyatrosu	3996
12	Eski Galata Köprüsü (Koltuksuz)	5000
GENEL TOPLAM		12523

Mevcut Personel Sayısı

S. No	KADROSU	KİŞİ
1	MEMUR	31
2	İŞÇİ	50
3	SANATÇI (A KADROSU)	170
4	UYGULATICI MEMUR (B KADROSU)	10
5	UYGULATICI MEMUR (C KADROSU)	108
6	YEVMIYELİ SANATÇI (GEÇİCİ İŞÇİ)	80
7	YEVMIYELİ TEKNİK (GEÇİCİ İŞÇİ)	80
8	KONUK SANATÇI	30
9	ÇOCUK OYUNCU (GEÇİCİ İŞÇİ)	20
10	YER GÖSTERİCİ PROGRAMCI (GEÇİCİ İŞÇİ)	10
TOPLAM		589

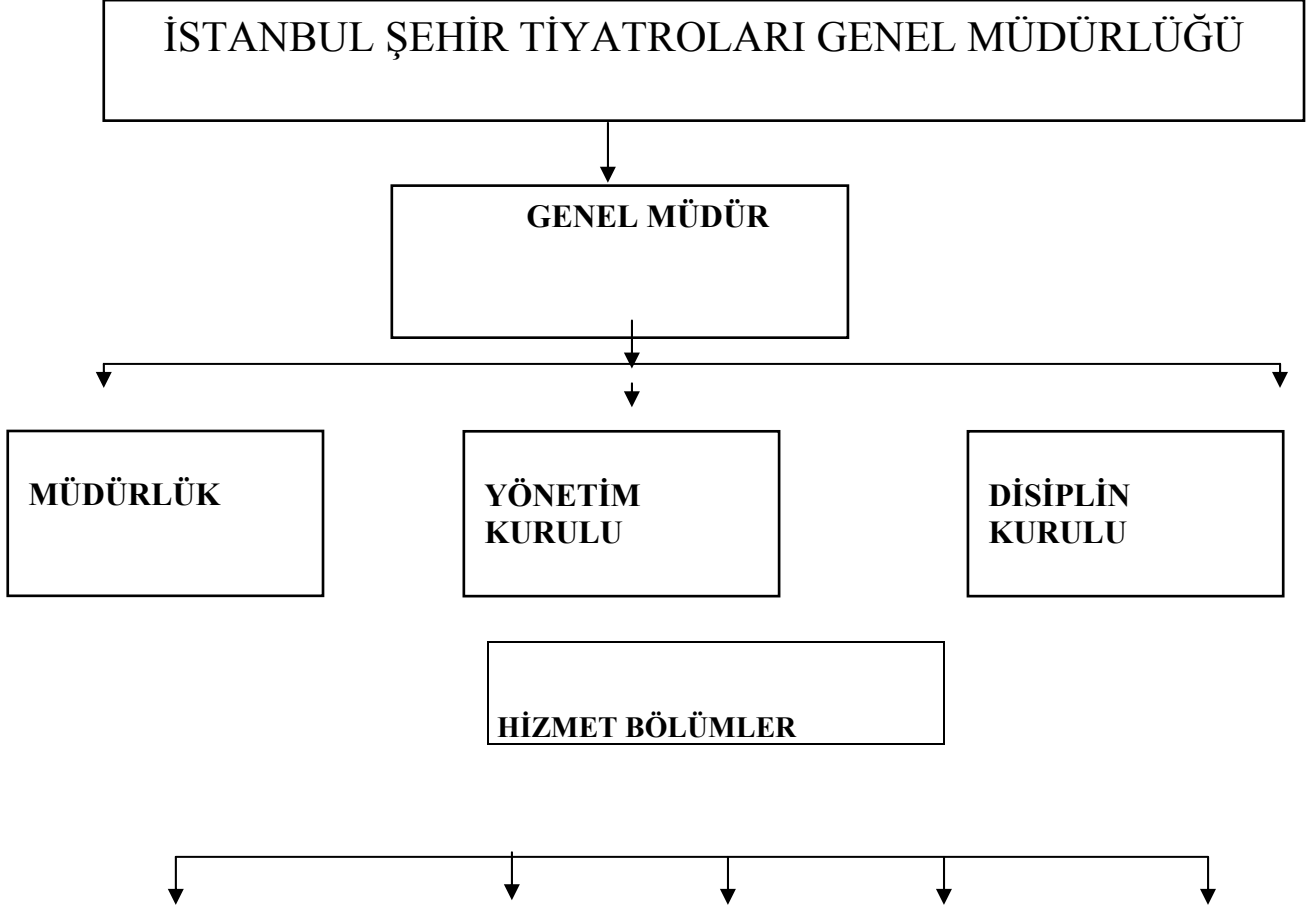
Yıllara Göre Seyirci Sayıları

SEZON	SEYİRCİ SAYISI
1995-1996 SEZONU	288.511
1996-1997 SEZONU	378.899
1997-1998 SEZONU	379.977
1998-1999 SEZONU	418.513
1999-2000 SEZONU	478.000
2000-2001 SEZONU	404.080
2001-2002 SEZONU	370.122
2002-2003 SEZONU	404.414
2003-2004 SEZONU	390.563
2004-2005 SEZONU	383.966
2005-2006 SEZONU	367.966

²⁰ Bilgi edinme yasası çerçevesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmıştır.

TABLO 3.2.2²¹

İstanbul Şehir Tiyatroları Örgüt Şeması

Sanatkar Memurlar	SAHNE DİREKTERLÜĞÜ	TEKNİK KURUL	DRAMATURJİ BÜROSU
Genel Sanat Yönetmeni			
Rejisörler			
Sanatkarlar			
Sahne Direktörleri			
Dekoratörler			
Kostüm Kreatörleri,			
Dramaturglar			
Sahne Teknik			
Müdürleri,			
StajyerSanatkarlar			

²¹ www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/kurumsal/birim/md_yonetmelik/SehirTiyatro_Md/yonetmelik.doc adresindeki bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

3.4 Özel Tiyatroları'nın Kuruluşu ve Örgüt Yapısı

Özel Tiyatroların kuruluşu Cumhuriyet Dönemi öncesine dayanmaktadır. Tiyatro oluşumları bölümünde incelenen tiyatroların çoğu şu andaki özel tiyatroların yapılarını çağrıştırmaktaydı. Dönemin yapısı gereği saraya bağlanan veya saraydan finansal destek gören tiyatrolar da vardı.

Cumhuriyet Dönemi'nde ilk tiyatro çalışmaları Şehir Tiyatroları (Darülbeydi) ile başlayıp 1949'da kurulan Devlet Tiyatroları ile devam etmiştir. Bu süreç içerisinde birçok özel tiyatro kurulmuş fakat o dönemden günümüze kadar yaşayan bir tiyatro olmamıştır.

Özel Tiyatroların yönetim biçimleri incelendiğinde Şehir, Devlet ve Belediye Tiyatrolarının aksine tek kişide toplanabilmektedir. "İsim" tiyatrosu olarak anılan birçok tiyatro da, hem sanatsal hem de yönetim kararları tek kişinin inisiyatifindedir. Ancak bu tarz kurumların sahne ve sanat yönetimi, işletme yönetiminden ayrı tutulmalıdır (Akçin, 1997, s. 87).

3.4.1 Özel Tiyatrolara Yapılan Devlet Destekleri

Özel tiyatrolara yapılacak yardımlara ait yönetmelik ilk olarak 1960'lı yıllarda gündeme gelmiş ancak 1982 yılında konuyla ilgili yönetmelik çıkarılabilmektedir. Bu dönemden itibaren çeşitli zamanlarda yönetmelik esasları değiştirilse de 1982 yılından beri özel tiyatrolara devlet desteği sağlanmaktadır. Ancak çeşitli dönemlerde bu yönetmelikler tartışmalara yol açılmış ve özel tiyatrolardan haklı tepkiler almıştır. Çıkarılan ilk yönetmeliğin kuruluş amacı şöyle başlamaktadır;

Madde 1. Bu yönetmeliğin amacı, milli kültür ve çağdaş anlayışa uygun faaliyetleriyle kültür ve sanatımıza hizmette bulunan ve gelişmekte olan özel tiyatrolara yardım ederek tiyatro sanatının yaygınlaşıp sevilmesini sağlamak, yerli oyun yazarlarını teşvik etmek, oynan oyunların kalitesini yükseltmek ve bu yolla da Türk tiyatrosunun gelişmesini ve tanıtılmasını desteklemektir²².

Dönemin Özel Tiyatrolar Yapımcılar Derneği (Tiyap) Başkanı Rutkay Aziz yaptığı açıklamada imha noktasına gelmiş dekorların özel tiyatrolara tahsisi, bir özel tiyatronun yardım talebinde bulunabilmesi için bir önceki yıl faaliyet göstermesi ve en az bir Türk oyun

²²<http://www.kultur.gov.tr/teftis/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF03077CA1048A1834555D02D61282AD49>

sergilemiş olması zorunluluklarını özel tiyatroların geliştirmesi açısından olumsuz maddeler olduğunu belirtmektedir. İmha noktasına gelmiş bir dekorun özel tiyatrolara tahsisini onur kırıcı bulduğunu belirtmiş, rüştünü ispatlamış ancak maddi olanaksızlıklardan dolayı bir önceki yıl faaliyet gösterememiş birçok tiyatronun bu teşvikten yararlanamayacak olmasını üzücü olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Türk oyunu sergilemenin önemli olduğunu ancak her tiyatronun sanat politikasıyla örtüşmediğini de eklemiştir. (Tiyatro... Tiyatro, Sayı 5, Haziran 1991)

Özel tiyatrolara yapılacak yardımlara ait yönetmeliklerde bir diğer göze çarpan konu madde 4, bendinde belirtildiği gibi

“ Oynan oyunların izleyici sayısı, satılan bilet sayısı ve Belediye Eğlence Rüsmünün ödendiğini kanıtlayan belge örneği”nin istenmesidir.

Kısacası devlet özel tiyatroları vergilendirerek yapmış olduğu teşviki geri almaktadır. Madde 15’te belirtildiği üzere

“Bakanlıktan yardım alan tiyatroların faaliyetleri, o il’deki Kültür Müdürlüklerinden bir temsilci, Kurul Üyeleri veya görevlendireceği kişilerce izlenir..”

Verilen teşvikin takibi son derece önemli bir konu olmakla beraber bunun Bakanlık tarafından görevlendirilen kişiler yerine İngiltere’de uygulanan sistemle yapılması daha sağlıklı bir sonuç doğurabilir. İngiltere’de yukarıda da belirtildiği gibi her yıl Art Council birçok sanat kurumunu Türkiye’dekine benzer bir uygulamayla desteklemektedir. Ancak aradaki fark şudur: Kurumdan bağımsız ve para almayan 200 raportör yıl içinde izledikleri oyunlar hakkında ‘seyirci raporları’ oluşturmaktadırlar. Verilen paranın takibi için de bağımsız denetçi kuruluşların (auditing) raporları değerlendirilmektedir. (Kurdoğlu, 1993, s. 34-36). Böylece Bakanlığın görevlendireceği kişiler yerine, bağımsız kişi ve kurumlar tarafından hazırlanmış raporlarla daha sağlıklı bir destek mekanizması sağlanabilecektir.

Özel Tiyatrolarda alışan sanatçıların, tiyatrolarına yapılan destekle ilgili getirdikleri bir diğer önemli eleştiri ise götürölen dosyaların hangi ölçülerle sınıflandırılıp, ret veya kabul edildiği aldığı konularının muallakta olmasıdır. Genel kanıya göre bir sene önce alınan yardım belirleyici etken olmaktadır (Fosforoğlu, 1997, s. 215).

Fikri Sağlar’ın Bakanlık 1992 yılında yaptırdığı yönetmelikte bazı değişiklikler yapılmıştır. İlk göze çarpan değişiklik yardım kelimesinin destek olarak değiştirilmesidir. Bir diğer

önemli değişiklik ise özel tiyatrolara bir sezon için para vermek yerine proje temelli destek sistemine geçilmiştir. Bu sistem şüphesiz çok daha yapıcı, tiyatroları zorlayıcı ve yeni yaratımlara olanak sağlayıcı niteliktedir. Fikri Sağlar yine bu dönemde Tiyatro Yasası'nın çıkarılıp, bu desteğin de yasalaşması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Gürün, 1996, s.63).

Aşağıdaki bilgi tiyatro dünyasını uzun yıllar meşgul eden sorunlardan biri olarak karşımıza çıkan özel tiyatrolara devlet desteği yardımı/desteği meselesinin gerçekçilikten ne kadar uzak olduğunun kanıtı olabilir:1997 yılında Devlet Desteğinden en büyük payı alan tiyatrolara verilen para Ödenekli Tiyatrolarda çalışan bir tek sanatçının bir yılda aldığı paraya eşittir (Çaman, 1997, s.123).

Özel Tiyatrolara yapılan destek 11 Ağustos 2006 tarihinde kaldırılmıştır.

Aşağıdaki Yönetmelik 11/08/2006 tarih ve 26256 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Özel Tiyatrolara Devlet Desteği Yönetmeliğinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik” hükümleri uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır²³.

Kaldırılan yönetmelik Ek 1’de gösterilmektedir.

Ancak bu konuda büyük bir karmaşa söz konusudur. “Özel Tiyatrolar Derneği” ve “Tiyatro Yapımcılar Derneği” (TİYAP) konuyu tartışmak üzere bir araya gelmişlerdir. Tiyatro Yapımcıları Derneği başkanı Ali Poyrazoğlu yetkililerle yapmış oldukları görüşmeler sonunda, iptal edilen yönetmeliğin yerine bu yıl desteğin sağlanabilmesi için bir yönerge hazırlandığını, Bakan Atilla Koç’un imzalayarak Başbakanlık’a gönderdiğini ve üç gün içinde imzalanarak yürürlüğe gireceğini açıklamıştır. Esas sorunun bir Tiyatro Yasası çıkartılması ve devlet desteğinin yasal konuma çekilmesi olduğunu, bunun için de bir taslak hazırlanarak CHP tarafından Meclis’e sevk edildiğini açıkladı. Fakat Poyrazoğlu’nun yapmış olduğu açıklama sanatçıları yeterince tatmin etmemiştir. Konu basında fazla bir yankı yapmasa da, tiyatro çevreleri tarafından endişe verici bir gelişme olarak nitelendirilmektedir.²⁴

3.5 Bölge Tiyatrolarının Kuruluşu ve Yaşanan Problemler

Bu bölümde kurulan bölge tiyatroları ve bu tiyatrolarda yaşanan problemlere değinilecektir. Bölge tiyatrolarına geçmeden önce Cumhuriyet döneminde kurulan Halkevlerine değinmek

²³

<http://www.kultur.gov.tr/teftis/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF03077CA1048A1834555D02D61282AD>

49

²⁴ <http://www.tiyatrodergisi.com.tr/public/?nid=2725>

gerekmektedir çünkü Halkevleri sanatın ve kültürün bölgeler üzerinden yayılması gerekliliği ile ortaya çıkan kurumlardı.

1950 yılında Demokrat Parti tarafından kapatılana kadar Halkevleri kültürün yaygınlaştırılması ve ilerletilmesinde aynı zamanda da yerel ve bölgesel özelliklerin korunması açısından önemli görevler üstlenmiştiler. Halkevlerinde başlıca amaç kültürel (Çeçen,1996,s. 230-31). Kültürel kalkınma konusunda önderlik yapan kurumlarda öncelikle kitaplıklar kuruldu ve tiyatro faaliyetlerine başlandı. Bölgelerde tiyatronun yaygınlaştırılması ve oluşturulmasının ilk örnekleri bu kurumlarda görülmektedir. Halkevleri birçok şehir ve köyde açılıp ülkemize pek çok sanatçı kazandırmıştır. Kendi toplumsal yapımıza uygun bir yapı sergilemesi açısından da Halkevleri büyük başarılar kazanmışlardır. 1932 yılında, tüm vatandaşları ortak bir kültür çalışmasının içine toplamak, halkı bir arada eğitmek ve çalışmaya alıştırmak, gençliği yetiştirmek amacıyla kurulan Halkevleri, 1951 yılında Demokrat Parti (D.P)iktidarında kapatılmış ve mal varlığına el konulmuştur. Halkevlerinin kapatılmasının başlıca nedeni olarak bu kurumların tek partili dönemde partiye bağlı olarak kurulmuş olmaları gösterilmektedir. Bu durum iktidara gelen partinin ülke düzeyinde bu kadar geniş bir örgütlenmeye sahip bir yapıyı kabullenmemesinden kaynaklanmaktadır. Çok partili döneme geçiş sırasında bu kurumların bağımsız bir yapıya kavuşturulmaları gerekmekteydi (Çeçen,1996,s. 233). 1961 yılında tekrar açılan Halkevleri, önce Türk Kültür Derneği adı ile etkinliklerine başlamış, dernek statüsü ile de Halkevleri kimliğini yeniden kazanmıştır. Ancak bu kez devlet desteğinin bulunmaması ve dernek içindeki bazı problemlerden dolayı birinci dönem açılan Halkevleri kadar etkin olmamıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde dernek içinde yeni bir örgütlenmeye gidilmiş, işlevlerini yerine getiremeyen şubeler kapatılmış ve Halkevlerinin işlevi sanat ve eğitim yetkililerinin görüşleri alınarak sorgulanmıştır ancak ekonomik nedenlerden dolayı kurum eski etkinliğini gösterememiştir (Çeçen,1996,s. 235). 1980 askeri darbesiyle Halkevleri kapatılmıştır, 1987 yılında aklanan kurum halen etkinliklerine devam etmektedir. Her kapatılma ve açılma döneminde Halkevleri yeni bir kimlik kazanmıştır.²⁵

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın tiyatroya ayırdığı bölümde ilk olarak ele alınan konu bölge tiyatrolarının kurulacağıdır. Devlet, bölge tiyatroları konusuna önem verip, üzerinde çalışmaların yapılması gerekliliğine inanmaktaydı. Ancak aşağıda da gösterilmeye çalışıldığı

²⁵ <http://www.halkevleri.org.tr>

gibi her ne kadar bu konu devletin ilk kalkınma gündem maddelerinden bir tanesi olsa da, bölge tiyatroları kurulmaya başlandığı ilk günden itibaren birçok problem doğuracaktır.

Güzel sanatlar alanında birçok eser bu merkezlerde verilmekteydi. Bölge Tiyatroları fikri ilk olarak, Fransa modeli esas alınarak Muhsin Ertuğrul tarafından gündeme getirilmiştir. 1961 yılında bir Tiyatro ve Opera Komitesi kurulmuştu. Komitenin amacı merkezleri belirli şehirlerde olan Bölge Tiyatroları kurmaktır (Konur, 2001, s.143). ancak bu proje hiçbir zaman tam anlamıyla hayata geçirilememiştir.

Yine Tahsin Konur'dan edinilen bilgilere göre 1971 yılında dönemin Kültür Bakanı'nın konu üzerine iki danışma kurulu oluşturduğunu ancak Bakanlığın bu taslakları yok ettiğini öğrenmekteyiz. Kalkınma Planları'nda da konuya yer verilmiş bölge tiyatrolarının kurulacağı 'Birinci Kalkınma Planı'nda belirtilmiştir. Devlet Tiyatroları tarafından tiyatroyu büyük şehirlerden, sanata ulaşamayan kesimlere ulaştırmak amacıyla bölge tiyatroları kurulmaya başlanmıştır fakat kurulan bu tiyatrolar yukarıda sözü geçen ilkeler doğrultusunda oluşturulamamıştır.

“Birinci Ankara Tiyatro Şenliği Paneller Dizi”nden anlaşıldığı üzere, devletin kurduğu bu merkezler hiç istedikleri hedeflere ulaşamamaktadırlar. Şakir Gürzumar'ın Bölge Tiyatroları ile ilgili yaptığı şu saptamalar dikkat çekici niteliktedir. Gürzumar bölge tiyatrolarından yapılan turnelere örnek veriyor ve bu turnelerin çok sağlıklı sonuçlar vermediğine deyiniyor. Turneye gidilen bölgelerde de bürokratlara oyun sergilediklerinden halka pazarlama stratejilerinin eksikliğinden ve Turizm Müdürlerinin biletlerin dağıtımından sorumlu olmalarından dolayı ulaşamadıklarından yakınmaktadır. Bir diğer genel kanı da bölge tiyatrolarının gerekli altyapı, lojistik ve teknik destek sağlanmadan “göstermelik” amaçla kurulmalarıdır. Güven Öktem'in işaret ettiği bir diğer nokta ise Türkiye'de çoğu alanda olduğu gibi sanat alanında da nitelikten çok niceliği ön planda olmasıdır. Başka bir deyişle bir tiyatronun o şehir veya bölgeyi uzun süre etkisi altına alacak bir oyun sergilemesi yerine, birçok bölgede turnelere çıkması ve daha çok oyun sergilemesi bakanlığa ve basına karşı daha üretken bir tabla çizeceğinden turnelerin tercih edilmesidir. Fakat büyük bütçeler söz konusu olmadığından ortaya çıkan işler ne seyirciyi ne de sanatçıları memnun etmektedir.

Diyarbakır Devlet Tiyatrosu, panelin yapıldığı yıldan bir sene önce açıldığı için birçok problemi gündeme gelmiştir. Bunların en önemlisi Diyarbakır Devlet Tiyatrosu kadrolarına

konservatuardan yeni mezun olmuş 20 tiyatro sanatçısının atanmaları ve birçok destekten mahrum bırakılmalıdır. DDT sanatçılarından Saydam Yeniay'ın belirttiği gibi "Polis Günü"nü kutlama amaçlı valilikten birtakım zorlamalarla karşılaşmaları ancak bunun yanından "27 Mart Dünya Tiyatro Günü"nü kutlayamamalarıdır. Bu noktada, bölge tiyatrolarında uzun senelerce yönetmenlik yapmış Nurşin Demir'in saptamalarına yer vermek faydalı olacaktır.

"... Yaygınlaşma önce bir devlet politikasıdır.... Gönüllük ilkesi diyoruz. Gönüllü insanlar nasıl olur? Bir idealist olarak olur ki o birinci şarttır onun yanında da bir takım çekici unsurların bulunması lazım. Bu da Devlet Tiyatroları'nın sadece kendi bünyesini ilgilendiren bir şey değil. Bütçesini ilgilendiren bir şey. Alt yapı, lojman üç arkadaşımızda bulunuyor, dördüncüsünde bulunamıyorsa ve şartları çok kötüyse, teknik arkadaşlarımıza lojman bulunamıyorsa, bu biraz Devlet Tiyatroları'nın sorununu aşıyor gibi geliyor, Devlet politikası gibi geliyor bana..."

Demir'in bir paragrafta özetledikleri Cumhuriyet dönemi Türk Tiyatrosu'nda, devletin uyguladığı politikaları çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Gerekli durum analizleri yapılmadan oluşturulan ve sadece "büyüme" hedefleri çerçevesinde kurulan tiyatroların işlevlerini yerine getirememesi çok şaşılabilecek bir sonuç değildir. Yine Devlet Tiyatroları sanatçılarından Serhat Nalbantoğlu'nun aşağıdaki ifadeleri önemli niteliktedirler.

" Zannediyorum ki bu bir sistem sorunudur. Bundan beş yıl önce, Devlet Tiyatrosu, Adana'dan sonra herhangi bir yerde acaba bir bölge tiyatrosu açmalı mıdır? Açarsa nasıl açar? Hangi güçler tarafından açtırılır? Ya da kime nasıl anlatılır?" diye çok sistematik bilimsel bir çalışma yapıldığı inancını taşımıyorum. Arka arkaya iki tane tiyatro açtık. Hiçbir bilimsel altyapı çalışması yok...

Devlet Tiyatroları tarafından kurulan Bölge Tiyatroları'nda anlaşıldığı kadarıyla amaç ve sonuçlar yeterince örtüşmemektedirler. Kuruluş safhasında kurumların problemler yaşamaları kaçınılmazdır fakat bu kurumlarda çalışan sanatçılara kalitesiz yaşam şartları sunan bir sistemin sorgulanması yerindedir.

Bölgelerin ne zaman, hangi yönde gelişeceğine dair gerekli raporlar hazırlanmamış, siyasi baskılar ve anlık girişimlerle bu tiyatroların kuruluşu sağlanmıştır bunun sonucu olarak batı merkezli hayata geçirilen bu kurumların doğu bölgelerinde faal hale getirilememişlerdir. Adana Devlet Tiyatrosunun yaşamakta olduğu bir dizi lojistik problem göz ardı edilmektedir. Sivas, Kayseri, Van, Gaziantep illerimizde Devlet Tiyatrolarının açılması için Bakanlar Kurulu kararları vardır ancak lojistik ve bütçe problemlerini göz önünde bulundurarak

hepsinin beraber açılmasını beklememek gerekmektedir. Yayılma stratejisi ancak dengeli bir politika belirlenerek yaratılmalıdır (Erten, 2000, s. 54-55).

Bölge tiyatrolarının önemli açmazlarından biri de kendilerine yetememeleridir. Bu tiyatroların çoğunda atölyeler bulunmamakta ve Ankara, İstanbul gibi merkez şehirlerden dekorlar bölgelere gönderilmektedir. Bunun sonucunda hem giden dekorlarda problem çıkmakta hem de dekoru yollayan merkezlerde işler aksamaktadır (Erten, 2000, s. 66).

Bölge tiyatrolarında kadro problemleri ile beraber bölge tiyatrolarının yapısı ile ilgili bazı konular göze çarpmaktadır. Bölge tiyatrolarında önemli olan konulardan bir tanesi de o bölgenin şartlarına uyum sağlayabilecek yapıların kurulmasıdır. Bu anlayışa göre ödenekli tiyatroların yaygınlaştırılmasına başlarken bölgesel özellikler ön planda tutulmalıdır. Bu yöntemle çalışacak tiyatroların merkezci bir yönetimden çok yerinden yönetim ilkesiyle çalışması doğru olacaktır (Sav, 1976).

Bu öneri model olarak doğru bir sistem çizse de yöntem çok da doğru gözükmemektedir. Bölge Tiyatroları yapılırken o bölgenin atmosferini iyi analiz etmiş olmak kuşkusuz önemlidir, ancak sadece bölge 'şartlarından' dolayı bir takım kısıtlamalara gidilmesi çok doğru bir tavır olmayacaktır.

3.6 Yerel Yönetim Anlayışı Çerçevesinde İzmit Şehir Tiyatrosu

Yerel yönetim anlayışı Işıl Kasapoğlu'nun 1997-2002 yılları arasında İzmit Şehir Tiyatrolarının (İ.Ş.T) Genel Sanat Yönetmenliğini yaptığı dönemde denenmiştir. Anadolu'da yerel yönetimlerin desteklediği ilk tiyatro olan İ.Ş.T model olarak alınabilecek birçok ilki gerçekleştirmiştir. Şeffaf bir sistemi savunan tiyatro, 25 kişilik sanatçı kadrosuyla topluluk ruhu oluşturmayı hedeflemiştir. Kasapoğlu'nun önerdiği model uyarınca her yeni Genel Sanat Yönetmen'in belirli bir kültür politikası projesi geliştirmesi gerekmektedir. İlk açıldığı dönem seyirci oluşturmak ve halkla bütünleşebilmek için okullara, sivil toplum kuruluşlarına sanatçılarıyla beraber giden tiyatro bu konuda istikrarlı bir yol kat etmiştir. Açık bir sistem oluşturmayı hedefleyen tiyatro turnelere çıkmayı ve diğer şehirlerden gelen guruplara tiyatro mekanı sağlamayı ilke edinmiştir. Açık bir sistem kurmaktan söz eden Kasapoğlu, memurlaşmaya karşı önlem olarak da ödül sistemini önermektedir. Bu sistem uyarınca sezonda bir oyunda çalışan sanatçıyla, beş oyunda çalışan sanatçı arasında fark olacak ve ödül sistem getirilecektir. Oyuncuların sürekli bir devinimde olabilmeleri ve kendilerini

geliştirebilmesi için atölye çalışmaları düzenlenmiştir. Kasapoğlu Genel Sanat Yönetmenliğini yaptığı tiyatroyu özel tiyatro ile kurumsal tiyatro arsında bir model arayışı olarak nitelendirmekteydi, bunun da ancak rekabete dayalı bir sistemle var olabileceğini öngörüyordu. İzmit Şehir Tiyatrosunun bir diğer önemi de, diğer kurumsal tiyatrolarda olan “Repertuar Kurulu”nun tiyatronun sanat politikasına ters düştüğü için oluşturulmamasıdır. (Tiyatro’nun Seyir Defteri-1,Bölüm1-3).Repertuar Kurulu yedi kişiden oluşmakta ve Yönetim Kurulu’na o sezonda oynanmak üzere oyun teklifi sunmaktadır. Fakat bugüne kadar gerçekleştirilen uygulamalarda, Repertuar Kurulu sanatı kısıtlayıcı bir yapı olarak yürütülmekte ve ileride sözü geçen oto sansür uygulamalarını gündeme getirmektedir. Kasapoğlu “Repertuar Kurulu”nu tiyatroya koymayarak en önemli kültür politikasını geliştirmiştir.

Üretilen projeler bölümünde dikkat çekici noktalardan biri “Uluslararası Sokak Festivali”dir. Festival Kocaeli Fuarı’nın desteği alınarak gerçekleştirilmiştir. Festival, ticarete ve eğlenceye dönük fuarla sanatı bütünleştirerek hedef kitesini arttırmış ve tiyatronun öncelikli misyonlarından bir tanesi olan ‘izleyici oluşturma’ ilkesini yerine getirebilmiştir. Bir diğer önemli proje de, bölgedeki gençlere tiyatroyu sevdirmeyi amaçlayan ‘Tiyatro Okulu’dur. Önceleri okullarda atölye çalışmaları esasında başlayan seminerler, sonraları okul projesine dönüşmüştür, amaç bölgedeki gençlere tiyatroyu sevdirebilmektir. Yeni yazarlar, açık tiyatro, amatör tiyatrolara destek projeleri; kukla ve gölge tiyatrosu atölyesi, modern dans atölyesi, yürütülen projelere örnek olarak gösterilebilir.

Tiyatro’nun 1999 depreminden sonra geliştirilen “Gökkuşığı Projesi” bölge halkının, özellikle çocukların, rehabilite edilmesine yardımcı olmuştur. ‘Tiyatro Okulu’na da deprem sonrasında yoğun bir talep artışı gözlemlenmiştir (Tiyatro’nun Seyir Defteri-1,Bölüm1-3).

Kurulduğu günden itibaren yönetim ilkesini esas alan; yerel yönetim, bölge halkı ve tiyatro arasında üçlü bir denge oluşturmaya çalışan kurum büyük ölçüde başarıya ulaşmıştır. Bu model, yapısı sayesinde ‘sürdürülebilirlik’ ilkesini de içinde barındırmaktadır. Ayrıntılı bir şekilde ifade etmek gerekirse, oluşturulan yapı yürütülen projeler ve iç eğitim programlarıyla öncelikle sanatçıların tiyatroyu sahiplenmesini hedeflemiştir. Bölge halkıyla beraber yürütülen projelerde açıklık ilkesi temel öge olmuştur. Tiyatro, hem kendi kültür politikalarını hem de pazarlama stratejilerini oluşturan bir yapıya bürünmüştür. Böylece tiyatro kurumunun halkla bütünleşmesi kolay olmuştur. Gençlere verilen eğitim programları sayesinde, İzmit

genelinde bir tiyatro bilinci oluşturulmuş ve tiyatronun yaygınlaşması ve anlaşılması sağlanmıştır.

Işıl Kasapoğlu'nun Genel Sanat Yönetmenliği'nin ardından, Yücel Erten kurumun Genel Sanat Yönetmeni olmuştur. Ertan'ın döneminde kurum daha içine kapalı bir yapı sergilemeye başlamıştır. Tiyatro'nun kurulmasına öncülük eden Belediye Başkanı Sefa Sirmen'in görev süresinin dolmasıyla yaşanan yönetim değişikliği, Sirmen'inki kadar özgürlükçü ve açık bir yönetim sergilememiştir. Ertan'ın görevinin son bulmasıyla noktalan bu süreç, tiyatro çevrelerinde büyük tepkilere yol açmıştır. İdeal olarak gösterilebilecek bir kurumun, yerel yönetimlerle ilişkisi açısından önemli bir örnek olduğu söylenebilir. Kurumsallaşmış sistem içinde yeni modellerin ve önerilerin getirebileceğinin kanıtı olan İ.Ş.T, çok sağlam bir temel atılarak kurulan yapıların yaratıcı işler yapabileceğini ve seyirci oluşturmanın bizzat sanatçılar ve oyun politikaları sayesinde sağlanabileceğini göstermiştir. Ancak kuruma dışarıdan yapılan müdahale, devlet desteğiyle hayatta kalan kurumların yapısal problemlerini kesin bir dille ortaya koymaktadır.

3.7 Tiyatrolarda Sansür

Cumhuriyet dönemi tiyatrosu yukarıdaki örneklerde de belirtildiği gibi genellikle devlet eliyle örgütlenen ve topluma sunulan bir yapı içerisindedir. Devlet ve Şehir Tiyatroları yapıları incelenirken görüldüğü gibi Organlar bölümünde Disiplin Kurulu vardır ve Genel Sanat Yönetmeni bu kurulun tabii başkanıdır. Kurulun görevi kurumda çalışan memurların işe devam ve bağlılıklarını denetlemektir. Şehir Tiyatroların yapıları gereği belediyeden üç bazı durumlarda dört üyeleri bulunmaktadır. Bir oyunun onaylanabilmesi için öncelikle Genel Sanat Yönetmeninin ardından da Yönetim Kurulu'nun onayları gerekmektedir. Yönetim Kurulunu rahatsız edecek oyunlar baştan elenmekte, elenmezse de onay almama ihtimali bulunmaktadır.

Tiyatro'da sansür Tanzimat döneminde Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" adlı oyunu ile başlar. Oyunların Zaptiye Nezaretinde incelendikten sonra yasaklanmasını öngören yasa, sansürün bilinen ilk adımıdır. Cumhuriyet döneminde ise tiyatroları denetleme görevi, 1934 yılında Matbuat Umum Müdürlüğüne verilmiştir (Gürün,2000, s.81).

Devlet eliyle uygulanan sansüre ek olarak, belli grupların kışkırtılması ve tiyatro sanatçı ve binalarına düzenlenen saldırılar da tiyatro üzerinde baskı unsuru oluşturmaktadır. 1961 yılında Erdek Şenliği'ne Vatandaş Oyunu ile katılan Genç oyuncular bu şekilde saldırıya uğrayıp, haklarında komünizm propagandası yapmaktan soruşturma açılmıştı. Bir diğer benzer olay da 1969 yılında Halk Oyuncularının sahnelediği Pir Sultan Abdal oyununda yaşanmıştır. Elazığ'da salon bulmakta zorlanan oyuncular, İmam Hatip öğrencileri tarafından protesto edilmiştir. Sonuç olarak valilik oyuna izin vermemiştir. Aynı oyun Tunceli'de biletlerin satılmasına rağmen Valilik tarafından yasaklanmış, çıkan olaylarda iki kişi ölmüş, 80 kişi nezarete alınmış ve dört oyuncu tutuklanmıştır (Gürün,1987, s.86–7).

Ek 2 sayfa 65'te gösterilen belgeye göre Amerika'da yayınlanan“Ermeni tiyatro ve oyunları” adlı broşürün 4/9/1950 tarihinde alınan kararla ülkeye girmesi yasaklanmaktadır. Bakanlar

1965 yılında İstanbul Belediye Meclisi üyelerinin hazırladıkları yeni yönetmelik Baş Rejisörün yetkilerini kısıtlayıp, söz hakkını Belediye Meclisi üyelerine vermekteydi. Kısacası Edebi Heyetin oy hakkı çoğunluğu belediye üyelerine geçirilmekte ve böylece Edebi Heyet üzerinden sansür uygulanmaktaydı (Gürün, 1987, s.86).

24 Nisan 1973 yılında, Devlet Tiyatroları'nda oynan Tuncer Cücenoglu'nun “Öğretmen” adlı oyununda da sansür olayı yaşanmıştır. Cücenoglu Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışan bir öğretmendir ve yazdığı oyunda dönemin Milli Eğitim Bakanı Zekai Baloğlu'na göre ‘bakanlığa sataşıyordu’, bu nedenle Devlet Tiyatrolarını arayan Baloğlu oyunun durdurulmasını talep etmekteydi. Dönemin Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Cüneyt Gökçer, Baloğlu'na karşı gelmiş ancak Kültür Müsteşarlığının oyunun bir hafta önce durdurulması konusundaki baskıları sonuç bulmuş ve oyun kaldırılacağı tarihten bir hafta önce kaldırılmıştır (Tiyatro 73, 1973, s.11). Bu örnek Devlet Bakanlarının ve Bakanlıklarının ödenekli tiyatrolar üzerinde baskı kurabileceklerinin kanıtıdır.

1975 yılında Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu, savcılıklara gönderdiği genelgede bazı tiyatroların tuluat yoluyla güncel siyasi olaylara gönderme yaparak suç işlediklerine değiniyordu (Gürün,1994, s. 95).

1990'lı yıllarda Bakırköy Belediye Tiyatrosu'nda yaşanan ‘yönetmelik’ problemine değinmekte fayda olacaktır. Tiyatro yönetiminin haberi olmadan İlçe Belediye Meclisi'nden

yeni bir yönetmelik geçirilmiştir. Bu yönetmeliğe göre, tiyatro tüm yetkilerini Belediye Meclisi'ne devretmekteydi. Tiyatro derneklerinin karşı çıkması sonucu geri adım atan Meclis, konu üzerinde çalışmalarını sürdürecekti ve bir gece içinde yeni bir yönetmelik hazırlanacaktı. Hazırlanan her iki yönetmelikte amaç Bakırköy Belediye Tiyatro'sunun Genel Sanat Yönetmeni Zeliha Berksoy'u görevden almaktı (Gürün, 1994, s. 100).

Özel Tiyatrolara gelince durum daha da karmaşıklaşmaktadır. 1960 darbesinden sonra oluşan özgürlükçü ortam sanata da yansımış ve o dönem için tiyatrolarda oynanması mümkün olmayan birçok yenilikçi eser tiyatrolarda oynanabilmiştir. (And, 2004, s. 32.)

Oto sansür bilindiği gibi kişinin kendini sansür etmesidir. Baskıcı rejim ve toplumlarda 'oto sansür' sıkça karşımıza çıkan bir durumdur. Nazi Almanyası'nda dönemin sanatçılarının manzara resmi yapmaya zorlandığı ve mimari projelerin de anıt modeli alınarak daha büyüdüğü ve bu yükseklik üzerinden toplum üzerinde baskı kurulmaya çalışıldığı bilinmektedir. Oto sansür belki de yukarıda belirtilen sansür biçimleri içinde en korkutucu olanıdır çünkü oto sansür uygulayan sanatçı, asıl yola çıktığı 'problemden' sapacak ve kendisini başka bir rotada bulacaktır. Sonuçta sanatçı sanatsal mesele ile ilgisi bulunmayan konular üzerinde düşünmek ve üretmek durumunda kalabilir. Bu noktada TOBAV'ın uzun yıllar başkanlığını ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü yapan Tamer Levent'in sözler yer vermek gerekebilir.

“....Sanatçının özgürlüğü, ona politikacılar ya da toplum tarafından hediye edilemez! Sanatçının özgürlüğü kendindedir, o etkilenmelerini sanatına aktararak ifade etmek istiyorsa ve bunu engelleyen etkenler varsa, bu etkenlerin oluşumu ve ortadan kaldırılması ile ilgili önlemlerin alınmasında gerekli plan ve projelendirmelerin bizzat sanatçı tarafından yapılması gerekmektedir.” (Levent, Sanatçılar Kurultayı, 1995)

Sanatçıların özgürlükleri verilemeyeceği tartışmalı bir konu olmakla beraber Levent'in bu öneriyi getirdikten sonra Özerk Sanat Konseyinin kurulması gerekliliğine dair düşünceleri çok yerindedir. Levent'in önerdiği modele göre Özerk Sanat Konseyi kuruluş ve örgütlenmesinde Genel Kurul, Genel Yönetim Kurulu, Merkez Yürütme Kurulu ve Başkan'dan oluşur. İdari Birimlerin altında da her sanat dalının Genel Müdür Yardımcılığı ve Şube Müdürlükleri bulunmaktadır.

Bu modele göre özerk nitelikte olacak bu konseye devlet üyeleri değil sanatçılar başkanlık edecek ve devlet tarafından desteklenen kurumlar bu aracı konsey tarafından desteklenmeye devam edecektir. Bir başka deyişle devlet bu konseye bütçe ayıracak ve konsey parasının dağıtımına karar verecektir. İngiltere’de uygulanan sisteme benzeyen bu önerinin bazı problemleri bulunmaktadır.

Türkiye ‘özerk’ kurum ve vakıf kültürü geleneği yaşatılamamış bir ülkedir ve bu konseye başkanlık edecek kişinin geldiği sanat ortamının ön plana çıkarılma ve diğerlerinin yok sayılma ihtimali vardır. Bir diğer konu da denetimdir. Kurumun bütçesini devlet sağlayacağına göre denetiminin de yine devlet tarafından yapılması gerekmektedir. Ancak konseyin devlet denetiminden çok iç ve dış denetçilere ihtiyacı vardır. Bütçenin doğru kalemlere aktarıldığı, hangi sanat kurumuna ne kadar verileceği konuları kişisel beğenilere bırakılacağı için bireysel tercihlerin ön plana çıkma ihtimali söz konusudur. Önerilen tarzda bir kurumun işlev kazanması son derece önemlidir.. Özerk Sanatçılar Konseyi fikri temelde çok doğru bir bakış açısı getirmekle beraber geliştirilip üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

“...Devlet, Cumhuriyet geleneğinin toplumsal içeriğini yitirmiştir. Askersel yönetimle, özellikle Devlet Tiyatroları, Şehir Tiyatroları, siyasal rejimin sansürcü anlayışına bırakılmışlardır. Bu kurumların görece özerklikleri askıya alınmıştır. Özellikle Şehir Tiyatroları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı oldukları için, Sıkıyönetimin atadığı bir belediye başkanı tarafından terör estirilmiş ve ilk kez 1402 sayılı yasa uygulanarak, antidemokratik yöntemle, tiyatrolardan ve belediyelerden, sanatçılar ve çalışanlar işlerinden atılmışlardır.” (Asilyazıcı, 1995, 28)

Başkanlığını Vecdi Sayar’ın yürüttüğü Özerk Sanat Konseyi’nin 2005 tarihinde Meclise sunmak üzere hazırladığı Özerk Sanat Konseyi Yasa Tasarısı taslağı Ek 3’te verilemektedir. Örneklerde görüldüğü gibi 1980 darbe ve anayasası toplumsal ve sanat alanlarında birçok kısıtlama getirmiş ve sanatsal gelişimin önünde büyük bir engel oluşturmuştur. Düşünce özgürlüğü problemi 1982 anayasası ile gündeme gelmiş, kurulan Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile de “biçimsel bir sansür” uygulanmaya başlanmıştır (Asilyazıcı, 1995, s.28)

3.8 Devlet Belgelerinde Tiyatro

Bütçe görüşmelerinde, tiyatrolara ayrılan oranlardan ve dağılımları söz edilmektedir. Devlet Tiyatrolarında bütçelerin dağılımı hükümetin programı dahilindedir. Sanatçılara ayrılan maaşlardan geriye kalan paranın dağılımı da Kültür ve Turizm Bakanlığının yönetimindedir.

Kültür Bakanlığı kurulana kadar, tiyatroların yönetimi Maarif Vekaleti'nin üzerindeydi. 1950-1953 yılları arasında bütçeden ayrılan paranın tiyatrolara dağılımı Ek 4.'de gösterilmektedir.

1935 yılında T.B.M.M'inde tartışılan “12 yaşından küçük çocukların sinema ve tiyatrolara alınmasına dair kanun” dikkat çekicidir. Teklif 12 yaş ve altını kapsamaktaydı ancak yasaya bir ek madde eklenerek ‘altı yaşından yukarı olanların terbiyevi ve hususi mahiyetteki Sinema ve Tiyatrolara girmelerine izin verilmemektedir²⁶. İlgili maddede ‘çocukların tiyatro, sinema, dans salonu ve bar gibi yerlere girmelerinin yasak olduğu’ belirtilmektedir. Bu dönemde tiyatronun eğlence merkezi olarak görüldüğü ve çocukların bulunmalarının sakıncalı olduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu durumun gelişmekte olan tiyatro açısından önemi büyüktür çünkü tiyatroya küçük yaşlarda edinilen bir alışkanlık olduğu devletin çocukların tiyatrolara girmelerini önlemek yerine teşvik etmek üzerine politikalar geliştirmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Türkiye’de ‘Çocuk Tiyatrosu’ çok gelişmemiş ve amatör tiyatroların uğraşı haline dönüşmüştür. Bu durumun, temellerini, 1935 yılında alınan kararda görmek yanlış olmayacaktır.

1938 yılında da Kültür Bakanı başkanlığında yürütülen soruşturma ilgi çekicidir. Soruşturma Peyami Safa'nın Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlamakta olduğu ve Kültür Bakanını rahatsız eden yazılar üzerine açılmıştır. Erzurum'da anıt niteliğinde bir heykel yapılmasına karar verilmiş ve bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmanın birinci ve ikincileri para ödülleri almışlardır. Ancak heykelin projeyi kazananlar yerine Almanya'dan getirilen Prof. Belling'e yaptırılmasına karar verilmiştir. Durumu eleştiren Peyami Safa kendisini T.B.M.M'nin gündem maddeleri arasında bulmuştur (Ek 6) Safa, Türk sanatçılarına neden güvenilmediğini ve Batı'nın bütün değerlerinin neden doğru kabul edildiğini sorgulamaktadır. Bu tartışmayı 1938 yılından 2006'ya taşıdığımızda büyük farklarla karşılaşmamaktayız.

---

²⁶ Ek 5

4. SANAT KURUMLARININ DESTEKLENME GEREKLİLİĞİ ve TÜRKİYE’DEKİ DEVLET DESTEKLERİ

4.1 İktisadi Bakış Açısıyla Sanat Kurumlarının Desteklenme Gerekliliği ve Yönetişim Kavramı

Sanatın devlet tarafından desteklenmesi gerekliliği altı temel başlıkta incelenmektedir. Bunlar gelecek kuşaklara bırakılacak miras, ulusal kimlik ve prestij, yerel ekonomiye yarar, özgür eğitime destek, sanata katılımın sağladığı sosyal ilerleme ve sanatsal yaratımın desteklenmesi olarak sıralanabilir (Heilburn J. ve Gray M. C., 2001).

Devletin eğitime verdiği destekten hem toplumsal hem de bireysel yarar sağlandığı tartışılmazdır. Kişi daha iyi bir insan olduğu gibi topluma da daha yararlı hale gelebilmektedir. Devletin sanatı desteklemesini aynı şekilde ele alırsak “Kötü bir opera izleyen seyirciye ne olur?” sorusunu soran yazar aslında muzipçe sanat üretiminin kalitesine gönderme yapmaktadır (Heilburn J. ve Gray M. C., 2001)..

Rekabet piyasasında kaynakların optimum değerinde tahsis edilmesi arz talep ilişkisine dayanmaktadır. Bir mal üzerinde talep oluşması o malı kullanırken tüketicinin kazanacağı yarara göre belirlenir. Piyasa yararlı bir şekilde çalıştığında müdahale gereği doğmaz. Sanat doğası gereği piyasa başarısızlığını da içerir. Tekel, dışsallıklar ve toplumsal yarar konuları sanat bağlamında incelendiğinde ilginç bir tabloyla karşılaşmaktayız. Tekelci, özetle fiyatları marjinal değerlerinden yükselterek kar sağlayan kişidir. Genellikle sanat kurumları bölgesel temelde teknelci bir sisteme dayalı var olurlar. Fakat bu piyasa başarısızlığı olarak adlandırılmaz, marjinal değer üzerinde fiyat belirlemelerinin nedeni zaten sürekli azalan değerlerle çalıştıkları için karı arttırmak değil marjinal değeri asla yakalayamamalarıdır. (Heilburn ve Gray, 2001, s.187-201)

Hükümetlerin görevi piyasaların yararlı ve adil çalışmalarını sağlamaktır, gerekli koşulların sağlanamadığı durumlarda devlet müdahale eder. Bu bağlamda üretilen politikaların piyasanın problemleri olmasından kaynaklandığı sonucu çıkmaktadır. (Matarasso ve Landry, 1999, s. 25).

Türkiye’de 1950’li yıllarda devletin bir kamu hizmeti olarak gördüğü tiyatro, Anayasayla beraber önem kazanmakta ve bu kuruluşları desteklemek devlet için bir ‘ödev’ niteliğine

bürünmekteydi. Fakat burada da “Sanatın bedelini kim öder?” sorusu gündeme gelmektedir. (Sav, 1975, s.15).

Soru doğru olmakla beraber biraz eksik sayılabilir. Sanatın bedelini ödeyen devletin yine aynı sanata müdahale etme yetkisi nedir? Toplumun vergileriyle oluşturduğu devlete bağlı çalışan sanat kurumlarının henüz özerk birer yapıya ulaşamaması düşündürücüdür. Sanatta özerk yapılanma konusuna daha ileri bölümlerde yer verilecektir ancak İngiltere’den bir örnek vermek belki yararlı olabilir. İngiltere’de 1960 yılların sonlarına kadar tiyatro topluluklarının oyunlarını saraydan Lord Chamberlain’e (Baş Mabeyinci) onaylatması gerekiyordu. Onay alamayan toplulukların o oyunları sergileme yetkisi bulunmuyordu. (Konur, 2001, s.173). Art Council gibi aracı bir kurum geliştirerek sanatı yaymayı hedefleyen bir ülkede yakın geçmişe kadar böyle bir uygulamanın yapılması düşündürücüdür.

Anayasa’nın 41. maddesinde “kültürel kalkınmayı sağlama” devletin görevleri arasında yer almaktadır.

“.. Anayasamız kültürel kalkınmayı ekonomik ve toplumsal kalkınma gibi önemli saymaktadır. Esasen çoğulcu demokrasinin tam anlamıyla gerçekleşmesi yurttaşın bilinçlenerek yönetime katılımıyla orantılıdır. Kolayca yanıltılabilen yığınlarla demokrasinin yürüyebileceğini sanmak yanlış olur. Böylesi bir ortamda, ancak propagandanın başarısı yığınlara yön verir. Bundan da hangi güçlerin yararlandığı açık.”²⁷

Sav, yukarıdaki alıntısında yönetim modelinden yönetişim modeline doğru bir sistemden bahsetmektedir. İyi yönetişim modeli özellikle 1990’lardan itibaren tartışılmaya başlanmış ve günümüzde farklı tanımları bulunmaktadır. Özetle iyi yönetişim, devlet yönetiminde temsil, katılım ve denetimin, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın, kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada gerçekleşen dijital devrime (yeni temel teknolojilerdeki gelişmelere) uyumun mevcut olduğu bir siyasal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir.²⁸

Yönetişim kavramının hızlı yükselişinde rol oynayan başlıca kurumlar Dünya Bankası (D.B.), Uluslararası Para Fonu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programıdır (UNDP / United Nations

²⁷ Sav A., “Tiyatro Üzerine Yazılar”, Devlet Tiyatroları İç Eğitim Dizisi No: A-27

²⁸ <http://www.canaktan.org/politika/yonetisim/anasayfa-yonetisim.htm>

Development Program). “Küçük” ya da “piyasa dostu devlet” kavramlarıyla kıyaslandığında yönetim kavramı, siyasal iktidar sorununu siyasal egemenliğin ulus devlet ölçeğinden bağımsızlaştırmak gibi bir üstünlüğe sahiptir. Siyasal düzenlemenin her ölçeğini (yerel-ulusal-bölgesel-küresel) ve her birimini (topluluk-kurum-devlet-ulus ötesi oluşumlar) kapsayan adlandırma olması nedeniyle, son derece esnek, içeriğiyle de aynı ölçüde kaygan ve değişken bir kavramdır. (Bayramoğlu, 2005, s. 28)

Yönetişim kavramının D.B. bünyesindeki gelişimi dört evreye ayrılabilir. Birinci evre, Sovyet Bloku’nun dağılmasıyla eş zamanlı olarak, 1990’ların başlarında başlar; yönetişimde temel vurgu hala “minimal devlet”tir. İkinci evreyi, eski sosyalist ülkelerin piyasaya geçiş süreçlerinin düzenlendiği dönemle özdeşleştirmek mümkündür; bu evrede temel vurgu “piyasa dostu devlet” adlandırmasıyla serbest piyasa mekanizmalarının kurulması ve özel sektörün güçlendirilmesine dönüktür. Üçüncü evre ise iki kutuplu dünya yerine yeni bir dünya düzeninin inşasına gidildiği dönemle kesişmektedir. Bu evrede yönetişimin vurgusu, devletin güçlendirilmesi yönünde gelişmiştir. Dördüncü evre ise dünya ekonomisinin

“küresel krizler” ile ardı ardına sarsıldığı bir konjonktüre denk düşmektedir (Türkiye, Arjantin, Brezilya’daki ekonomik krizler; Enron vakası). (Bayramoğlu, 2005, s. 41-42).

Kısacası yönetim, gerçek bir demokraside olması gereken şartların en şeffaf şekilde yerine getirilmesidir. Yönetişim modeli sanat kurumlarıyla birebir ilgilidir çünkü yerinden yönetim ve sivil toplum örgütleri gibi sanat kurumlarında bağımsızlık ve toplumla bütünleştirici öğeleri içinde barındırmaktadır.

Yine Sav’ın görüşlerinden hareketle monarşik, aristokratik ya da teokratik devletlerin sanata destek sağlamalarının amaçları egemen sınıfların çıkarları doğrultusundadır. Fakat bir devletin sanatı desteklemedeki asıl amacı azınlık değil, büyük yığınlar olmalıdır. Toplumun kültürel kalkınması; halkın eğitilmesi, manevi varlığın geliştirilmesi devletin görevleri arasındadır. Herkesin bilimi ve sanatı özgürce öğrenme hakkı vardır (Sav, 1976, s. 51).

Yukarıda da belirtildiği gibi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 27. maddesine göre insanın özgürce yaşama, barınma, eğitim hakları olduğu gibi sanata ulaşma hakkı da vardır.

Madde:27

1. Herkes, toplumun kültürel yaşamına özgürce katılma ve sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye

2. Herkes, yaratıcısı olduğu bilim, yazın ve sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunması hakkına sahiptir.²⁹

Kültürel yaşama özgürce katılma ve sanattan yararlanma kavramlarından sadece bir oyuna veya sergiye gidip izleyici olmayı anlamamalıyız. Burada bahsedilen ‘katılım’, kültürel kalkınma ve kültürel gelişim konularını da kapsamaktadır. İzleyicinin pasiften aktife geçtiği yeni bir önerinin olabileceğinin sinyalleri verilmektedir. Yönetişim sisteminde de sözü geçen ‘katılım mekanizmalarının’ hayata geçirilmesi olarak yorumlanabilir.

Yönetişim kavramı ve tiyatronun kesiştiği örneklerden biri olarak festivaller karşımıza çıkmaktadır. Tiyatro festivalleri Türkiye’de özellikle 1980’li yılların sonlarına doğru bağımsız bir kimlik kazanmış ve seyirciyle interaktif ve çift taraflı bir iletişim kurmayı başaramıştır. Uluslar arası tiyatro festival örneği uzun süre sadece İstanbul ile sınırlı kalmıştır. Ancak İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı (İKSİV)’nin düzenlediği festivaller hem kurumun vakıf niteliği taşıması hem de sergilenen eserlerin büyük çoğunluğunun seyirciyle doğrudan iletişime geçebilmesi nedeniyle yönetişimin en sağlıklı yapıldığı bir alan olarak görülebilir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin koruduğu sanata katılım hakkı, T.C anayasasına göre de korunmaktadır.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

MADDE 64. – Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.³⁰

Devletin sanatı desteklemede dört farklı temel modeli bulunmaktadır. Birincisi ödenekli tiyatroları destekleme şeklinde görüldüğü gibi bir kamu kurumu aracılığıyla, ikincisi sponsorluk kanalıyla üçüncüsü koruma ve dördüncüsü de yardımlaşmadır (Sav, s.13). Sponsorluk yönteminde devlet sanat etkinliklerini doğrudan desteklemez. Sanatı destekleyen aracı kurum ve kuruluşlara önyak olur. Yukarıda da belirtildiği gibi devlet bu konuda yeni bir yasa hazırlayarak, özel kurumların vergi indirimlerinden yararlanarak sanatı teşvik etmeleri öngörülmekteydi. Sponsorluk dünyada giderek büyüyen bir sanat ve kültür faaliyetlerini destekleme aracı haline gelmiştir. Bir sanat kurumuna sponsorluk yapan

²⁹ <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html>

³⁰ <http://www.tbmm.gov.tr/Anayasa.htm>

firmanın vergi indiriminden yararlanmanın haricinde beklentileri bulunmaktadır. Sponsor firmanın temel hedeflerinin başında medyada yer alma, bilinirlik kazanma, izleyicilerin üzerinde olumlu etki yaratma, adını duyurma bulunmaktadır.

Destek mekanizmalarından ‘koruma’ bölümünde, özel kişi ve kuruluşların sanat etkinliklerini desteklemesi anlaşılmalıdır. Son olarak yardımlaşmadan ise, devletin lojistik ve donanım yardımı yapması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. (Sav, s.14).

Bu noktada sanata belirli nedenlerden dolayı katılamayan insanlara ulaşma ve onları sanata dahil edebilme konusu yeniden gündeme getirebilir. Kültürel demokrasi kavramı, UNESCO ve incelenilen Avrupa ülkelerinin temel ilkelerinden bir tanesidir. Kültürel demokrasi, toplumun sanata daha aktif bir şekilde katılımını savunur. Bu yolla toplumun ve devletin daha özgür olacağı öngörülür. Kültürel demokrasi kavramında sanata sosyal, ekonomik ve fiziksel koşullar nedeniyle katılamayan kişiler teşvik edilmektedir. Bu yolla amaçlanan, kültür ve toplumun yeniden yapılandırılabilmesidir.

4.2 Türkiye’de Kültür Bakanlığı’nın Kuruluşu

“Tedrisati Aliye” yoluyla yürütülen müzecilik faaliyetleri, 1922 yılında “Asar-ı Atika ve Müzeler” adıyla teşkilatlanmış müdürlükçe yürütülmeye başlanmıştır.1933 tarihinde “Maarif Vekâleti Merkez ve Taşra Teşkilatı Vazifelerine Ait Kanun” ile teşkilat, “Antikite ve Müzeler Direktörlüğü” olarak Maarif Vekâleti içerisinde yer almıştır. 1946 yılında Millî Eğitim Bakanlığı’nın kuruluşu ile ilgili kanun gereğince “Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü” olarak kurulmuştur. 1965 yılında Millî Eğitim Bakanlığı içerisindeki kültür hizmetlerini yürüten birimler, Kültür Müsteşarlığı’nda toplanmıştır. 1971 yılında “Kültür Bakanlığı” kurulmuş ve Kültür Müsteşarlığı ile ilgili görevler bu Bakanlığa devredilmiş, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bu Bakanlık içerisinde yer almıştır. 1972 tarihinde yeni bir kararla söz konusu Bakanlık yeniden müsteşarlık haline getirilmiş ve Başbakanlığa bağlanmıştır. Bu bağlantı sırasında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de müsteşarlık bünyesinde kalmıştır. 1974 tarihinde Kültür Bakanlığı yeniden kurulmuş ve aynı tarihte Kültür Müsteşarlığı’nın görevleri de yeni kurulan bu Bakanlığa verilmiştir.

1977 yılında Kültür Bakanlığı kaldırılarak Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı kurulmuştur. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bu Bakanlığın bünyesinde bırakılmıştır. Aynı yıl içerisinde Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı kaldırılarak yeniden Kültür Bakanlığı kurulmuştur. 1982 yılında Kültür Bakanlığı kaldırılarak Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile birleştirilmiş ve adı da “Kültür ve Turizm Bakanlığı” olmuştur. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bu Bakanlığın Kültür bünyesinde bırakılmıştır. 1989 tarihinde Kültür Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan ayrılarak yeniden Kültür Bakanlığı olarak faaliyetini sürdürmüş ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bu Bakanlık içerisinde yer almıştır. 364 sayılı KHK ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Söz konusu Başkanlık, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı olarak Kültür Bakanlığı bünyesinde görevini sürdürmekte iken, 06.11.1989 gün ve 379 KHK ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ile Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü olarak iki ayrı Genel Müdürlüğe ayrılmıştır. Söz konusu kararname ile Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün görevleri ayrı ayrı belirlenerek Kültür Bakanlığı bünyesindeki faaliyetlerini 28 Nisan 2003 tarihine kadar sürdürmüşlerdir. 29 Nisan 2003 tarihinde çıkartılan 4848 sayılı yasa ile Kültür ve Turizm bakanlıkları birleştirilmiş ve Genel Müdürlüğümüzün ismi de “Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir.³¹

Kültür Bakanlığının 1922 yılında atılan temellerinin bugüne kadar geçirdiği aşamalar Türkiye'deki kültür politika ve siyasalarını anlayabilmek için önemlidir. 1971 yılına kadar Müsteşarlık ve Birimler esasıyla çalışan Bakanlık, kurulmasından bugüne kadar birçok kez kapatılıp, ilgili Bakanlıklarla birleştirilmiştir. Bu durum sabit bir kültür politikasının oluşamamasının temel nedenlerinden bir tanesi olarak gösterilebilir. Konuyu ayrıntılı bir şekilde açmak gerekirse Kültür Bakanlığının sürekli farklı bakanlıklara ‘eklenmesi’, daimi bir ‘varlığının’ oluşmasını engellemiştir. Sürekli politikalardan uzak, hükümetlerin planları doğrultusunda yönetilen bakanlık, sonuç olarak kendi bilincini inşa edememiştir.

1971 gibi yakın bir tarihte kurulup, günümüze kadar çeşitli değişiklikler geçirmesi vizyon ve misyonlarının doğru oluşamamasına neden olmuş ve istikrarsız politikaların oluşmasına neden olmuştur. Model olarak işlenen ülkelerde de benzer durumların yaşandığı gözlemlenmektedir ancak Türkiye'deki gibi neredeyse her hükümetle değişen bir bakanlık

³¹<http://kvmgm.kultur.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF20F60137B44E34F5EBCEBCC3A6966F99>

profiline rastlanılmamıştır. Kültür Bakanlığı'nın süreksiz yapısı neredeyse bütün sanat ortamına yansımaktadır. Türkiye'de dernek veya özel işletme statüsündeki sanat kurumlarının süreklilik gösterenleri oldukça düşüktür. Özetle, Kültür Bakanlığı'nda yaşanan sürekli değişimler sanat kurumlarına da yansımaktadır.

4.3 Devlet Kalkınma Planlarında Kültürün Yeri

Kalkınma önceden belirlenmiş hedeflere yönelik, planlı ve belirli amaçlar doğrultusunda yapılan ekonomik, kültürel, politik ve sosyal değişimlerdir. Çağdaşlaşma, modernleşme ve sanayileşme kavramlarını da kapsar (Toprak, 1999, s. 62).

Türkiye 1950–60 yılları arasındaki dengesiz, istikrarsız, plansız bir büyüme dönemi geçirmiştir. Dönemin sonralarına doğru kimi iç ve dış çevrelerde ekonominin bir makro plana bağlanması fikri oluşmuştur. Bu nedenle ekonomik ve sosyal politikaların bir plana bağlanmasına karar verilmiş olup Devlet Kalkınma Planları 1961 Anayasasına bir kurum olarak girmiştir (Şahin,1998, s.123).

Kalkınma sadece ekonomik ve sayısal parametrelerce belirlenemez. Bir ülkede kalkınmadan söz etmek istiyorsak ekonomik, sosyal ve kültürel etkenlerden bahsetmek gerekmektedir. Bu bölümde 1963 yılında başlayarak “5 Yıllık Kalkınma Planları”nda kültürün ve tiyatrunun yeri incelenecektir.

2004 yılı “5 Yıllık Kalkınma Planı” incelendiğinde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır; Türkiye kültürün tanımını ve anlamını halen çok dar bir alana itmeye çalışmaktadır. Yayınlanan plandan anlaşıldığı üzere Türkiye'deki öncelikli kültür konuları değişim programları, dil bilgisi, yurtdışındaki Türk eserlerinin korunması, kütüphane sayısının artırılması ve müzeler gelmektedir. Kuşkusuz bu alanlar kültürün tanımları içerisinde yer almaktadır fakat Kalkınma Planı okunduğunda “kültür” kavramının sadece bu alanlardan ibaret olduğuna dair bir izlenim doğmaktadır. Oysa ki “Kalkınma Planı”nda özel sektör- sivil toplum kuruluşları ve devletin bu yıllar boyunca imza attığı faaliyetlere durum analizleri eşliğinde yer verilmesinde fayda olacaktır.

Aynı zamanda planda “kültür”ün alanları çok daha genişletilerek müzik, dans, tiyatro, plastik sanatlar, sinema gibi alanlardaki durumlar da incelenmelidir. Bazı istatistiki bilgilerle de desteklenmesi gereken planda olay ve sonuç ilişkileri bu yollarla ilgilenenlere ulaştırılabilir. Prof. Dr. Özdemir Nutku’ya göre tiyatronun bireylerin kişisel gelişimlerdeki önemi yeteri kadar kavranamamıştır. Bu problemin ekonomik kalkınmanın kültürel kalkınma ile bir bütün olduğunun henüz yetkililer tarafından yeterince anlaşılmadığından kaynaklandığını savunmaktadır (Nutku, 1998, s. 20).

Bu aşamada 1992 Yıllık Kalkınma Planı önemli bir yer tutmaktadır. Planda kültür alanında yapılan faaliyetlere ayrıntılı bir şekilde yer verilmektedir. Kültür bölümü; durum analizleri, tedbirler, tanıtma ve halkla ilişkiler başlıkları altında incelenmektedir. Bu bölümlere bakıldığında devletin öncelik verdiği konular arasında halk ve çocuk kütüphanelerinin arttırılması, kitap okuma alışkanlığının elde edilmesi ve kütüphanelerin arttırılması konuları göze çarpmaktadır. UNESCO’nun 1992 yılını “Yunus Emre Yılı” olarak belirlemesinin bu senede önemli bir yeri vardır. Gerek önermeleri ve tedbirleri, gerek istatistik bilgileri açısından 1992 kalkınma planı işlevini yerine getirebilmektedir. Burada da şöyle bir açmaz yine karşımıza çıkmaktadır, 1992 yılında hazırlanmış en kapsamlı kültür programını takiben 1994 yılındaki planda kültürün konuları yine daraltılarak Pamukkale Koruma Projesi, Orta Asya Dil Birlikleri, kütüphanelerin diğer ülkelerle temasa geçmesi, son olarak da Antalya, Sivas, Kahramanmaraş ve Erzurum’da faaliyete geçen Devlet Tiyatroları’ndan başka hiçbir bilgi akışı sağlanmamaktadır. 1992 yılında yayınlanan ve 37 maddeden oluşan tedbirlerden hiçbirisi hakkında faaliyete geçilip geçilmediği, olumlu-olumsuz sonuçları ile ilgili ipucu verilmemektedir.

“No: 6 ‘ Çocuk kitaplarının yazılması ve yayınlanması için yazarlar ve yayınevleri teşvik edilecektir.’”

“No:12 ‘Milli Kütüphanede mevcut gazete koleksiyonu mikroform ortamına aktarılacaktır’ ”

Devlet, Kalkınma Planlarında yayınladığı kültür bölümünü, kendi isteği doğrultusunda yönlendirmektedir. Hükümetlerin ideolojileri doğrultusunda sürekli yeni anlamlar yüklenen kültür, giderek varlığını kaybetmektedir.

Devletin yayınlamış olduğu “kalkınma planı”nın ilk cümlesinde “Ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların bir bütünlük içinde ele alınması ihtiyacı sosyal değişme sürecinin hız kazanmasıyla artarak devam etmektedir” ifadeleri yer almaktadır.

Devletin çok kültürlülüğe verdiği önem, yapılan araştırmalar ve veri sonuçları bu planda yer almamaktadır. Yine “Devlet İstatistik Enstitüsü” tarafından yayınlanan Kültür İstatistiklerinin analiz edilmesi için önemli olabilecek bu kaynak yetersiz kalmaktadır. İkinci bölümde işlendiği gibi Kültür Bakanlığının çeşitli ülkelerde kurulma ve kurulmama hikayeleri bulunmaktadır. Bu ülkeler kendi ülkelerinin kültür yapılarını inceleyip en uygun programı uygulayarak bazı politikalar geliştirmişlerdir.

Devletin, kalkınma planlarını yayınlarak ekonomik, iktisadi ve kültürel alanlardaki gelişimi sergilemesi beklenmektedir. Bu bölümden anlaşıldığı üzere devletin kültür konusunu yapılması gereken fakat çok da önemli olmayan hatta göstermelik bir “iş” olarak algıladığı sonucuna varmak çok da yanlış olmayacaktır.

4.3.1 Devlet Kalkınma Planlarında Tiyatronun Yeri

Birinci Beş Yıl
(1963–1967)

“2. n- Devlet Opera ve Tiyatro çalışanlarının daha geniş çevrelere yararlı kılacak bölge tiyatroları kurulacak, sanat değeri ve toplum eğitimine faydaları tespit edilen özel tiyatrolara teşvik edilecektir”. (Güler, 1990, s.20).

Planlı dönemde tiyatrolarla ilgili ilk tedbirlerin bölge tiyatroları yapımı ve belirli özel tiyatrolara teşvik konuları ile açılması, son derece önemlidir. Bu iki konunun 1963 yılında devlet düzeyinde tartışılmaya başlanması önemli olmakla beraber iki konunun da hayata geçirilmesi uzun yıllar almıştır. Söz gelişi özel tiyatrolara teşvik yasasının çıkması için 1982 yılına kadar beklemek gerekecektir.

İkinci Beş Yıl
(1968–1972)

c- Sahne Sanatları ve Müzik

“Kamu ve özel sektör tiyatro çalışmalarında olumlu bir gelişme vardır. Devlet Tiyatrosu’nun yıllara göre gelişmesinde yerli eserler ağırlık kazanmaktadır. Devlet Tiyatrolarının seyircisi 1950-1960 arasında %400 artmıştır. Konser dinleyicilerinin sayısında da bir artış eğilimi vardır. Devlet Opera ve Balesinin faaliyetleri sınırlıdır.

.....Yaratılan bu olumlu ortam içinde tiyatro kolundan artan ihtiyacı karşılamak için özel tiyatrolar ortaya çıkmıştır. Ancak özel tiyatroların gelişmesi için yeterli destek sağlanamamaktadır. .... Bölge tiyatrolarının kurulması gecikmiştir. ....

Uygulanacak Politikalar

g-“ ... Merkezlerin dışındaki bölgeler halkının da yaralanmasını sağlamak için bölge tiyatroları kurulacak, söz konusu tiyatrolar çevre iller için düzenli programlar uygulayacaktır. Belediye tiyatrolarının ve özel tiyatroların daha etkin çalışmalarına ve kültür merkezlerinden uzak bulunan bölgelerde kurulup yaşayabilmelerine imkanlar hazırlayabilmek için rehberlik, teknik ve mali yardım, teşvik tedbirleri alınacaktır. (Güler, 1990, s.21).

İkinci Beş Yıllık Plan'da ortaya çıkan tablo ilk senede alınan kararların yerine getirilemediği yönündedir. Plan konunun derinlemesine incelenmesi ve yöntem belirlenmesi açılarından olumludur. Ayrıca ilk paragrafta tiyatro alanındaki somut gelişmelerin aktarılması da bir diğer yapıcı etkindir. Ancak beş yıllık bir sürede birinci beş yıllık kalkınma planlarında alınan kararlarla ilgi somut hiçbir gelişmenin olmaması düşündürücüdür.

Yeni Strateji ve Kalkınma Planı
Üçüncü Beş Yıl
(1973-1977)

Kültür

2- Kültür Araçları ve Kültür Faaliyetleri

“Devlet Tiyatroları, Dev. Op. ve Balesi Özel Tiyatrolar genellikle çabalarını büyük il merkezlerinde sürdürmektedirler. Plan döneminde kurulması öngörülen bölge tiyatroları faaliyete geçememiştir. Ancak Devlet Tiyatroları uzun süredir yaz aylarında düzenlediği faaliyetlerini 1971 yılından itibaren kış aylarında da sürdürmeye başlamıştır. Özel tiyatrolarda ise gerileme söz konusudur.

İlkeler ve Tedbirler

“Özellikle şehirlerde yoğunlaşmış olan tiyatroların geniş halk kitlelerine yaygınlaştırılması sağlanacak, kültürümüzdeki mahalli temaşa biçimleri incelenecek ve derlenecektir.” (Güler, 1990, s.22).

Üçüncü planda da özel ve bölge tiyatroları ile ilgili bir gelişme kaydedilemediği görülmektedir. İlk planla arasında on yıl bulunmasına rağmen ikinci planda olduğu gibi bu alanlarda çalışmaların yürütülmediği belirtilmektedir fakat bu konuların üzerinde durulamama nedenleri ifade edilmemiştir. Özel tiyatrolarla ilgili yapılan eleştiri de dikkat çekicidir. “Özel tiyatrolardaki gerileme” sonucuna hangi somut verilerle varıldığına dair bir açıklama bulunmamaktadır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
(1979-1983)

syf: 474

“Yerli yazarların tiyatro alanında ulusal kültüre katılımlarını özendirmek açısından 1971-1976 yılları arasında Devlet Tiyatrolarında sahneye koyulan oyunların %41,9'u telif ve %58,1'i çeviri niteliğindedir.

Syf: 475-

“Büyük kentlerde yoğunlaşan Devlet Tiyatroları hizmetlerinin yurt düzeyinde yayılmasını sağlayacak çalışmalar çok kısıtlı kalmıştır. Devlet Tiyatroları turneleri toplam oyunlara oranı %5,4'tür öte yandan turne dönemindeki izleyici sayısı, toplam izleyici sayısının %13,4'ünü oluşturmaktadır. Bu bulgular turne çalışmalarının çok yetersiz kaldığını göstermektedir.

Syf 476-

“Yerel yönetimlere bağlı tiyatrolarla özel tiyatrolar, hiçbir devlet desteği görmemelerine karşın daha başarılı yoğun bir tiyatro çalışmasını sürdürmüşlerdir. Devletin giderek sayıları azalan bu kuruluşları destekleyici girişimlerde bulunması gerekmektedir. (Güler, 1990, s.23).

Dördüncü beş yıllık planda da diğer planlarda değinilen konular gündeme getirilmektedir. Planlı döneme geçildiği zamandan itibaren aynı konuların planlanması ancak somut adımların atılmaması planının inandırıcılığını kaybetmesine neden olmaktadır. Bu planda özel tiyatrolarla ilgili dört sene önceki “gerileme” düşüncesinin tümüyle değişip, devlet tiyatrolarından daha faydalı kurumlar olduğu sonucu çıkmıştır. Bu planın içinde bulunduğu 1982 yılında özel tiyatrolara devlet tarafından destek sağlanmaya başlanmıştır.

Dördüncü planın içinde bulunduğu yıllarda Türkiye’de darbe gerçekleşmiş ve askeri yönetim egemen olmuştur. Planlardaki hedeflerden bir kısmı gerçekleşmiş olsa dahi kültür ve sanat hayatına birçok müdahale gerçekleştirilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
(1985-1989)

VI. Milli Kültür

586. “Kültür hayatımızda önemli yeri olan edebiyat, resim, tiyatro ve sinema sanat dallarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına ağırlık verilecektir.”³²

Beşinci beş yıllık kalkınma planında ilk kez edebiyat, resim, tiyatro ve sinema sanatlarının bir bütün olarak ele alındığı gözlenmektedir. Bu plana kadar oluşturulan bütün planlarda ayrı işlenen konuların hiç detaya inilmeden, bir genelleme yapılarak incelenmesi aslında o dönem için gerçekleştirilebilir ve sürdürülebilir projelerin teşviki konularında kuşku yaratmaktadır. Beşinci kalkınma planında ‘Kültür’ bölümünün ‘Milli Kültür’ olarak değiştirilmesi bir diğer önemli konudur.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı
VI. Kültür
(1990-1994)

1110. Milli kültüre katkı sağlayıcı niteliklere haiz, kaliteli tiyatro eserleri ve film senaryosu sayısının arttırılması için bir teşvik sistemi geliştirilecektir³³.

Altıncı kalkınma planında da ‘milli’ kültür konusu yeniden gündeme gelmekte ve tiyatro sinema ile bir bütün olarak algılanmaktadır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
Kültür
(1996-2000)

Kültür politikası, demokratikleşmeyi gerçekleştirmiş ve insanı daha özgür kılan bir toplum oluşturmayı hedef alacaktır.

Kalkınmanın, çağdaşlaşmanın ve dışa açılmanın esasını oluşturan milli kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması temel ilkedir.

Temel yaklaşım, kültürel zenginliği kalkınma hamlesinin asli unsuru saymanın yanında, uluslararası iletişim ve etkileşimin ivmesini de ülkemizin kültürel kalkınmasına katabilmek olacaktır.

Çağdaş yaklaşım doğrultusunda Milli Kültür faaliyetlerinin demokratik bir anlayış ve ulusal bütünlük ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedef alınacaktır.

Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına önem verilecektir.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın ulusal benliklerini koruyarak Türkiye ile bağlarının kuvvetlendirilmesi, başta Türk Cumhuriyetleriyle olmak üzere bütün ülkelerle sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi esas olacaktır.

³² <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>

³³ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>

Yurt dışındaki tarihi ve kültürel varlıklarımızın tesbiti, korunması ve tanıtılması için gerekli tedbirler alınacak. Kültür Bakanlığı yurtdışı teşkilatında yer alan Kültür Müşavirlikleri ve Ataşeliklerinin etkin şekilde çalışabilmelerine olanak sağlayacak Kültür Merkezleri açılarak Dışişleri Bakanlığı ile ortak değerlendirilecektir.

Yurtiçi ve yurtdışı tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları dışında özel girişimler, vakıflar ve derneklerin faaliyetleri desteklenecektir³⁴.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

864. 1999 yılında yerleşik tiyatro sayısı 29'a ulaşmıştır. Ancak yerleşik tiyatroların yurt çapında yaygınlaştırılması ve yerli eser sayısının artırılması yönündeki çabalar yetersiz kalmıştır. Diğer taraftan özel tiyatrolara devlet katkısı devam etmektedir³⁵.

Sekizinci beş yıllık kalkınma planında da tiyatro konusu dar bir alanla sınırlandırılmış ve özel tiyatrolara verilen desteğin önemine değinilmiştir. Önceki yıllarda hedeflenen amaçlarla ilgili bir yorum bulunmamaktadır

³⁴ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/>

³⁵ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf>

5. SONUÇ

Teze Türkiye’deki kültür politikalarının tiyatro sanatına yansımaları nedir sorusuyla yola çıkılmış ve bazı sonuçlara varılmıştır. Kurumsal anlamda tiyatro çalışmalarına, Cumhuriyet’in kurulma çalışmalarıyla eş zamanlı başlanmıştır. Darülbedayi’nin kurulmasıyla beraber, Türkiye’de Batılı anlamda tiyatro örgütlenmeleri oluşturulmuştur. Cumhuriyetin ‘muasır medeniyetlerin seviyesine çıkma’ amacı çerçevesinde kurulan kurumlar daha çok, ilk dönem Türk oyunlarında da görüldüğü gibi, gerek organizasyon yapıları gerek örgüt yapıları batıdan adapte edilmişti. 1949 yılında açılan Devlet Tiyatroları ile bu kurumların yayılmaları hedeflenmiştir. Kuruluş aşamasında örgütlenen yapının günümüzde çok az değişiklikle süregeldiğini gözlemlemekteyiz. . Devlet ve Şehir Tiyatroları’nın yönetim kadrolarında yer alan devlet temsilcileri, kurumun özerk bir yapıda sahip olmasının önünde bir engeldir. Devlet Tiyatroları hala 1949 yılında oluşturulan yasa ile yönetilmektedir. Sanatçı ve meslek birliklerinin genel isteği bu kurumların özerkleşebilmesidir. Sanatçı ve meslek birlikleri tarafından yapılan öneriler, yurtdışı modellerinde rastlanan, bir Özerk Sanat Konseyi kurulmasıdır. Ancak bu tasarıya, hükümetler olumlu yaklaşmamıştır.

Devlet ve Şehir Tiyatrolarının özerkleşmesi ve sanatın ademi merkezileşmesi, ülkemizde mutlaka uygulanması gereken iki konudur. Bu yapıların, uzun vadeli planlar yapılarak ve kurumlarda çalışan sanatçıların görüşlerine yer verilerek dönüştürülmesi gerekmektedir. Özerk Sanatçılar Derneği’nin sunduğu ideal bir modeldir. Ancak yurtdışı kaynakları esas alınarak oluşturulan bu önerilerde kültür ve sanata Avrupa’da ve Türkiye’de ayrılan bütçelerin arasındaki farklar göz önünde bulundurulmadan yapılmaktadır. Örneğin Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı’na ayrılan bütçe binde üçle sınırlı kalırken, Fransa’da bu rakam yüzde bir oranındadır.

Kültür politikaları özellikle Avrupa’da bireysel demokrasi, şeffaflık ve kültürel katılım ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu yaklaşımın sonucu, devletlerin sanata müdahale ve kısıtlama yerine uygun ortamı hukuki anlamda sağlamadıkları, güvenli ve gelişmeye müsait bir alt yapı için olanak sundukları gözlemlenmiştir. Avrupa’nın kültür ve sanatla olan ilişkisi günümüzde uygulanan modellerin altyapılarını sağlayabilmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluş dönemi için gerekli olabilecek, ancak günümüz sanatı için geçerliliğini yitirmiş bir modeli hala kullanıyor olmasının nedenlerinin başında Türkiye'nin devletçi bir anlayışla konuya eğilmesinde yatmaktadır. Özerkleşme sağlandığı taktirde, kurumların üzerinde bir güç olmaktan uzaklaşacak olan devlet, yasama organı kanalıyla gerekli hukuki düzenlemeleri yapmalıdır. Fikri haklar, sanatçıların çalışma güvenliği, eserlerin uluslar arası dolaşımına olanak sağlama gibi konularda olanakları hazırlamalıdır ve ayrıca uygulayıcı bakanlığın bu sistemin işleminde garantör görevi üstlenmesinin altyapısını oluşturmalıdır.

Devletin uygulayacağı ideal modelde, ödeneklerin belirli oranlarda arttırılması ancak kurumlar kar ettiği durumlarda alınan ödeneğin bir kısmını geri ödemesi esasına dayanmalıdır. Böylece oluşacak havuzda ödeneklerin süreklilik kazanması ve daha önceden devlet desteği almayan özellikle özel tiyatroların yararlanması sağlanabilir. Yerel yönetimlere de bu konuda büyük ödevler düşmektedir. Öncelikle yer konusunda büyük problemler yaşayan özel tiyatrolara belediyelerin sağlayacağı mekanlar problemlerin azalmasına yol açabilir. Yerel yönetimlerin, yönetim ve ademi merkeziyet esaslarını temel alarak kendilerini yeniden inşa etmeleriyle demokratik ve katılımcı bir sisteme geçilebileceği gözlemlenmektedir. Bu değişim yaratılırken sanat kurumlarını da kapsayacak bir yapılanmaya gidilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

İncelenilen tiyatroların örgütlenme yapılarında daha katılımcı bir model seçilmesi sağlanmalıdır. Yönetim anlayışında izleyicileri de içeren modellere gidilmesi yararlı olacaktır. İzleyici yaratma ve var olan izleyicilere ulaşma konularında yapıcı politikalar geliştirilmelidir. İngiltere bölümünde incelenilen, Art Council'da uygulanan raportörlük sistemi seyirciyi de yönetimin içine alarak oluşturulmuş başarılı bir örnektir. Seyirciyle bütünleşmiş kurumlarda ilerlemenin sağlanması çok daha kolay olacaktır.

Şehir ve devlet tiyatrolarının merkez şehirlerde bulunan mekanlarının işletmesini yeniden ele alması gerekmektedir. Bu mekanlar genellikle izleyicilere sadece oyun gösterim saatlerinde açıktır. Seyirciyle diyaloga girmeyen mekanların izleyiciler tarafından tümüyle sahiplenilmesi beklenemez. Basit formüllerle bu durum tersine çevrilebilir. Örneğin Atatürk Kültür Merkezi'nde (AKM) denenebilecek bir öneriyle bu durum hayata geçirilebilir. Abonman seyircilerden seçilecek bir grupta AKM'nin sahne arkası gezdirilebilir ve sanatçılarla tanışma sağlanabilir ayrıca müzelerde uygulanan 24 saat açık müze kavramına yakın, Tiyatro Gününde tüm izleyenlere açık tiyatrolarla izleyenlerle bütünleşme sağlanabilir. Devletin proje

bazlı destek esasından sadece oyun sahnelemeyi algılamaması gerekmektedir. Yukarıda sözü geçen tarzda yönelimlerin geliştirilmesiyle daha bütünleştirici bir yapı kurulabilir.

KAYNAKLAR

- And M., (2004), Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul
- And M., (1994), Türk Tiyatro Tarihi, *Meşrutiyet Tiyatrosu*, 87-119, İletişim Yayınları, İstanbul Yayınları, İstanbul
- Anıl Ç., (1996), Kültür ve Politika, Gündoğan Yayınları, Ankara
- Barthes R., (1993), Göstergeler İmparatorluğu, Yapı Kredi Yayınları
- Birinci Ankara Tiyatro Şenliği Paneller Dizisi, Devlet Tiyatrolarında Nitelik Sorunları, 1989
- Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Tiyatrosu, (1998), Panel 26-28 Ekim 1998
- Cumhuriyet Arşivi, (Ek 2, Ek 4, Ek 5, Ek 6)
- Çubukçu A., (1994), Kültür ve Politika, Evrensel Basım, İstanbul
- Erten Y., (2000), Devletin Tiyatrosu Olmaz! (mı?), Boyut Yayınları, İstanbul
- Freakley V. ve Sutton R., (2000), To Bussiness in the Performing Arts, The Bath Press, London
- Fuat M., (2003), Tiyatro Tarihi, MSM Yayınları, İstanbul
- Güler M., (1990), TBMM ve Siyasi Parti Belgelerinde Tiyatro, Cilt 1, Devlet Tiyatroları Yayınları, Ankara
- Güler M., (1990), TBMM ve Siyasi Parti Belgelerinde Tiyatro, Cilt 2, Devlet Tiyatroları Yayınları, Ankara
- Gürün D. (2000), Tiyatro Yazıları, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul
- Heilburn J. ve Gray M. C., (2001) The Economics of Art and Culture, Cambridge University Press, USA
- İkinci Sanatçılar Kurultayı, 1-2 Nisan 1996, Küre Basım, İstanbul
- Konur T. (2001), Devlet-Tiyatro İlişkisi, Dost Kitabevi, Ankara
- Looseley L. D., (1995), The Politics of Fun- Cultural Policy and Debate in Contemporary France, Berg Publishers, Oxford / Washington D.C
- Milliyet Sanat Dergisi 19/1, Mart 1981
- Nutku Ö., (1998), Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Tiyatrosu, Panel 26-28 Ekim 1998
- Ofluoğlu M. (1995), Dünya Bir Sahnedir, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul
- SAY Ö., (1998), Milli Devlet Kültürü, Kaknüs Yayınları, İstanbul

- SAV Ö.A., Tiyatro Üzerine Yazılar, Devlet Tiyatroları İç Eğitim Dizisi,
 Sanatta Özerk Yapılanma ve Yaratma Özgürlüğü, Sanatçılar Kurultayı 27-28 Mart 1995,
 Şahin H., (1998), Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
 Tiyatro'nun Seyir Defteri-1, İzmit Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu, Yılmaz Ofset
 Tiyatro... Tiyatro, Sayı 5, Haziran 1991
 Tiyatro... Tiyatro, Sayı 24; 34-36 Kurdoğlu K. (1993)
 Toprak M., (1999), Kültür Bakanlığı'nın Kültür Politikaları ve Uygulamaları, Ankara.
 (Yüksek Lisans tezi, yayınlanmamış.)
 Topuz H.,(1998), Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları, Adam Yayınları, İstanbul
 Wyszomirski J. M., Watanabe M.(1999), Comparing Cultural Policy- A Study of Japan &
 The United States, Alta Mira Press, London, Walnut Creek, New Delhi
 Yeşilkaya G. N.,(1999), Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İletişim Yayınları, İstanbul

İnternet kaynakları

<http://www.anadolukultur.org/amac.asp>

<http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF10CC3F7A155F5A36>

<http://www.devtiyatro.gov.tr/web/tarihce.htm>

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/937.html>

<http://www.kultur.gov.tr/teftis/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF03077CA1048A1834555D02D61282AD49>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/>

<http://kvmgm.kultur.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF20F60137B44E34F5EBC EBCC3A6966F99>

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://www.evrensel.net/05/05/04/kultur.html>

<http://www.halkevleri.org.tr>

http://www.policiesforculture.org/administration/upload/Wood_decentralisation_cult_pol_UK.pdf The decentralization of cultural policy in the United Kingdom: An Evolving Paradox, Wood P., s.4-5

<http://www.tiyatrodergisi.com.tr/public/?nid=2725>

<http://www.tiyatrodergisi.com.tr/Public/default.aspx?nid=1746>

<http://www.wwcd.org/policy/policy.html#ROOTS>

www.unesco.org/culture

http://www.performingarts.jp/E/overview_pre/0502/overview_pre0502e.pdf

<http://www.anadolukultur.org/amac.asp>

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html>

<http://www.tbmm.gov.tr/Anayasa.htm>

<http://www.britishcouncil.org/ukraine-arts-management-cultural-strategy> (Matarasso ve Landry, 1999, s.15-16)

<http://kvmgm.kultur.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF20F60137B44E34F5EBCEBCC3A6966F99>

<http://www.wwcd.org/policy/US/USHistory.html>-Arlene Goldbard ve Don Adams (1985), Cultural Policy in U.S History,

EKLER

Ek 1³⁶

11/08/2006 tarihinde kaldırılan “Özel Tiyatrolara Destek Yasası”

Resmi Gazete Tarihi: 18.07.1995 Resmi Gazete Sayısı: 22347

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

Madde 1- Bu yönetmeliğin amacı, ulusal kültür ve çağdaş anlayışa uygun etkinlikleriyle kültür ve sanatımıza hizmette bulunan ve gelişmekte olan özel tiyatroların projelerine destek vererek tiyatro sanatının yaygınlaşıp sevilmesini sağlamak, yerli oyun yazarlarını teşvik etmek, oynanan oyunların kalitesini yükseltmek ve bu yolla da Türk tiyatrosunun gelişmesini ve tanıtılmasını desteklemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu yönetmelik; yurtiçinde ve yurtdışında faaliyet gösteren profesyonel özel tiyatrolara, amatör tiyatrolara, çocuk tiyatrolarına, gençlik tiyatrolarına, eğitim tiyatrolarına, özürllülerin tiyatrolarına ve geleneksel tiyatroya yapılacak devlet desteğinin usul ve esaslarını kapsar.

Dayanak

Madde 3- “Bu yönetmelik 24.01.1989 tarih ve 354 sayılı Kültür Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin 9’uncu maddesi hükmüne göre hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4- Bu yönetmelikte geçen:

“Bakanlık”, Kültür Bakanlığını,

“Tiyatro”, Bakanlıktan destek talep eden veya destek alan profesyonel özel tiyatroları, amatör, çocuk, gençlik, eğitim, özürllülerin tiyatroları ile geleneksel tiyatroyu,

“Kurul”, Değerlendirme Kurulu’nu, ifade eder.

İKİNCİ KISIM

Yapılacak Destek, Başvuru, Başvuru Belgeleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Yapılacak Destek

Destek

Madde 5- Bakanlık tiyatrolara bu yönetmelikte belirtilen esaslara göre prodüksiyonların, Bakanlıkça hazırlanmış basılı forma göre detaylandırılmış projelerine ve bu yönetmelik uyarınca eklenmiş belgelerine göre mali destekte bulunur. Yapılacak destekler her yıl

³⁶ <http://www.kultur.gov.tr/teftis/BelgeGoster.aspx>’den alınmıştır

Bakanlık bütçesine konulan ödenekten karşılanır.

Tiyatrolara para desteği ile birlikte;

a) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünün tiyatro sahneleriyle Anadolu’da açılacak diğer sahneleri en az üç ay önceden haber verilmesi, Devlet Tiyatrolarının programının aksamaması, ışık ve personel giderleri karşılanması kaydıyla sezon içinde en fazla iki hafta, sezon dışında dönüşümlü olarak en fazla bir ay süreyle Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünün teklifi, Bakanın Onayı ile bir protokol yapılarak desteğe hak kazanan tiyatrolara tahsis edilebilir.

b) Devlet Tiyatrolarında, görevli, rejisör, aktör, aktris ve dekoratörlere desteğe hak kazanan tiyatrolarda çalışmaları için mevzuat hükümleri dahilinde Genel Müdürlükçe izin verilebilir.

c) Özel tiyatrolara tahsis edilen Bakanlık Kültür Merkezleri bünyesindeki tiyatro salonları, İstanbul Küçük Sahne ile temin edilecek diğer benzeri tiyatro salonlarının tahsisi için Bakanlık Kültür Merkezleri Dairesi Başkanlığı’na başvuruda bulunan tiyatrolara adı geçen dairece belirlenen prensipler (yönerge) ve süreler için bir protokolle (salon giderlerini karşılamaları kaydıyla) tahsis edilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Başvuru, Başvuru Belgeleri

Başvuru

Madde 6- Destek talep eden tiyatrolar, bu yönetmeliğin 7’nci maddesinde yazılı belgeleri ayrı ayrı hazırlayıp bir dosya halinde dilekçelerine ekleyerek her yıl 15 Ağustos mesai saati bitimine kadar bizzat veya posta ile Bakanlık Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne başvurular, postadaki gecikmeler göz önüne alınmaz.

Bakanlıkça bütçe olanakları çerçevesinde ek ödenek temin edildiği yıllarda, kurulun toplanacağı tarihten 15 gün öncesine kadar yeniden başvurular kabul edilir.

Başvuru Belgeleri

Madde 7- Başvuru için gerekli belgeler şunlardır:

a) Tiyatroların ticari unvanı ve ticaret sicil numarası (etkinliğini sürdürdüğüne dair Ticaret Odasından alınan yeni belge), adi ortaklık ise ortaklık mukavelesinin tasdikli örneği,

b) Tiyatronun temsil vereceği binanın mülkiyet durumu,

c) Tiyatronun devamlı olarak yazışma için açık adresi ve telefon numarası,

d) Destek istediği yıldan önceki son sanat sezonunda oynadığı oyunun;

1- Adı

2- Yazarı

3- Yönetmeni

4- Hangi tarihler arasında oynandığı, yerleri ve oyun sayısı

5- İzleyici sayısı

6- Basın değerlendirmeleri

e) Destek için başvuru sanat sezonunda oynanacak oyunlarla ilgili olarak Bakanlıkça hazırlanan bilgi formunda belirtilen soruların yanıtlanması, çocuk oyunları için oyunun metni,

- f) Yerleşik tiyatro salonu olmayan ve turne tiyatrosu olarak çalışmak isteyen tiyatroların en az 25 oyun turne anlaşması yapmış olması, bunlara ait sözleşme, kiralama belgelerinin örnekleri,
- g) Oyun yazarları tarafından verilen ön izin belgesi,
- h) Sanatçılarla yapılan sözleşmeler,
- İ) Yönetmeni, müzik yönetmeni, bestecisi, koreografi, sahne tasarımcısı, kostüm tasarımcısı ile yapılan sözleşmeler,
- i) Yurt genelinde yapılacak turneler,
- j) Ücret ödeme bordrolarının tasdikli örnekleri,
- k) Çalışanlar için ödenmiş sigorta primlerine ait makbuzların tasdikli örnekleri,
- İ) Vergi borçlarının ödendiğini veya tecil edildiğini kanıtlayan belge örnekleri,
- m) Bir yıl önceki sanat sezonunun yıllık vergi bildiriminde yer alan giderlerin miktarı,
- n) Bilanço veya işletme hılasası,
- o) Kar veya zarar cetveli.

Muaf tutulma

Madde 8- Yönetmeliğin 7'nci maddesinin a,h,ı,k,l,m,n,o,p bentleri amatör, gençlik, eğitim, özürüleri tiyatroları ile geleneksel tiyatro için geçerli değildir.

Yararlanma

Madde 9- Devlet desteğinden yararlanma "Proje" esasına göre yapılacaktır. Ödenek desteği almak isteyen topluluklarca tasarlanan yeni projenin gerçekçi bir maliyetle hazırlanmış olması gerekmektedir. Yönetmeliğin amaç maddesine uygunluğu belirtilerek hazırlanacak projede yönetmelikte belirlenen koşullara göre bütün yapım giderleri belgelendirilerek hazırlanacak dosya ile birlikte sunulacaktır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Değerlendirme Kıstasları, Değerlendirme Kurulu, Bakan Onayı

BİRİNCİ BÖLÜM

Değerlendirme Kıstasları

Kıstaslar

Madde 10- Özel Tiyatrolara yapılacak desteklerde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

- a) Her oyunun bir prodüksiyon niteliğinde projelendirilmiş olması,
- b) Tiyatro sanatını bir yerden alıp başka yere götürecek çağdaş, evrensel boyutlara ulaştıracak yeni eğilimleri özendirecek, klasikleri değerlendirecek, Türk ve dünya kültürüne katkıda bulunacak yapımlar gerçekleştirmek,
- c) Türk oyun yazarına ait eserlere öncelik vermek ve bir yıl içinde en az bir yerli oyun

oynamak,

d) Geçmiş yıllarda eser sahiplerinin telif hakları ve sanatçılar ile diğer çalışanların özlük ve mali haklarıyla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmiş olmak,

e) Yurtiçi turneler düzenleyerek tiyatroyu yurda yaymak,

f) Yeni oyunlar yazdırarak tiyatro edebiyatımızın zenginleşmesine hizmet etmek, bir yıl içinde mümkün olduğu kadar fazla oyun oynamak,

g) Sanat seviyesi yüksek oyunlar oynamak; oyunlarını sanat seviyesi yüksek ve tiyatro sanatına uygun şekilde oynamak,

h) İstikrarlı ve sürekli bir tiyatro geleneği yaşatmak,

ı) Mümkün olan çok nisbette perde açmış olmak,

j) Türk tiyatrosunun gelişmesi açısından, tiyatro binası ve benzeri yatırımlar ile eğitim, yayın vb. alanlarda etkinlik göstermek,

k) Yardım almışsa aldığı yardımları yerinde ve projeye uygun olarak kullanmış olmak.

Kurul, değerlendirme sırasında gerek görürse çocuk oyunları için Assitej (Uluslararası Amatör Tiyatrolar Birliği), geleneksel tiyatro için de Unima (Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği) gibi kuruluşlardan görüş alır ve anılan kuruluşlar tarafında incelenip, hazırlanacak rapor doğrultusunda bir değerlendirmede bulunur.

İKİNCİ BÖLÜM

Değerlendirme Kurulu, Bakan Onayı

Değerlendirme Kurulu

Madde 11- Bakanlıkça destek konusundaki başvuruları değerlendirmek, desteklenecek tiyatroları belirlemek ve destek miktarını saptamak için “Değerlendirme Kurulu” oluşturulur.

Kurul, Bakanlık Müsteşarının başkanlığında 7 kişiden oluşur:

- a)** Bakanlık Müsteşarı,
- b)** İlgili Müsteşar Yardımcısı,
- c)** Devlet Tiyatroları Genel Müdürü,
- d)** Güzel Sanatlar Genel Müdürü,
- e)** Kültür ve sanat alanında tanınmış kişiler arasından Makam onayı ile belirlenecek üç kişi.

Süresi

Madde 12- Yönetmeliğin 11’inci maddesinde belirtilen kişilerden oluşan kurul Bakanlık Onayı ile görevine başlar. Kurul görevden alma veya ayrılma gibi sebepler olmaz ise en az bir yıl görev yapar. Bir yıl görevlendirilen üye, diğer yıllarda da görevlendirilebilir.

Kurul Kararları

Madde 13- (değişik:01/06/2001-24419) Kurul her yılın Eylül ayı sonuna kadar Bakanlıkça saptanan tarihte ve yerde toplanır. Çalışma esasını belirler, toplantılara 11’inci maddenin (a, b, c, d) bentlerinde sayılan kamu görevlilerinin çoğunluğunun katılmaları zorunludur. Toplantılar üye sayısının salt çoğunluğu ile yapılır. Kurulun sekreteryaya hizmetleri Güzel

Sanatlar Genel Müdürlüğünce yürütülür.

Kurul, ödeneğin tamamını veya bir kısmını tiyatro salonu olabilecek nitelikteki mekanları kiralama ve bu mekanların onarımı, donanımı amacıyla kullanma kararı alabilir.

Kararlar toplantıda bulunanların salt çoğunluğu ile ve açık oyla alınır. Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu taraf çoğunluk sayılır. Alınan kararlar gerekçeli olarak tutanağa geçirilir ve kurul üyelerince imzalanır.

Her sanat sezonu Eylül-Haziran aylarını kapsar. Gerekli hallerde sanat sezonunun ikinci bölümünde (Ocak-Haziran ayları arası) tiyatrolara ek yardım yapılabilir. Bakanlık bu durumda kurulu toplantıya çağırır ve sağlanan ek ödenek yönetmeliğin ilgili maddelerinde belirtilen esaslar çerçevesinde dağıtılır.

Kurul, değerlendirmesini sanat sezonu başında yapılan yardımları dikkate almak suretiyle yapar.

Değerlendirme Kurulu'na uygun görüldüğü takdirde, Türk yazarlarından Türk dili ile eser oynayan, yurtdışındaki yabancı tiyatrolara da yardım yapılabilir.

Bakan Onayı

Madde 14- Kurulca alınan destek kararı Bakanın onayından sonra uygulanır. Destek isteğinde bulunan tiyatroların desteklenip desteklenemeyeceği onay tarihini izleyen 15 gün içinde bir yazı ile bildirilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Denetim, Masrafların Belgelendirilmesi

BİRİNCİ BÖLÜM

Denetim

Madde 15- Yurt içinde faaliyet gösteren tiyatrolara Devletçe yapılan desteğin yerinde ve amaçlarına uygun kullanıldığı o İldeki Kültür Müdürlüklerinden bir temsilci, Kurul üyeleri veya görevlendireceği kişilerce izlenir ve denetlenir. Yurt dışında faaliyet gösteren ve Bakanlıkça projeleri desteklenen tiyatrolar da Büyükelçiliklerce görevlendirilecek yetkililerce izlenir ve denetlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Masrafların Belgelendirilmesi

Belgelendirme

Madde 16- Destek alan tiyatrolar, paranın kullanım alanlarını belirterek yaptıkları giderleri belgeleri ile birlikte en geç yardım aldıkları yılı izleyen yılın Temmuz ayı sonuna kadar Bakanlığa göndermek zorundadır.

Gider belgeleri (Vergi Usul Kanunu'ndaki fatura ve fatura yerine geçen vesikalarla ilgili maddelere uygun olarak düzenlenen belgeler) Kültür Bakanlığı'nın görevlendireceği konu ile ilgili ki eleman ile Bakanlık Merkez Saymanlık Müdürlüğü'nce görevlendirilecek bir elemanın katılımıyla oluşturulacak üç kişilik komisyonca incelenerek, rapora bağlanır.

Oyunun sahneye konulmasından sonra en az 25 kez oynanması zorunludur. Aksi takdirde

destek alan topluluk Bakanlığa karşı yükümlülüklerini yerine getirmemiş sayılır ve gerekli yasal işlem yapılır.

Proje gerçekleştirilmediği takdirde, yapılan yardımlar yasal faizi ile birlikte geri alınır. Geçerli mazereti olmadan bu duruma düşen, gider belgelerini (yapım giderlerini) göndermeyen veya bu belgelere ait raporu olumsuz sonuçlanan tiyatrolar iki yıl geçmedikçe devlet desteğinden yararlanmaz.

BEŞİNCİ KISIM

Diğer Hükümler, Yürürlük, Yürütme

BİRİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Ödeme Usulü

Madde 17- Desteklenmesi uygun görülen projenin, uygulanmasına başlanırken verilecek ödeneğin tümü tiyatroya peşin olarak ödenir. Bu ödeme sırasında toplulukla Bakanlık arasında gerekli anlaşma imzalanır.

Madde 18- Bir mali yıl içinde aynı tiyatronun birden fazla projesine parasal destek yapılabilir.

Destek Miktarı

Madde 19- Bir tiyatroya yapılacak destek miktarı, 7'nci madde uyarınca belgelenen giderler ile o tiyatronun daha önceki yıllarda aldığı yardım tutarları ve 10'uncu maddedeki değerlendirme kıstasları dikkate alınarak kurulca saptanır. En az 5 İl'e turne düzenleyen ve turnelerinde yerli oyun oynayan özel tiyatrolara daha fazla destek yapılır.

Bakanlıkça tiyatrolara yapılacak destekler ödeneklerin serbest bırakma tarihleri dikkate alınarak taksitler halinde ödenebilir.

Madde 20- İptal edilen destekler Genel Hükümlere göre tahsil edilir.

Yolluk ve Gündelik

Madde 21- Kurul üyelerinin yolluk ve gündelikleri, Harcırah Kanunu hükümleri çerçevesinde ödenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Son Hükümler

Yürürlükten Kaldırma

Madde 22- 15 Şubat 1985 gün ve 18667 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Kültür ve Turizm Bakanlığı Özel Tiyatrolara Yapılacak Yardımlara Ait Yönetmelik" ile 26 Mart 1986 gün ve 19059 sayılı, 19 Ağustos 1987 gün ve 19549 sayılı, 4 Ekim 1988 gün ve 19949 sayılı, 26 Ekim 1989 gün ve 20324 sayılı, 25 Aralık 1990 gün ve 20736 sayılı, 8 Kasım 1991 gün ve 21045 sayılı Özel Tiyatrolara Yapılacak Yardımlara Ait Yönetmeliklerin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelikler yürürlükten kaldırılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yürürlük ve Yürütme

Yürürlük

Madde 23- Maliye Bakanlığı ve Sayıştay'ın görüşü alınarak hazırlanan bu yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 24- Bu yönetmelik hükümlerini Kültür Bakanı yürütür.

Ek 2

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Kararlar Müdürlüğü

Karar sayısı

3

II787

KARAR

Amerika'da (Pres Rytarı an) ermeni kilisesi din adamlarından "Charles A. Vertanes" tarafından yazılan İngilizce "Kadınlar Milletlerarası 26 ncı sergisinde Ermeni tiyatro ve oyun-ları" adlı broşürün yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerinin toplattırılması; İçişleri Bakanlığının II/7/1950 tarihli ve 12531-52/36548 sayılı yazısı üzerine, 5680 sayılı ka-nunun 31 inci maddesine göre, Bakanlar kurulunca 4 / 9 / 1950 ta-rihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Sağcı

030 18 01 02 183 40 4

Başbakan A. N. M. N. N.	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı S. D. D.	Devlet Bakanı T. D. D.	Adalet Bakanı M. D. D.
Milli Savunma Bakanı Refik S. S.	İçişleri Bakanı H. M. N.	Dışişleri Bakanı F. Köprülü	Maliye Bakanı M. D. D.
Milli Eğitim Bakanı V. D. D.	Bayındırlık Bakanı F. Beles	Eko. ve Ticaret Bakanı H. D. D.	Sa. ve So. Y. Bakanı M. D. D.
G. ve Tekel Bakanı M. D. D.	Tarım Bakanı W. D. D.	Ulaştırma Bakanı T. D. D.	Çalışma Bakanı H. D. D.
		İşletmeler Bakanı M. D. D.	

Ek 3³⁷

Özerk Sanat Konseyi'nin Türkiye Sanat Kurumu Yasa Tasarısı Önerisi.

Gerekçe

Türkiye Sanat Kurumu Yasa Tasarısı, T.C. Anayasası'nın 64. maddesinde dile getirilen sanat ortamının oluşturulması ve sanat alanları ile kamu yönetimi alanı arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi; ifade özgürlüğünün önündeki engellerin ortadan kaldırılarak, yerel, ulusal ve evrensel kültür-sanat değerlerimizin ve sanatsal üretimin desteklenmesi, tanıtılması ve yaygınlaştırılması için gerekli hizmetleri görmek üzere, tüzel kişiliğe ve idari-mali özerkliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tabi "TÜRKİYE SANAT KURUMU"nun kurulmasını öngörmektedir.

Yasa tasarısı, sanatın özgür gelişiminin sağlanması ihtiyacına dayanmaktadır. Bu ihtiyaçtan yola çıkılarak, Avrupa ülkelerinin çoğunluğunda varolan ve sanatı siyasetin vesayetinden kurtarmak amacı ile kurulmuş özerk Sanat Konseyleri (Art Council'lar) benzeri bir kuruluşun oluşturulması düşünülmüştür. Böyle bir kurumun kurulması, ülkemiz gerçekleri göz önüne alındığında öncelikli bir ihtiyaçtır. "Türkiye Sanat Kurumu, "Sanatın ve sanatçının özgür gelişimi için imkanlar yaratırken, sanatın üretim, dağıtım ve yaşam süreçlerine ilişkin destekler sağlayacaktır. Sosyal devlet olgusunun bir gereği olan bu görevi devletin bizzat yapmak yerine, sanatçıların yönetime aktif katıldıkları özerk bir kuruma bırakması, çağdaş yönetim anlayışının sonucudur.

Ülkemizde kültür-sanat alanına ayrılan kamu kaynakları çok sınırlı kalmakta, üretilen hizmetlerin yurdun tüm köşelerine eşit olarak dağılması mümkün olmamaktadır. Sorunun çözümü, devlet, yerel yönetim ve özel sektör kaynaklarının bu hedef doğrultusunda kullanılmasında ve saydamlık ilkesine uyulmasında yatmaktadır. Kamunun kaynaklarının yanı sıra, sivil toplumun sanat aklına vereceği desteğin kurallarını düzenlemekle görevli bir kurulun salt devlet memurlarından oluşması yeterli olmayacaktır. Sanat ortamının tüm katmanlarının yönetiminde yer alacağı bir özerk kurumun oluşması bu nedenle gereklidir.

Bu tasarının yasalaşması ile, sanat alanlarının geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin hizmetler "Türkiye Sanat Kurumu"na bırakılmaktadır. "Kültür" alanının genel sorunları, doğal ve kültürel miras ile Milli Kütüphane ve arşiv hizmetleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yetkisinde kalacaktır. Sanat alanlarına ilişkin konularda "Türkiye Sanat Kurumu" görevli ve yetkili olacaktır.

"Türkiye Sanat Kurumu", Sayıştay denetimine tabi olacak, personelinin özlük ve mali haklarının belirlenmesinde, yasa ile oluşturulmuş diğer özerk kurum ve kurullarda görev alanların hakları esas alınacaktır.

³⁷ <http://www.evrensel.net/05/05/04/kultur.html> den alınmıştır

TÜRKİYE SANAT KURUMU

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

Amaç

Madde 1 – Bu kanunun amacı :

Sanatçıların ve sanatsal çalışmaların desteklenmesi, sanat yapıtlarının değerlendirilmesi, korunması ve tanıtımı ile ülkemizde sanat kültürünün yaygınlaştırılmasını sağlamak; sanat alanlarımızın uluslararası ilişkilerini geliştirmek ve sanatsal özgürlüğü güvence altına almakla görevli özerk bir kurum oluşturmaktır.

Kapsam

Madde 2 – Bu kanun, sanatın ve sanatçının desteklenmesi, sanatların korunması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve tanıtılmasına ilişkin hizmetler ile düşünce ve ifade özgürlüğünün sağlanması ve sanatçı haklarının korunmasına

İlişkin görevleri ve bu görevleri yapacak kuruluş ve organların oluşmasını, bu organların görev, yetki ve sorumluluklarını ve bu kuruluşun çalışmaları için gerekli kaynakları kapsar.

Görevler

Madde 3- Yukarıda amaç ve kapsamı belirlenen “Türkiye Sanat Kurumu”nun görevleri şunlardır :

- a) Sanatsal konularda kuramsal ve uygulamalı araştırmalar yapmak, yaptırmak, yapmayı özendirmek, gerektiğinde yayın yapmak,
- b) Yasada belirtilen sanat dallarının gelişimi için gerekli olan bina, donanım, araç,gereç, malzemelerin sağlanması ve sanatsal çalışmalar için gerekli her türlü altyapının oluşturulması için Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği yapmak,
- c) Sanat etkinliklerini ve sanat yapıtları üretimini desteklemek, yarışma, ödüllendirme ve benzeri yollarla nitelikli sanat eserlerini ve sanatçıları teşvik etmek,
- d) Sanatçıların ifade özgürlüğünü sağlamak için hükümete danışmanlık yapmak, ifade özgürlüğü kısıtlamalarına ilişkin bir izleme ve arşiv hizmeti vermek,
- e) Sanatçı haklarının korunması için meslek birlikleri ile işbirliği yapmak,
- f) Kamu kuruluşlarının sanat çalışmalarını destekleyen projeler gerçekleştirmesi için öneriler geliştirmek, sanata ilişkin yatırımlarında hükümete danışmanlık yapmak,
- g) Yerel yönetimlerin sanatsal çalışmalarını desteklemek ve danışmanlık yapmak, Sanat Kurulları aracılığı ile yerel sanat kurumlarının yöneticilerinin belirlenmesi sürecine katılmak, yerel yönetimlerin gerçekleştireceği kültür-sanat etkinlikleri ile kamusal alanlarda yaptırılacak sanat yapıtları ve anıtları konusunda danışmanlık ve hakemlik yapmak, yerel yönetimlerin kültürel etkinliklerini izlemek, aralarında kaynakların ve insan gücünün daha rasyonel biçimde kullanılması için eşgüdüm sağlamak,
- h) Özel kuruluşların sanata yatırım yapmalarını ve sanat etkinliklerini desteklemelerini özendiren mevzuatın uygulanması konusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı’na danışmanlık yapmak, hakem kurulları oluşturmak,
- i) Sanatçının çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda gerekli düzenlemeleri ilgili Bakanlıklara önermek ve uygulamanın takibini yapmak,

- j) Sanat yapıtlarımızın yabancı dillerde ve yurt dışında yayınlanması ve icrası için destek sağlamak, sanatçılarımızı yurt dışında tanıtmak için yayınlar yapmak,
- k) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olacağı kültürel işbirliği anlaşmalarının hazırlanması ve uygulanmasında Dışişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na danışmanlık yapmak, Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun kültür ve sanatımızın tanıtımına ilişkin çalışmalarında seçici kurulları oluşturmak,
- l) Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları çerçevesinde, sanatın üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerine ilişkin gereken yasal düzenlemeleri hazırlayarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunmak,
- m) Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı sanat kurumlarının özertleştirilmesi ve yeni özert kurumların oluşturulması sürecinde Bakanlığa danışmanlık yapmak,
- n) Sanat eğitimi veren yüksek öğretim kurumları ile işbirliği yapmak, ortak projeler gerçekleştirmek, ilk ve orta öğretimde sanat eğitimi konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'na danışmanlık yapmak,
- o) Yukarda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi ve görevlerin yerine getirilebilmesi ile ilgili her türlü çalışmayı yapmak; bunların yaşama geçirilebilmesi için gerekli olan tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak.

Tanımlar

Madde 4 – Sanatçı : Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda sıralanan sanat dallarında ürün veren ya da icra eden yaratıcı ve yorumcular.
Sanat yapıtı : Sanatçıların imzasını taşıyan özgün çalışma.

Sanat meslek dalları altı alanda toplanmıştır.

1. Yazın (Edebiyat)
2. Sahne Sanatları (Tiyatro, Opera, Bale, Dans)
3. Müzik
4. Görsel Sanatlar (Plastik Sanatlar, Fotoğraf, Karikatür)
5. Tasarım (Grafik, Mimarlık, Endüstri Tasarımı)
6. Görsel-işitsel sanatlar (Sinema, TV, Elektronik Medya)

Halk sanatları ve geleneksel sanatlar da bu çerçevede değerlendirilecektir.

T.S.K. sanat alanlarında profesyonelliğin ölçütlerini belirlerken, yasa ile kurulmuş meslek birlikleri ile işbirliği yapacaktır.

İKİNCİ KISIM

Kuruluş ve Organlar

Kuruluş ve Organlar

Madde 5 – Türkiye Sanat Kurumu, Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Başkanlık, Genel Sekreterlik, Sanat Kurulları ve Genel Sekreterliğe bağlı birimlerden oluşur.

Türkiye Sanat Kurumu'nun organları şunlardır :

1. Genel Kurul
2. Başkan
2. Yönetim Kurulu

3. Genel Sekreterlik
4. Sanat Kurulları
5. Uluslararası İlişkiler Birimi
6. Yerel Yönetimler Birimi
7. STK'lar Birimi
8. Basın ve Yayın Birimi
9. Mali İşler Birimi
10. Arşiv ve Kitaplık Birimi

Türkiye Sanat Kurumu Genel Kurulu

Madde 6- Türkiye Sanat Kurumu Genel Kurulunun oluşumu :

- Altı sanat alanında çalışan profesyonel sanatçıların oluşturduğu dernek, vakıf ve sendika temsilcilerinin kendi aralarından seçecekleri her alandan beşer üye,
- Uluslararası Kültür ve sanat etkinlikleri gerçekleştiren vakıf ve dernek temsilcilerinin kendi aralarından seçecekleri beş üye,
- Amatör sanatçı örgütlerinin kendi aralarından seçecekleri her alandan birer üye,
- Eser sahibi ve komşu hak sahibi meslek birliklerinin belirleyeceği birer üye,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı, sanat kurumlarının bağlı olduğu müsteşar yardımcısı ve ilgili Genel Müdürler,
- Tüzel kişiliğe sahip kamu sanat kurumları Sanat Yönetmenleri ile bu kurumların çalışanlarının belirleyecekleri birer üye,
- Dışişleri, Milli Eğitim, Maliye Bakanlıkları ve DPT'nin belirleyeceği birer üye,
- Yerel yönetimlerin kendi aralarından seçecekleri sanat yöneticisi ya da danışmanı niteliğinde 7 coğrafi bölgeden birer üye,
- Sanat eğitimi veren üniversitelerimizce, öğretim üyeleri ya da görevlileri arasından saptanacak birer üye,
- RTÜK, TRT , TV Yayıncıları Derneği, Türkiye Gazeteciler Sendikası, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin saptayacağı birer üye,
- İşçi ve işveren konfederasyonları, kamu çalışanları konfederasyonları ile meslek odaları birliklerinden (TOBB; TMMOB; Türkiye Barolar Birliği) birer üye,
- İktidar ve muhalefet partilerinin belirleyecekleri birer üye
- Türkiye Sanat Kurumu Genel Sekreteri

Genel Kurulun Görevleri

Madde 7 – Genel Kurul, iki yılda bir toplanır. Görevleri :

- TSK Başkanı ve Yönetim Kurulu üyelerini seçmek,
- TSK yıllık çalışma programını ve bütçesini onaylamak,
- TSK Yönetim Kuruluna öneriler sunmaktır.

T.S.K. Genel Kurulu, Yönetim Kurulu'nun talebi üzerine veya üyelerin üçte ikisinin yazılı başvurusu üzerine Olağanüstü olarak toplanır.

Türkiye Sanat Kurumu Başkanı

Madde 8 - T.S.K. Başkanı, T.S.K. Genel Kurulu'na iki yıl için seçilir ve Kültür ve Turizm Bakanı tarafından bu göreve atanır. Üst üste en çok iki kez bu göreve seçilmek mümkündür.

Görevleri :

- Türkiye Sanat Kurumu'nu temsil etmek
- Yönetim Kurulu'na Başkanlık yapmak

- Gerektiğinde Sanat Kurullarının toplantılarına katılmak

Yönetim Kurulu

Madde 9 – T.S.K. Yönetim Kurulu, T.S.K. Başkanı, Genel Sekreteri, 4. maddede belirtilen altı sanat alanından Genel Kurulca seçilecek birer temsilci, gene Genel Kurulca seçilecek yerel yönetimler temsilcisi, eğitim kurumları temsilcisi ve STK temsilcisi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı sanat kurumlarının bağlı olduğu Müsteşar Yardımcısı ile Maliye Bakanlığı temsilcisinden oluşur.

Seçimle gelen yönetim Kurulu üyeleri, bu göreve üst üste en çok iki kez seçilebilirler.

Yönetim Kurulu'nun Görevleri :

- Devlet kurumları ve yerel yönetimlerin sanat alanlarındaki etkinliklerinde danışmanlık yapmak, sanata yeni destekler sağlanması konusunda girişimlerde bulunmak,
- Genel Kurula sunulacak faaliyet raporu ve bütçeyi hazırlamak,
- Sanat Kurulları'nın belirleyeceği desteklerin dağıtımı ve kullanımını denetlemek,
- Personel atamalarını gerçekleştirmektir.

Genel Sekreter

Madde 10 - Kamuya açık ilanla duyurulacak bu göreve yapılacak başvurular T.S.K. Yönetim Kurulu'na değerlendirilir ve T.S.K. Başkanı'na atanır.

Birim sorumluları T.S.K. Yönetim Kurulu'na atanır, Genel Sekreter'e bağlı olarak görev yapar

Sanat Kurulları'nın Sekreterleri de T.S.K. Başkanlığınca atanır, Genel Sekreter'e bağlı olarak görev yaparlar. Kurul sekreterleri toplantılara oy hakkı olmaksızın katılırlar.

Sanat Kurulları

Madde 11 - Genel Kurul'ca seçilen altı sanat alanı temsilcisi, Sanat Kurulları'nın başkanlığını üstlenir. Sanat Kurulu Başkanları, kurul üyelerini en az yedi, en çok dokuz asıl ve yedek üyeden oluşmak üzere Yönetim Kurulu'na önerir. Her alanda gerektiğinde birden çok uzmanlık kurulu oluşturulabilir. Kurullar, Yönetim Kurulu'nun onayı ile göreve başlar ve iki yıl süre ile görev yapar. Üst üste en çok iki kez kurul üyesi olunabilir. Kurullarda görev alanlar dolaysız ya da dolaylı biçimde bu desteklerden yararlanamazlar. Kurul kararları saydamdır.

Kurul üyelerinin çalışma koşulları ve özlük hakları yönetmelikle belirlenir. Kurullarda görev alacak kamu personeli kurumlarından izinli sayılır yada görevlendirilir.

Sanat Kurullarının Görevleri :

- Yıllık bütçeden paylarına düşen desteğin dağılımındaki temel ilkeleri karara bağlamak
- Yılda dört kez toplanarak, gelen projeleri değerlendirmek ve destek miktarlarını belirlemek
- Destek verilecek projelerin gerçekleşmesine ilişkin alan sekreterlerinin raporlarını değerlendirmek

ÜÇÜNCÜ KISIM

Kurum Gelirleri

Kurumun Gelirleri

Madde 12 – Türkiye Sanat Kurumu’nun gelirleri şunlardır :

1. Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinde ayrılan kaynak
2. Müzik, sinema, yayıncılık alanından elde edilecek rüsum ve bandrol gelirleri
3. RTÜK gelirlerinin %..’u
4. Talih oyunları gelirlerinden alınacak % 2 oranındaki pay
5. Meslek Birlikleri katkısı
6. Uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar
7. Yerel yönetimlerden sağlanacak kaynaklar
8. Özkaynaklar :
  - a- Bağışlar
  - b- Gayrimenkul gelirleri
  - c- Kurum etkinliklerinden elde edilecek gelirler

Ek 4

T. C.
M. E. B.
DEVLET TİYATROSU
Genel Müdürlüğü

Kısm :
Sayı : 1493

Başbakanlık Yüksek
Makamına

DEVLET KÜTÜPHANESİ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara, 17 / X / 1952

Özü : .....

*Kararlar md
S. Erman
21 / X / 1952
C. K.*

1952 Yılı bütçesi hazırlanırken Devlet Tiyatrosu bütçesinin fasıl ve maddelerinin heyeti umumiyesi üzerinde derpiş edilerek yüksek tasviplerinize de iktiran etmiş bulunan 250 bin liralık nunzam tahsisatın Bütçe Encümeni müzakereleri esnasında aynen kabul edilmemesi, Devlet Tiyatrosu Opera ve Dram sahnelerinin bu yıl sonuna kadar olan faaliyetini esaslı şekilde aksatacak bir vaziyet ihdas etmiştir.

Devlet Tiyatrosundan beklenen randumanın icabı gibi memleket ölçüsünde sağlanabilmesi bakımından lüzumlu olan nunzam tahsisat temininin, içinde bulunduğumuz mali yıl için bir zaruret halini almış bulunduğunu yüksek makamlarına iblağ ederken, müessesenin 1951 yılından bu tarafa olan faaliyetiyle ilgili hususların da bahis konusu nunzam tahsisatın teminini gerektiren sebeplerin izahı bakımından arzında ayrıca faide mülhaza edilmektedir. Bu duruma göre:

1 - Geçen yıllara nisbeten Devlet Tiyatrosu sahnelerinin, benzeri resmi müesseselerde olduğu gibi gerek kalite ve gerek kantite bakımından hakiki bir reforme tabi tutulabilmesi, dekor, kostüm ve aksesuar techizatı arasında, eski yıllardan müdevver hiç bir malzemenin mevcut olmaması dolayısıyla, şu geçen bir yıl içinde ihtiyar edilen masrafların büyük bir ekseriyetle tesisat ve techizata yatırılması suretiyle esaslı bir sahne demirbaşının meydana gelmesi ve böylelikle eski tarihlerde olduğu veçhile mamul malzemenin eserden esere tadili suretiyle imhası nevinden sakat tedbirlere müracaattan artık sarfınazar edilmiş olması, hernekadar başlangıçta masraf ihtiyarını icabetirmekte ise de, karşılığı halen müessesenin sahne, depo, anbar ve atelyelerinde her zaman için mevcut olan teknik tesisat, techizat ve malzeme mevcudunun meydana gelmesini ve zamanla çoğaltmasını sağlamaktadır.

T. C.
M. E. B.
DEVLET TİYATROSU
Genel Müdürlüğü

DEVLET
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara. .... / ..... / 1952

76

2 - Devlet Konservatuarı ve Tatbikat Sahnesi ile birlikte 16.cı yılını idrak etmiş olan Devlet Tiyatrosunun inkişafını sağlama bakımından gerekli tedbirlere tevessül edilirken, 1951 yılından itibaren davet ve angaje edilen yabancı mütehassıslarla ilgili olarak yapılan masrafların büyük bir kısmının, daha önceki yıllar bütçesinde derpiş edilmemiş olmasına rağmen, Devlet Tiyatrosu 1952 yılı bütçesindeki mahdut imkânlardan istifade edilmek suretiyle karşılanmasına zaruret hasıl olmuştur.

3 - 2.ci maddede arzedilen mütehassıslardan layıkıyla istifade edilebilmesini temin için istihdamına zaruret hasıl olan Teknik Mütercim ve Asistanlara, Eakanlar Kurulu kararıyla, daha önceki yıllarda derpiş edilmemiş olan mesai fazlasıyla sair masrafların ödenmesi, hernekadar büyük bir istifadeyi mucip olmakta ise de, Devlet Tiyatrosu tahsisatından geniş ölçüde bir sarfiyat yapılmasını icabettirmektedir.

4 - Devlet Tiyatrosunun 1952 yılı bütçesinde mevcut tahsisatın, arzedilen zaruretler dolayısıyla ehemmiyetli surette eksilmesi keyfiyetinin, dram ve opera sahneleri faaliyeti şimdilik mütaazzır olmamakla beraber, önümüzdeki aylar içinde yeniden munzam tahsisat temin edilemediği takdirde, sezon sonuna doğru sanatkar, memur ve müstahdem ücretlerinden iki aylık bir açığın meydana gelmesini mucip olacağı tahmin edilmektedir.

5 - Geçen yılın bütçe müzakereleri esnasında 250.000 liralık munzam tahsisatın tam olarak temin edilememesi keyfiyetinin, müessesenin faaliyet ve inkişafı bakımından olan lüzumu derecesi, bilhassa bu son çalışma devresinde ehemmiyetli surette hissedilmiştir. Bu itibarla, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğünün halen maruz kaldığı müşkül durumdan biran önce kurtarılabilmesi için, bu yıl bütçesinde yapılacak münakele sırasında asgari 150.000 liralık munzam bir ödeneğin temini suretiyle meskûr müesseseye yardım edilmesi hususuna müsaadelerini yüksek tasviplerine arzeder, en derin saygılarımı sunarım.

Millî Eğitim Bakanı

20. 10. 1952

20. 10. 1952

3269 76-1548

T. C.
M. E. B.
DEVLET TİYATROSU
Genel Müdürlüğü

DEVLET TİYATROSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara, 6 / 1 / 1953

Özü : Devlet Tiyatrosuna
1952 yılı bütçesin-
den temin edilecek
ek ödenek hakkında

Kısım :
Sayı : 106

Başvekâlet Yüksek Makamına

17.10.1952 Tarih ve 1493 sayılı yazımıza ektir:

Devlet Tiyatrosunun inkişafını sağlama bakımından yüksek emir ve tensipleri uyarınca alınan ve alınacak olan tedbirler cümlesinden olmak üzere, 1951 yılı Mayısından itibaren esaslı bir reforma başlanılmış ve bu faaliyete muvazi olarak, tarih ve sayısı yukarıda arzedilen yazımız ile Devlet Tiyatrosu masraflarına, 1952 yılı bütçesinden, münakale sırasında asgari 150.000 liralık munzam tahsisat verilmesi hususu yüksek tavsiplerine arz olunmuştur. Müessesenin kalkınması yolunda girişilen teşebbüslerin tahakkuku esnasında bu kerre yeniden karşılaşılan maddi zaruretler muvacehesinde, evvelce asgari bir had dahilinde talebedilmiş olan 150.000 liralık munzam tahsisatın 1952 yılı sonuna kadar kafi gelmeyeceği ve bu miktar, münakale yoluyla temin edilse dahi, 17.10.1952 tarih ve 1493 sayılı yazımızın 4.cü maddesinde de arz olunduğu veçhile, malî yıl sonuna doğru, sanatkar ve personel ücretlerinden iki aylık bir açığın meydana geleceği anlaşılmıştır.

Evvelki yıllara nisbeten çalışma kapasitesi %50-60 nisbetinde artmış olan Devlet Tiyatrosu sahnesinin gerektirdiği masraflar meyanında, ilk olarak bu yıldan itibaren memleket dışına, karşılığı döviz olarak ödenen telif ve icra hakları tutarı da esaslı bir yekuna baliğ olmuştur. Diğer taraftan atölyeler kapasitesinin de %50-60 nisbetinde artması, 5441 Sayılı Kanunun 17.ci ve 3656 sayılı kanunun 22.ci maddeleri gereğince, memur sanatkarlar ile öğretmenlere ve 3008 Sayılı İş Kanunu uyarınca kadrolu işçilere fazla mesai karşılığı olarak ödenen ücretler ile, kadrolu işçilerin de kafi gelmemesi dolayısıyla atölye personelinin takviyesi için açıktan kullanılan muvakkat yevmiyeli teknisyenlere ödenen ücretler, evvelce bu cünkü iş hacmine göre ayarlanmamış olan müessese bütçesinde geniş ölçüde bir tahsisatın sarfını mucip olmuştur. Kaldı ki, Devlet Tiyatrosu atölyelerine ilâve olarak, geçen yıldanberi faaliyete başlamış olan yeni dekor-kostüm ve aksesuar atölyelerinin muhtaç olduğu mahrukat ile tenvir ve muharrik kuvvet için sarfı lazımgelen elektirik ceryanı masrafları da, müessese bütçesinden esaslı surette tahsisatın eksilmesine sebep olmuştur. Memleketimizde ilk olarak 1952-1953 sezonu ile beraber, teamül gereğince tatbik edilen sabit sezon repertuvarının icabettirdiği faaliyetle ilgili olan bahis konusu munzam masrafların istinad ettiği zaruretler, yukarıda arzedilmiş olduğu cihetle,

76-1548

T. C.
M. Eğ. B.
DEVLET TİYATROSU
Genel Müdürlüğü

DEVLET A
CUMHURİYET ARŞİVİ

2

Ankara, ____ / ____ / 195 ____

Özü : _____

Kısım : _____
Sayı : _____

evvelce asgari bir had dahilinde talebedilmiş olan 150.000 lira-
lık munzam tahsisatin, sezon boyunca karşılaşılan zaruri masraflar
için de mümkün görüldüğü takdirde yeniden 80.000 lira ilâvesiyle
230.000 liraya iblağına müsaadelerini yüksek tasviplerine arzeder,
en derin saygılarını sunarım.

Maarif Vekili

Ta

mu. u. müd-
ceste havale sureti.
Elden genel müd. zile
elbakiye vekaletine
gönderilmiştir.
Beyazınca
6. I-1953
ak

C.M.A.
S.O. 6.I.1953

6227152

40

76-1548

6-1-1953 66

T. C.
M. E. V.
DEVLET TİYATROSU
Genel Müdürlüğü
Sayı : 1336

DEVLET TİYATROSU
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara, 3 X 1953

Özü: Devlet Tiyatrosu
munzam tahsisat
ihtiyacı h.

Başvekalet Yüksek Makamına

11137-6

Her yıl süratle inkişaf etmekte olan Devlet Tiyatrosunun gerek sezon programları tatbikatı, gerek tesisleri ve gerek sanatkâr ve teknisyen kadroları ile sair ihtiyaçları o nisbette genişlemekte, dolayısıyla müesseseye Devlet yardımı olarak bütçede tefrik edilen tahsisat, mali yıl sonuna kadar kifayet etmemektedir. Nitekim geçen yıl, ilk büyük milli opera olan "Kerem"i icabı gibi sahneye koyma bakımından ihtiyar edilen büyük masraflar ile İstanbul 500 ncü fetih yıl dönümü münasebetiyle vazifelendirilen müessesenin, 240 kişilik dram, opera, koro, orkestra, teknisyen ve mütehasşıs ekibi ve çok büyük bir tonaja balığ olan dekor, kostüm, aksesuar ve techizat ağırlığıyla bir ay için İstanbul ihtifaline resmen iştirak ettirilmesinden meydana gelen ve evvelce bütçede derpiş edilmemiş olan fetih masrafları yüzünden, cari yıl tahsisatının tükenmesi, müessese bütçesinin halen 400,000 liraya yakın bir açığının tehassülünü mucip olmuştur. Diğer taraftan müzayaka içinde çalışan dram, opera ve koro sanatkârlarının, senelerdenberi mahrum kaldıkları terfi ve terfihi ikmâl için, 1953 - 1954 yılından itibaren, 5441 sayılı kanunun 10 ncü maddesi mucibince kabul edilmiş bulunan aylık ücret hadlerinin, azami mikdarlarına göre sınıflandırılarak, maddi durumlarının imkân nisbetinde ıslahına çalışılmış olması; sanatkâr ve teknisyenlerin icabı gibi yetişmesini sağlayacak yabancı mutahassısların celbedilmiş bulunması nev'inden diğer mübrem sebepler de müessese tahsisatının bu yıl içinde arttırılmasını zaruri kılmaktadır.

Bundan maada müessesenin en çok muhtaç olduğu ve en iyi bir şekilde muhafazası gereken dekor, aksesuar, demirbaş ve sair teknik tesislerin, 1951 yılına kadar devamlı surette ziyaa uğramış olması yüzünden, son iki yıl içinde, yeniden tesis edilmeye başlanan bu neviden ayniyat ve techizatın temini ve muhafazası da - repertuar tiyatrosu olma yolunda inkişaf eden müessese için -

./.

T. C.
M. E. V.
DEVLET TİYATROSU
Genel Müdürlüğü

DEVLET TİYATROSU
Genel Müdürlüğü

Ankara, ... / ..... / 1953

Özü: .....

Sayı: .....

başlangıçta büyük masrafları mucip olmaktadır.

Yukardaki maruzatımıza nazaran, Devlet Tiyatrosu sahnele-
rinin birinci sınıf ve kaliteli Avrupa Devlet Tiyatroları seviyesine
ulaşmış olduğu şu sıralarda, idarece gösterilen büyük takayyüde,
ihtimama ve mümkün olan ekonomiye rağmen, mali yılın bitmesine dört
ay kala, müessese bütçesinde halen 50,000 liradan ibaret ufak bir
tahsisat bakiyesi kalmış ve 350 kişiye yakın sanatkâr, teknisyen,
memur ve müstahdem ile yabancı mutahassısların aylıklarının veremiye-
cek ve masrafları ödeyemeyecek bir durum hasıl olmuştur .

Diğer taraftan dünyanın bellibaşlı sanat merkezlerinde
ayrıca Devlet dışı yardım ve bağışların da inzimamıyla mevcudiyetini
ancak muhafaza edebilmekte olan diğer resmi tiyatro ve operaların
mali durumlarını gözönüne almış bulunan vazii kanunun, 5441 sayılı
Devlet Tiyatrosu kanununun 12 nci maddesinde derpiş etmiş olduğu
" bağış " suretiyle yapılacak yardımlardan da, 5 nci yılını henüz
idrak etmiş olan müessese herhangi bir şekilde istifade edememiş
durumdadır.

Yukarda arz edilen sebepler muvacehesinde, Devletin bu
biricik sanat müessesesinin, son iki yıl içindeki estetik ve teknik
seviyesini düşürmeden sene sonunu idrak edebilmesini teminen, bu yıl
içinde 450,000 liralık munzam bir mali yardım yapılması hususunu
Yüksek tasviplerine arz eder, en derin saygılarımı sunarım.

Milli Eğitim Vekili

acelerdir : Enemlidir

5
1244

19203
10 Ekim 1953

Maliye . ve .
8 . E - 1953

At. I. Korum
12.10

9-10-1953
5450

DEVLET TİYATROSU MÜDÜRLÜĞÜ
GÜMRÜK VE TİCARET BAKANLIĞI

Devlet Tiyatrosunun 1953 yılı
Bütçe mukayesesi:

<u>I. Devlet yardımı :</u>	<u>Lira</u>
1) Bütçedeki yardım, miktarı:	1.300.000
2) Sanatkarlar ile menur, müstahdem, teknisyenler ve yabancı uzmanlar yıllık maaş ve ücretleri :	/ 1.245.350
3) Yardım bakiyesi :	54.650
<u>II. Muhammen varidat :</u>	
1) Yıllık bilet hasılatı:	320.000
2) Çeşitli gelirler:	49.820
3) Bütçe devri :	7.394
4) Turne geliri :	80.000
Yekun.	457.214
<u>III. Bütçe beyanı :</u>	
1) Devlet Yardımı :	1.300.000
2) Muhammen hasılat :	457.214
Umumi yekun .	1.757.214

1. A

(A) C e t v e l i
DEVLET HESAPLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Bölüm	Madde	Ödeneğin çeşidi	Lira	icmal
1		<u>Ü c r e t l e r :</u>		
	1	Memurlar ücreti (1)	46375	
	2	Sanatkarlar ücreti (2)	827460	
	3	Yabancı uzmanlar ücreti...	104015	
	4	Çeşitli hizmetliler ücreti(3)	186500	
	5	Geçici hizmetliler ücreti(4)	44000	
		Bölüm Toplamı	1208350	1208350
			=====	
2		<u>Esas Özlük haklar</u>		
	1	Çocuk zammı	960	
	2	Doğum yardımı	1	
	3	Ölüm yardımı	1	
	4	5434 S.Kanun gereğince %5,%25, %100,%1 emekli kesenek karşılığı-13972		
	5	Emekli sandığı yönetim gider- leri	500	
		Bölüm Toplamı	15434	15434
3		<u>Başka Özlük haklar</u>		
	1	5441 Sayılı K.17 Mad.gereğince fazla mesai ücreti	22000	
	2	3008 S.İş.Ka.gereğince işçilere verilecek fazla mesai ücreti	10000	
	3	Geçici olarak çalıştırılacak figüran,işçi,usta,ve diğer ça- lıştırılacak olanlara verile- cek gündelikler	60000	
	4	544. S.K.2.Mad.gereğince ede- bi heyet üyelerine ödenecek huzur hakkı.....	3000	
	5	Müstahdemiş giyim karşılığı..	3000	
	6	Sahne temsil edilecek eser- lerin müellif ve mütercimleri- ne ve Türkçe metinli müzik adap- tasyonu yapanlara verilecek tem- sil ve icra hakları	25000	
	7	Devlet Tiyatrosu tarafından ge- çici olarak temsil ve konser verdirilecek tanınmış yabancı sanatkarların temsil ve icra hakları ile sair her çeşit yol- luk ve giderler	1000	
	8	Yönetim kurulu kararı ile mem- leket dışına gönderilen sanat- karlara ödenecek teknik yardım karşılığı	2000	
	9	5441 S.K.22 Mad.gereğince Cum- hurbaşkanlığı filarmonik or- kestrası konserlerinden elde edilecek hasılatın orkestra üzelerine yapılacak ödemeler.	4000	
			130000	

DEVLET HESAPLARI BÜROLÜĞÜ
CUMHURİYET HESAP CETVELİ

-2-

Bölüm	Madde	Ödeneğin çeşidi	Lira	İcmal
		Nakli yekun	130000	1223784
	10	Sanatkarlar için işçi sigortalarına ödenmesi		
		lâzım gelen prim, analık ve sigorta giderleri	45510	
	11	İşçiler için işçi sigortalarına ödenmesi lazım gelen prim, analık ve sigorta giderleri	2420	
			177930	177930
			=====	
4		<u>Yönetim giderleri</u>		
	1	Aydınlatma ve ısıtma giderleri.....	45000	
	2	Döşeme ve demirbaş	6000	
	3	Öteberi giderleri.....	25000	
	4	Posta, telgraf, telefon ücretleri ve bilumum telefon tesis giderleri	5000	
	5	İlaç ve tedavi giderleri ile her çeşit yolluklar ..	25000	
	6	Her çeşit yayın, abone, bilet ve satınalma, yazdırma giderleri	25000	
	7	Kira karşılığı	14500	
			145500	145500
			=====	
5		Sahne giderleri	150000	
		Bölüm toplamı	150000	150000
			=====	
6		Turne giderleri	60000	
		Bölüm toplamı	60000	60000
			=====	
		GENEL TOPLAM.....		1757214

(1) 1-Haziran-1953 tarihine kadar fiilen 2000 lira tasarruf elde olduğundan, bu tertibe (C) işaretli cetveldeki kadroya nazaran 2000 lira noksan ödenek konulmuştur.

(2) " " " (20000) lira noksan konulmuştur.
 (3) " " " (10000) " " "
 (4) " " " (5000) " " "

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

(Ç) c e t v e l i

(A) İşaretili cetvelde yazılı tertiplerden yapılacak harcamalarla ilişkin formül

FASIL: 4- Başka Üzlük haklar

Madde: 6- Sahnede temsil edilecek eserlerin müellif ve mütercimleri ile Türkçe metinli müzik adaptasyonu yapanlara verilecek temsil ve icra hakkı.

Devlet Tiyatrosunda sahneye konacak eserlerin müellif, mütercim ve bestecileri ile Türkçe metinli müzik adaptasyonu yapanlara verilecek temsil ve icra hakkı, aşağıda yazılı esaslara göre hesaplanır :

- Tiyatro eserlerinde, hasılatın % 15 i müelliflere; % 10 u adaptasyon yapanlara, % 7 si mütercimlere,
- Çocuk tiyatrosu eserlerinde, hasılatın % 15 i müelliflere, % 7,5 u bu eserlerdeki müzikli kısımları hazırlayanlara,
- Opera eserlerinde, hasılatın % 20 si bestecilere, % 5 i livre yazanlara, % 7,5 u manzum tercümeçilere, % 10 u adaptasyon yapanlara,
- Türkçe metinli orijinal oratoryoların icrasında hasılatın % 15 i bestecilere,
- Hazırlattırılacak orijinal sahne müziği için (bir defaya mahsus ve azamî 200 lirayı geçmemek ve beher dakikası 25 liraya kadar hesaplanmak üzere) bestekârlık hakkı olarak besteciye,
- Oda müziği konserleri için (azamî 200 lirayı geçmemek, beher dakikası 25 liraya kadar hesaplanmak üzere) icra hakkı olarak bu konserlerde çalışacak müzisyenlere.
- Nata kiralari da bu maddeden ödenir.

FASIL: 5- Devlet Tiyatrosunun her çeşit giderleri :

Aydınlatma ve ısıtma, döşeme ve demirbaş, posta, telgraf ve telefon ücretleri, telefon, elektrik, su ve havagazı tesisatı, kira bedeli, sigorta ücreti, onarma, kırtasiye, matbu evrak, sanatkarların gece temsil sonlarında tiyatrodan evlerine dönmeleri için zarurî nakil masrafları, hizmetliler giyim eşyası, her çeşit yayın giderleri, abone, kitap, dergi, gazete bedelleri, bilet, afiş, ilân, boyatma ve yazdırma giderleri, (müessesece neşredilmekte olan dergide çıkacak yazıların beher sahifesi için, ençok, müelliflere 8 lira, mütercimlere 6 lira, iktibas edilen telif yazılarda müellife sahife başına ençok 6 lira, mütercimlere 4 lira üzerinden telif ve tercüme ücreti verilir), sahne ile ilgili dekor, kostüm, mobilya, aksesuar, demirbaş eşya, makina, malzeme ve sair bilumum giderler.

FASIL: 6- Devlet Tiyatrosu tarafından yurt içinde ve yurt dışında tertiplenecek resmi temsil turnelerine ait her çeşit giderler:

Resmi turneler sırasında verilecek temsillerin icab ettirdiği dekor, kostüm, aksesuar, nakliye, kira, afiş, bilet ve bilet giderleri ile turnelere iştirak edecek sanatkar, memur ve hizmetlilerin yollukları ve turnenin gerektirdiği sair her çeşit giderler, bu turneler dolayısıyla yapılacak toplu

%

76

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

(Ç) cetvelinin devamı

seyahatlere iştirâk eden veya turneye katılmak için tek başlarına seyahat eden sanatkârlara yolda geçecek günler için, aldıkları ücretlere en yakın devlet memurları aylığı üzerinden , genel harcırah hükümlerine göre, geçici memuriyet yolluğu verilir. Bunların vardıkları mahaldeki yiyecek ve yatacak masrafları, Genel Müdür veya Genel Müdürün yetki vereceği Kafile Başkanları tarafından tesbit olunacak esaslar dairesinde idare tarafından ödenir. Ve sanatkârlara, bulundukları mahaldeki her ikamet günü için, genel harcırah hükümlerine göre alabilecekleri ikamet yevmiyesinin yarısı ayrıca ödenir. Resmî turnelere iştirak edecek Devlet Tiyatrosu vâmemur ve hizmetlileri için de yukarıda yazılı esaslar uygulanır.

Ek 5

T. C.
ADLİYE VEKÂLETİ
Ceza İS. M. Müdürlüğü

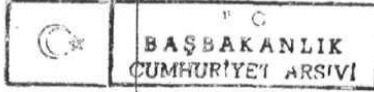
Adet
137 Umumi
102 Hususi

Özü:

27-4-935
Çocukların sinema ve Tiyatrolara girmelerinin yasak edilmesine dair kanun taklifi hakkında:

Adet
Leffi

Yüksek Baş vekâlete

7/3/935 gün ve 6-462 sayılı yazı K.

Çocukların Umumi Sinema filimlerine ve Tiyatrolara girmelerinin yasak edilmesi hakkında Kırklareli Sayıya Doktor Fuat Unay tarafından verilüp birlikte gönderilen kanun teklifi sureti tetkik olunarak 12 yaşından aşağı çocukların Sinema, Tiyatro, dans salonu ve Bar gibi yerlere girmelerinin 1598 sayılı Umumi hıfzıssıhha kanununun 167 inci maddesile yasak edildiği ve bu maddenin ikinci fıkrası ile -6- yaşından yukarı olanların terbiyevî ve hususî mahiyetteki Sinema ve Tiyatrolara girmelerine izin verildiği ve bu kanunun teklifi zikredilen madde ile alakalı olduğundan bu maddeye ^{iki} ~~iki~~ fıkra eklenmek suretile maksadın temini mümkün bulunduğu görülmüş ve bunun; birbiriyle ilişkili kanun hükümlerinin bir arada bulundurulması bakımından da faydalı olduğu düştürülerek bu husus için ayrı bir kanun kabulündense bu teklif göz önünde tutularak adı geçen kanunun-167-inci maddesinin maksada uygun bir şekilde değiştirilmesi muvafık olacağı arz olunur.

Adliye vekili

H. M. Menemenci

Dersine

28-4-935

E. S. S. S.

Cevap yazılacak evrakta : Cevap olduğu muharreratin tarih numarasile hangi daire ifadesile yazıldığı
dış olundusu rica olunur.

030 10 146 44 1

28-4-935 2081

1

T. C.
BAŞVEKALET
Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı:

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARSIVI

Dosya işaretleri

Evrakın	Numarası	
	Tarihi	
Yazan memur		M. Gökçe
Yazı tarihi		23.3.935
Muavin		
Beyaz eden		
Beyaz tarihi		23.3.935
Karşılaştıranlar		
Sadıra No.		580
Merbutatı		2
Sevk tarihi		24.3.35
Kaydeden		H. H. H.
Düşünceler		

Gümüş ve Zuhur lar 7. ne

Çocukların umumî Tenema -

filmlerine ve Tiyatrolara

girmelerinin yasak edilmesi

kaynakta Kurulardaki Sayıları

Dr. Fuad N. N. tarafından verildi,

Polisiye ve Adliye Encümenlerine

kavale edildiği B. M. M. Reisliğinden

Bildirilen kararın tebliğinin sureti

hilece gönderilmiştir.

Başvuruların
Müsteser

2

Başvekalet Matbaası

030	10			146	46	1

Ek 6

Başbakanlık Yüksek Huzuruna

Ankara; 4 / IX / 1938

Çret: .....

Son günlerde Cumhuriyet Gazetesinde çıkan ve Kültür Bakanlığının otoritesine hücum mahiyetinde bulunan yazılar hakkında İç Bakanlığına takdim ettiğim tezkerenin sureti bağlı olarak sunulmuştur.

Yazı sahibi Peyami Safanın şahsi ve maksadı zatı devletlerince de malumdur. Bu fırsatla da en derin saygılarımı sunarım.

Kültür Bakanı

T. Arıkan

Lütfü
5-9-938

Hüfz

16-9-38

BAŞBAKANLIK
5-9-38/6732 2

8 + 3 kopye

030 10 85 558 5

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	03.09.1981	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1992-1999	Beyoğlu Anadolu Lisesi
Lisans	1999-2003	İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Sahne ve Gösteri Sanatları Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans	2003-	Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım AnaSanat Dalı, Sanat ve Tasarım Yüksek Lisans Programı